

Gypsy Studies – Cigány Tanulmányok

NAGY PÁL
CIGÁNYPEREK MAGYARORSZÁGON

9.

NAGY PÁL
CIGÁNYPEREK MAGYARORSZÁGON

II. RÉSZ
1715–1758

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar
Neveléstudományi Intézet
Romológia és Nevelésszociológia Tanszék
PÉCS, 2002.

Utánnnyomás 2009.

Az utánnnyomás költségeit az Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatta az 5503-6/2008. sz. Idegen nyelvű kislétszámú szakok indításának és fenntartásának ellátására kiírt pályázat keretében.

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet,
Romológia és Nevelésszociológia Tanszék • 7624 Pécs, Ifjúság útja 6. •
Felelős kiadó: Forray R. Katalin tanszékvezető • Sorozatszerkesztő: Cserti Csapó Tibor •
Szerkesztette: Nagy Pál – Cserti Csapó Tibor • Borítóterv: Ofszet Hungária Kft. •
Készült az Ofszet Hungária Kft. nyomdájában. Pécs, Szabadság u. 28. •
Nyomdavezető: Takács Imre • ISBN 963 641 928 0 • ISSN 1586-6262 •
Megjelent: 100 példányban • Az eredeti kiadás a Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar Romológia Tanszéke gondozásában 2002-ben az AGORA
Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. nyomdájában (Pécs, Tüzér u. 1–3.) készült.

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS.....	7
SZERZÉS, LOPÁS, FALUZÁS.....	11
LÓLOPÁS, LÓCSERÉLÉS, LÓELADÁS.....	47
PÉNZHAMISÍTÁS.....	75
GYILKOSSÁG, VEREKEDÉS.....	80
KÁROMKODÁS, ÁTOK, CIVAKODÁS.....	102
BOSZORKÁNYISÁG, VARÁZSLÁS.....	108
HÁZASSÁG, SZERELEM, SZEXUALITÁS.....	114
DEVIANCIA ÉS BŰNBAKSZEREP.....	128
SZÓMAGYARÁZATOK.....	138
PÉNZNEMEK ÉS MÉRTÉKEGYSÉGEK.....	149
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.....	151

Bevezetés

Amikor két esztendővel ezelőtt összeállítottam a *Cigányperek Magyarországon* c. munka I. részét, az volt a célom, hogy a hasonló című kurzus hallgatói számára segédanyag álljon rendelkezésre, s eredeti forrásszövegek tanulmányozásával jussanak közelebb a cigány közösségek kultúrájának megértéséhez. Először nem is gondoltam kiadásra, a kéziratot akartam fénymásolással sokszorosítani a hallgatóim számára. Amikor az I. rész megjelenhetett a *Gypsy Studies* címet nyerő sorozat indító köteteként¹, megfogalmazódott bennem a folytatás szándéka, de még akkor sem gondoltam, hogy a perек kiadása nagyobb volumenű tudományos vállalkozássá növi ki magát.

A II. rész is hivatott segíteni a romológia egyetemi oktatását, de immár nem csak egyedi oktatói szándék motiválta a létrejöttét, s nem csak egyetemi hallgatók számára készült. Ez a kötet megjelenési sorrendben harmadik darabja egy kutatói tervnek, melynek célja az 1893 előtti több száz peréből közzétenni fontos szövegeket hat kötetben. Ezidáig a jelenlegivel együtt három kötet jelent meg, a negyedik nyomdában van². További két kötet az 1787 (a Helytartótanács Departamentum Zingarorum nevű osztályának megszüntetése) és 1893 (a mindmáig legteljesebb és legismertebb cigány népszámlálás) közötti pereket tartalmazza majd, a kronológiai választóvonal 1853 lesz, amikor először akarták a cigányokat a modern népszámlálások módszereivel számbavenni.

Szándékom, a dél-dunántúli pereket közreadó kötethez hasonlóan, ezúttal is a társadalomtudományok területén folyó minden historikus vonatkozású kutatás segítése. A kiadói és szerzői célkitűzések, s a szövegek tudományos jelentősége ezúttal sem korlátozódik a jogtörténeti

¹ Nagy Pál: *Cigányperek Magyarországon* I. rész. Korai perek (1506/1534 – 1715). Pécs, 2000. Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Nyelvtudományi Tanszék, Romológia Szeminárium. *Gypsy Studies* 1. Sorozatszerkesztő: Forray R. Katalin.

² A megjelent kötet: Nagy Pál: *Cigányperek a Dél – Dunántúlon 1796 – 1847*. Szekszárd, 2001. Kiadja a Romológiai Kutatóintézet. Romológiai Kutatóintézet Közleményei 6. Sorozatszerkesztő: Gémes Balázs.

Ugyancsak a Romológiai Kutatóintézet kiadásában jelenik meg rövidesen a *Cigányperek Magyarországon 1758-1787*. c. munka, a Romológiai Közlemények 7. köteteként, szerkesztő: Kalányosné László Julianna.

aspektusokra. A per, mint forrástípus kiválasztásának indokait, e forráscsoport irattani sajátosságait, s a különböző tudományterületeken dolgozó kutatók számára kínálkozó lehetőségeket már kifejtettem a *Cigányperek a Dél-Dunántúlon 1796-1847* c. munkám bevezetésében. Ott indokoltam azt is, hogy miért nem tartottam szükségesnek a bírósági szervezetet, a joghatalmi kompetenciákat ismertető jogtörténeti bevezető tanulmányt. Az ott leírtak ismétlése felesleges lenne, a továbbiakban célszerűbb lesz a jelen kötet szerkesztési elveiről, s a dokumentumok közlésmódjáról szólni.

A *Cigányperek...*I. részének összeállításakor a per fogalmát tágan értelmeztem, s beleértettem a nem peres eljárásban megjelenő szituációkat is, azt akartam elérni, hogy hallgatóim megismerjenek minden olyan konfliktushelyzetet, amelybe cigány emberek a 16-17. században kerülhettek. Ily módon a cigányok egymáshoz, illetve nem-cigányokhoz való viszonyát is szélesebb kontextusban értelmezhetjük. Az I. részben közreadott dokumentumok egy része irattanilag nem is per, hanem más típusú irat, amely nem a bíraskodás folyamatában jött létre. Az a kötet szerkezetében sem követte a forráskiadványoknál szokásos felépítést.

A további kötetek összeállításakor a forráskiadási normákat vettem figyelembe. A dokumentumok között nincsenek hosszabb magyarázó-értelmező szövegek, a forrásokot sorszámoztam, majd a keletkezés időpontja és helye következik, s a fejtregeszta. A forrásszöveg után adom meg a levéltári jelzetet, amit az értelmezhetőséget segítő, az irat keletkezésére és a per lefolyására vonatkozó rövid magyarázat követ. A szövegkritikai és tárgyi észrevételek lábjegyzetben olvashatók. A tárgyi magyarázatokat akkor tartottam fontosnak lábjegyzetben közölni, vagy a lábjegyzetben a Szómagyarázatokhoz utalni, amikor egy kifejezés egyszer fordul elő. A kötetben többször előforduló történeti és jogi fogalmakat, a tájnyelvi, ma már nem használt, s néprajzi sajátosságokra utaló kifejezéseket a Szómagyarázatokban találja meg az olvasó.

A források szövegét ezúttal is betű szerint írtam át, az eredeti helyesírást nem változtattam meg, a következetlenségeket nem küszöböltem ki³. A modern átírás minden bizonnyal hatékonyabban

³ A betű szerinti közlésnél a forrás szövegét a forrásban található betűknek megfelelő mai betűkkel, a forrásnak megfelelő központozással, egybe és különírással tesszük közzé, s a szövegbeosztás is az eredetivel egyező.

szolgált volna a szövegek könnyebb olvashatóságát, de elvette volna nyelvi zamatukat, s az sem derült volna ki pontosan, hogy milyen az az eredeti „nyersanyag”, amiből a történetkutató megkísérli rekonstruálni a múltat. A betű szerinti átírás különösen fontos volt azoknál a szövegeknél, amelyek cigány emberek szavait közvetítik. Plucz György perében (21. sz.) pl. minden tanú cigány volt, s a vallomásaikról felvett jegyzőkönyvek – ha nem is maradéktalanul– az ő egykori beszédüket rögzítik. Nem lett volna célszerű pl. szelem helyett selymet írni, mert akkor eltorzítottam volna a 18. századi beszédet.

A szerkesztési szempontok kialakításakor a legnehezebb módszertani dilemmát annak eldöntése okozta, hogy a forrásokat milyen módon csoportosítsam, milyen sorrendben kerüljenek be az egyes kötetekbe.

A kronológiai elv teljes dominanciája nem látszott célszerűnek, mert akkor az olvasó kizárólag a fejezetekre lett volna utalva. Ebben az esetben a fejezeteknek hosszabbnak kellett volna lenniük (növelve a terjedelmet), s elengedhetetlen lett volna tárgymutató készítése. A kronologikus eljárást, mint elsődleges szerkesztési elvet kizártam, s csak másodlagos rendezési elvként alkalmaztam.

A *Cigányperék...I.* részében tematikus fejezetekbe rendeztem a szövegeket, amit akkor az indokolt, hogy a 16-17. századból ismert konfliktusokat tipizálhassuk, s problémákban gondolkodhassunk. A *Cigányperék a Dél-Dunántúlon 1796-1847* c. kötetben eltértem a tematikus rendezéstől, mert az ott közölt peres akták oly hosszúak és oly sokféle információt tartalmaznak, hogy nem lehetett következetesen alkalmazni a tematikus elvet. A bűncselekmény, illetve a vád szerinti csoportosítás sem volt célszerű, mert a perek zömében többféle cselekmény elkövetésével gyanúsították a vádlottakat. A cigányok egyébként sem csak vádlottként, hanem gyakorta tanúként szerepeltek, ilyen eseteknél a bűncselekménytípus indifferens rendező elv lett volna. A dél-dunántúli pereket e megfontolások miatt végül irattipológiai szempontok alapján kialakított csoportokba rendeztem, ami elsősorban a jogtörténészek számára kedvező, a szociológusoknak, az etnográfusoknak, vagy a kulturális antropológusoknak kevésbé.

Belátva azt, hogy a magyarországi cigányok/romák többsége a gázsók által létrehozott dokumentumokat hiteltelennek tartja, s ilyen típusú könyveket a kezébe sem vesz, továbbá, hogy az ún. romológusok nagy része sem tanulmányozza a történeti forrásokat, s a kötetek iránt csupán a

felsőoktatás és a tudományos kutatás csekélyke szegmensében mutatkozik érdeklődés, a *Cigányperek...II.* részének elkészítésekor visszatértem a tematikus rendezéshez, mert az előző kötetek fogadtatásának tapasztalatai ezt indokolták. Most is gondot okozott a csoportosításnál, hogy a perek javarésze nem csupán egyetlen témában nyújt információt, mégis olyan szerkesztést kellett követni, amely biztosítja a cigány kultúra iránt érdeklődő egyetemi hallgatók és társadalomtudósok számára, hogy a lehető legkönnyebben megtalálják azokat a forrásokat, amelyeket a leginkább hasznosítani tudnak saját szakterületükön.

Korábbi munkáim során, s a peres kötetek összeállításakor is szembe kellett nézmem azzal a problémával, amit a cigány történelem időrendi tagolása jelent. Arról, hogy a kronológiai határok kiválasztása miért problematikus, szintén szóltam már a *Cigányperek Dél-Dunántúlon 1796-1847* c. könyvem bevezetésében. E téren sem akarnék ismétlésekbe bocsátkozni, csupán a jelen kötet kronológiai határai kívánnak némi magyarázatot.

A magyarországi cigányok történetében a 18. század első harmada az átrendeződés időszaka. Ezen belül a pozsareváci béke (1718) és III. Károly spanyol mintára született cigányügyi rendelete (1724) közötti évek jelentenek vízválasztót. Ebből a hat esztendőből ezidáig nem tártam fel cigánypert, a korábbiak közül 1715-ből (21. sz.), a későbbiek közül pedig 1728-ból (7. sz.) származik az időben legközelebb eső. E két per közül az 1715. évi a fontosabb, mert megjelenik benne a 18. század első felében a Kárpát-medence cigányságára jellemző kettős értékrend, melynek kialakulása sokkal fontosabb változás volt a cigányok életében, mint bármely politikai-közigazgatási esemény.⁴

A 18. század első felében már megfogalmazódott ugyan az államhatalmi politikában a cigányok és egyéb mobil csoportok tervszerű ellenőrzésének szándéka, de a külső hatalmi szintek beavatkozása nem volt következetes. A szigorúan szisztematikus, a cigányok helyzetét egy szélesebb társadalmi probléma részeként kezelő, felvilágosult filozófián alapuló rendeleti politika Mária Terézia 1758. április 6-án kibocsátott mandátumával⁵ vette kezdetét. Ez a dátum adja ennek a kötetnek a kronológiai záróhatárát.

⁴ A kettős értékrend kérdéséről röviden szóltam a *Cigányperek...I.* részének 49-50. oldalán.

⁵ E rendelet, s egyéb rendeletek ismertetését l. *Nagy Pál*: A magyarországi cigányok

Szerzés, lopás, faluzás

1.

1739. február 13. Heves

Tanúkihallgatások pénzlopással gyanúsított cigányok ügyében

Nos Cottuum Heves et Exterioris Szolnok articulari unitorum Judlium, et Jurassor memoriae Comendamus tenore p(rae)sentium S(ignifi)cantes, quibus expedit U(nive)rsis; Quod Virtute judriae Perillustri ac G(ene)rosi D(omi)ni Pauli Kada antelatorum I Cottuum ordinarius V(ice) Comitiss ad Insta(ntia)m N(obi)lis D(omi)nae Juditha Maszáry Relictae N(obi)lis aequae condamm D(omi)ni Joannis Herczegh extraditae Commissionis Die 13. Februarii modo habentis infrascripti in Pos(se)s(s)ione Heves juxta Subinserta Nobis exhibita De eoutri Puncta talem, qua Sequitur inquilirimus et resciverimus Certitudinis Veritatem.⁶

DE EO UTRUM ?

1mo Vallya megh a Tanú hite után tudgya e, látta e ? avagy hallotta e ? hogy a midőn Hevesen, tavali Esztendőben Nagy Boldogh Aszszony Napján Viradóra némelly Penznek ell lopását hajnalban eszre vették Vona nevű Embernek házánál, azonnal lármát tévén az Kár vallott Ember, az Czigányokat megh fogdostatta, és minden Portékájokat az Sátorban fel hányatta; találtak akkoron az Czigányoknál Pénzt ? hová

története a rendi társadalom korában. Kaposvár, 1998. passim. A Társadalomtudományi Tanszék gondozásában kiadja a Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola Kiadója.

⁶ A vármegyei tisztek (szolgabírók, esküdtek) által lefolytatott vizsgálatok bevezető formuláinak általában ugyanaz az értelme, ezért nem fordítottam le ezeket külön-külön. A bevezető formulában közlik, hogy a vizsgálatot végzők mely vármegyének a tisztjei, kinek az utasítására lettek kiküldve (vármegyei gyűlés, törvényszék, alispán; városi magisztrátus, főbíró), hova, mikor, milyen ügyben, az alább következő, előírt formáknak megfelelő deuterum elvégzésére, amelyben részletesen igyekeztek feltárni az igazságot. Amennyiben a formulák ezektől eltérő érdemi információkat is közölnek, azt lábjegyzetben, vagy a forrásszövegek utáni magyarázatban közlöm.

tették ? avagy mit mondtak ? és az Lopást megh vallották e, mingyárt az Hadnagya előtt.

2^a Nem de nem mikor korán reggel az Czigányokat megh fogdosták, még akkor Özvegy Herczegh Jánosné ágyában feküdt, és az Czigányok megh fogatása iránt semmit sem tudott, sőt őket nem is látta. Amint megh fogatások előtt, s az után is házában nem látta a Tanú.

3^a Tudgya e a Tanú ? hogy semmi Portékája, avagy Ládája az Czigányok(na)k nem Voltak, Herczegh Jánosné házában, és ottan se nyilván, se titkon nem tartották hanem

4° Midőn az Czigányokat megh fogdosták az vélt Lopás iránt, az Czigányok Gyermekai akkoron a Portékákat Herczegh Jánosné Kertében lévő Istálló(na)k Szekér színében hozták, az után ugyan onnént vitte ell Eskütt Fáy Sándor Úr egy Ládáját fell nyitván mi légyen benne.

5^a Többet mit tud ezen Dologban Vallya megh a Tanú környül álló képpen.

Primus Testis Providus Joannes Dege Annor(um) Cir(citer) 44. Circulator D(omi)ni Valentini Csörghő, et reliquor(um) Compossessorum Hevesiensis juratus examinatus fassus est.⁷ Ad 1mum. Hiti után vallya a fatens, hogy jólehet napját nem tudgya, de kötelességéhez képest az Nap, mellyen Hevesen lakozó Vona nevű Embernek a Pénze ell veszett, Hajnalban Puskáját magával vivén az Erdőt czirkálni ment, honnand visza jövén, hallya az Kösség sokaágátúl, hogy Vonának ell veszett a Pénze, azért is látta a Tanú, hogy ki ruddal, ki egyéb eszközzel Nagy Ferencz Urnak akollyánál be ugrádoztak, és az Átányi út mellett lévő Veteményes Kertnél volt két Czigányokat kötözve hozták Nagy Ferencz Ur Czigánya Sátorához a végre, mivel hogy ők vallották hogy az jelentett Kár vallott Ember pénzét Nagy Ferencz Ur Czigányához hozták volna; honnand az N(emes) Vármegye Hadnagya Pollyák Jakabb az Nagy Ferencz Uram Czigánya Sátorából való Ládát az Czigány Aszszonyval ki nyittatván, Nagy Ferencz Ur sövénynye szögiben

⁷ A tanúk kihallgatásának jegyzőkönyveiben általában a tanúk sorszáma, neve, életkora, lakóhelye, társadalmi helyzete (jobbágy vagy zsellér, nemes vagy nemtelen, illetve kinek a jobbágya) van megadva. Ezután az „eskü alatt vallja” formula következik. Ez utóbbi kötetünk szövegeiben többféle formában jelenik meg, l. a szómagyarázatokat ! Dege János Csörghő Bálint és más hevesi közbirtokosok kerülője volt.

lévő Portékát ki hánta, de az Emberek sokasága miatt közel nem mehetvén, volt é Pénz benne vagy nem volt, s ha volt is hová tették nem tudgya, de hallotta az megh kötözött Czigányok szájából, hogy ők hozták légyen ell azon ell veszett pénzt. Ad 2dum. Egyebet nem tud, hanem hogy az öreg Czigány Aszszonynak az Ura, már minek utánna az több megh kötözött Czigányokat az Hadnagy házához vitték volna, látta Nagy Ferencz Ur konyháján az Iffiú Aszszonnyal és akkor ott jelen lévő cselédekkel beszélgetett, Herczeg Jánosné Aszsonyt akkor sem látta köztök. Ad 3um. A történt lopás előtt vagy három holnappal, midőn Nagy Ferencz Ur Czigánya más felé ment volna dolgozni, és az Terminusra vissza nem jött volna, midőn másodszer más hová akart menni, tehát ell menetele előtt a fatens Nagy Ferencz Ur Parancsolattából Szalatnay András Ur kerte mellett alól az Czigáynak Ládáját Nagy Ferencz Ur házához vitte, legh ottan ugyan a fatens M(éltósá)gos Püspök Ur eő Excell(enti)ája Ferencz nevű Czigányok Vajdája, úgy az Öregh Zsuska Czigány Aszszony, és Nagy Ferencz Ur jelen létében az Ládát megh nyitotta a végre, hogy megh látván az Portékát, jövendőben se többet, se kevesebbet ne p(rae)tendalhasanak; a többi között 20. vagy 22. Poltura, és az Vaidának egy in Specie aranya talaltatott, valamelly dibdáb ruhával együtt. Ad 4um et 5um nihil.

Secundus Testis Providus Joannes Frisór Annor(um) Cir(citer) 30. Boarius D(omi)ni Francisci Nagy.⁸ A 1mum. Tudgya a Lärmát, de mi történt, mi nem, nem tudhattya. Ad 2um. Minek utánna már a megh kötöztetett Czigányokat az Hadnagy, és Tizedes házaikhoz vitték volna, jelen volt a fatens, midőn Nagy Ferencz Ur öreg Czigánya, be jött az Ura Konyhájára, azon közben az Cseléd háznál a Feleséghe az Udvarra be jöven, megh állott, kiáltván az Urát menne a Sátorban, mivel senki sincs ott, ő az faluban mégyen eledele keresni. Arra Herczegh Jánosné Aszszony mint egy haragh indulattal monda az Czigany Aszsonynak ki jöven az Házból, te Zsuska kutjától szakatt, ha nálatok van, is tudgyátok a Pénzt adgyátok vissza, s menny ki az Udvaromból ne talán tán miattatok bajt lássunk. Ad 3ium et reliqua Puncta nihil.

⁸ A tanú Nagy Ferenc hevesi földesúr marhakereskedője.

Tertia Testis Elisabetha Rigó Andreae Dudás conthoralis Annor(um) Cir(citer) 26. Servilis D(omi)ni Francisci Nagy.⁹ Ad 1mum. Hallotta a Lármát. Ad 2um. Szintén midőn a Tanú az Teheneket fejte volna, és az Iffiú Aszszonnyal bé hozta az tejet, tudgya, hogy Herczegh Jánosné Aszszony még az Ágyban fekütt, az alatt mégh a Tanú a tejet be oltotta, ki jött az megh nevezett Herczeghné Aszszony, midőn már az Tolvaj Czigáyokat az Faluban vitték Nagy Ferencz Ur Czigánya Sátorábúl, akkor Czigánya kevés ideigh az Konyhán létte után, látta, és hallotta a Tanú, hogy nevezett Czigáynak Zsuska Feleséghe be jött az Urának Udvarára, híván az Urát menne a Sátorban, mivel eő az faluban mégyen Bodrinál lévő adósságháért; arra Herczegh Jánosné azt mondotta az Czigány Aszszonnyak, jobb ha ki mégy Kutytátúl szakatt, s ha valamit körülötted [---]¹⁰ add visza jó szerivel; a fatens is mondotta néki, jobb ha S. V. a Seggeden ülsz, hogy sem a faluban mégy czékázni, mert ottan megh fognak. Ad reliqua nihil.

Quartus Testis Providus Antonius Kovács Incola Hevesiensis ex Parte D(omi)ni Baronis Samuelis Haller Annor(um) Cir(iter) 40.¹¹ Vallya, hogy tavali Esztendőben öregh Béresse lévén a fatens Nagy Ferencz Urnak Nagy Boldogh Aszony estin Vacsora után az fatens az második Tanúval, ugymint: Béres Társával Nagy Ferencz Ur Czigánya Sátorában mentenek dohányozni, legh ottan jó két óráigh késvén az Ura Kertyében lévő Szénás Szekerin nyugodalomnak atta magát, és mégh hajnal előtt felkelvén, midőn már az Teheneket fejték, az Udvaron fellyebb, alább járt, hallya az zajgást, és hogy a Falú Legényei az Kerten be ugrándoztak, látta, de nem kérdezte őket, mért cselekedték aztat, hanem azután hallotta, hogy az Czigányok Kamarát fel vertek, és Pénzt loptak volna ki belőle, látta is hogy két Czigányt egy Czigány Aszszonnyal B(áró) Haller Ur Kerte alól kötözve hoztanak. Mit cselekedtenek odakin véle ? mit nem ? nem tudgya, mert a fatens az Urának szóbjában be menvén Kenyeret szegett magának, holott látta Herczegh Jánosné Aszszonyt

⁹ Rigó Erzsébet Nagy Ferenc szolgálója.

¹⁰ Olvashatatlan szó.

¹¹ A 40 éves Kovács Antal Heves mezővárosnak abban a részében lakott, amelynek báró Haller Sámuel volt a földesura.

még akkor is egy alsó imégben lenni, sőt minek előtte a Lárma történt volna is, fellyebb aláb járván az Udvaron senkit se ki, se be, nem látott jönni, hanem midőn az Rabokat vitték volna, magha is ell kisírtette őket.

Quinta Testis Anna Orosz Uxor Providi Andreae Orosz Annor(um) Cir(iter) 31. jur(ata) fassa e(st). Ezen Tanú Nagy Ferencz Ur Palinka főzője Feleséghe lévén és Udvarában lakván, minek utanna már az megh kötözött Czigányokat ell vitték volna az faluban, és Nagy Ferencz Ur Czigánnának feleséghe be jött volna az Udvarban az Cseléd ház végében megh álván, hija vala az Urat, menne a Sátorban, mivel ő az faluban mégyen; hallotta a fatens Rigó Ersébettül mondani az Czigány Aszszonynak, jobb ha vesztegh üll, hogy sem a faluban mégyen, azután Herczegh Jánosné Aszszony is mondotta az Czigány Aszszonynak: te Zsuska ha van valami körülöttek adgyatok elé, hogy az Udvar körül gyalázatot ne vallyunk, mellyre az Czigány Aszszony felele: Ne ne majd Tolvajnak fog az Aszony.

Quam p(rae)vio modo per Nos Peractam Inquisitionem resertamque Certitudinis Veritatem D(omi)nae Exponentis pro tuitione Indemnitate Suae Deservituram in forma Tetimonialium extradandam este duximus et Concedendam. Agriae Die 15a Februar(ius) A(nn)o D(omi)ni 1739.¹²

Antelatorum I Cottum Judlium

Jos(ephus) Aloysius Imrech mp
(L.S.)

Eorundem I Cotatum Jurassor

Ignatius Rottestain mp
(L.S.)

HML. IV. 9. i. Heves és Külső – Szolnok vármegye Fenyítő Törvényszékének jegyzőkönyvei 1725-1767. 2. köt. Büntetőtörvényszéki jegyzőkönyv 1725-1743. 326-332. p.

A cigányok ügyében végzett vizsgálat része a Hezczegh Istvánné özvegye, Maszáry Judit nemesasszony ellen 1739. februártól több hónapon át folyó gazdasági pernek. Az alispán az ő kérelmére végeztette el Hevesen az itt közölt vizsgálatot.

A Vona Istvántól ellopott pénz: 71 rénes forint és 55 dénár. A lopás időpontja: 1738. augusztus 15. Az ügyben érintett cigányok: Farkas Mihály; Török Mihály és felesége, Csik Mária; Budai Mihály és felesége, Virágh Zsuzsanna.

¹² A bevezető formulákhoz hasonlóan, a vizsgálatok végén olvasható záróformulák értelme is többnyire ugyanaz, ezért ezeket sem fordítottam le külön-külön. A záróformulában a vizsgálatot végzők közlik, hogy az általuk rendben lefolytatott vizsgálatról adják ezt az előírásoknak megfelelő hivatalos iratot. Utána a keltezés és az aláírások következnek. Ha a záróformulák ettől eltérő érdemi információt tartalmaznak, azt lábjegyzetben, vagy a forrásszövegek utáni magyarázatban közlöm.

2.

1742. március – július. Eger, Nagykőrös, Tarnaörs
Tolvaj cigányok pere

2.1.

1742. március 12. Eger
Kihallgatási jegyzőkönyv

Examen Furum Zingarorum in Vizneke, et Ors captorum occasione introductionis Agriam Die 12 Martii 1742 taliter factum est.

Mürge Istók vallyá, hogy 1ma Martii Viznekrül bizonyos Kocsinak vásárlására szándékozván menni a Köresy Vásárra, mellyet megh tudván Luli Miska, Puky alias Horváth Jóseff, és Duka György, csak eőket is elvigye, hat forintot égértek, kiket is el vévén Kőrösre, maga ugyan Koczka Siga Czigán szállott, amazok pedigh a Kertekre mentek, kik is minek utána a portékákat elloptak, és egy Kertnek garagyában eldugták volna, néki hiradással vóltak, hogy Kocsiával együtt Estve felé rakodnának megh, amint is a garagyánál Kocsijára rakodván visza indúltak, és amidőn Allatyánra érkeztek volna, Vógyi Péter Czigányal meg háltak, az hol Duka Farkast is a Kőrösy vásáruł visza térvén találták néki is az lopott portékákat megh jelentették, ez is másnap vélek együtt Őrsre jött, és mind addigh a lopott portékábúl semit el nem tékozlottak, hanem aznap a Miskei Bereknél megh állapotdván, az portékát fel akarták osztani, hanem az osztásban megh nem egyezhetvén, őszve verekedtek, mindaz által az gyólcshal felosztokkottak, amelybűl Duka Farkasnak is hat réfett adtak. A többi portékát pedigh Czigányokkal együtt Mürgi Istók Viznekre béhozta, és mivel megh nem egyezhettek, Mürge a Birónak és Nótáriusnak hirt adott a lopott portékák iránt, ezek is a Mürge Sátorához jővén /:az hol még akkor Püky Jóseff, és Luli Miska jelen vólt, hanem a többi Őrsre mentek:/ az Sátoránál lévő lopott portékát kezekben attá, azt mondván: No ha megh nem egyezhettek, se nékem, sem néktek semmi se légyen; mindazáltal őket aznap nem, hanem másnap kapták.

Az lopot portékák pedigh e szerént vóltak, úgy mint: két új Paplan, egy pokrócz, két mente, két kankó tizenegy vég gyólcsh, de nem tугya, ha mind egészek vóltak é, egy vég pamutos materia, fekete vászon nyakravaló kettő. Mellyeket hogy tudakoztak volna hol vették, feleltek,

hogy Tömösvár vidékinél való Kereskedőktől különös Sátorokban etczaka lopták.

Luli Miska vallyá, hogy igenis ők hárman csatlották magokat őszve, és Mürge Istókkal meghalkuttak, hogy Friderik napján esendő Kőrösy Vásárra, az hová Mürge Istók készült, menyenek, mint is odaérkezvén, ő étzakának idején amidőn a Görögök ettek, két paplan, két kankó, menték és pokrócz lopásában Puky Jóseffel, és Duka Györgyel, de a többi jelen nem vólt amidőn Jóseff, és Gyurka loptak, úgy osztán a garagyában dugták, másnapra kelvén, Mürge Istóknak megh mondották, és Kocsiára fel rakodván Őrsre indúltak, az hol Miskei Bereknél midőn megh nem egyezhettek, a lopott portékán őszve vesztek, mind az által az gyólcsbúl Puky Josefnek jutott hat vég, Duka Gyurinak ött vég, a melybúl Alattyanon hozájok akadott Duka Farkasnak is 6 rőfött attanak, azután hogy Viznekre mentek, esmét őszve vesztek, és egymásra ki kiáltván a lopást, a nálók lévő portékákat az Birák el vették, ő mindazáltal Vizneki Csurik Geczinek egy kankót flor(enum) 1. el adott, megh mondván néki, hogy ezt most lopták a Vásárban Kőrösön, a másik kankót pedigh Duka György atta Vizneki lakosnak Heredi nevű Embernek flor(enum) 1. D(énár) 8.

Duka Farkas vallyá, hogy eő is oda vólt az emlétett Kőrösy Vásáron ló cserélés kedvéért, de mivel a Cseréléshez Szerencséje nem vólt, visza jött, és az útban roszul érezvén magát Alatyon Szüly Palya Czigányal megh szálott, az hová az fent nevezett Czigányok is érkezvén, más nap vélek együtt Őrsre jött, és midőn ők a Miskei Berekben a lopott portékán megh nem egyezhettek vólna, ő is néki barátságból adatott 6 rőff gyólcsal Őrsre ment, azok pedigh látta, hogy Viznekre mentek.

2.2.

1742. április 4. Nagykőrös
A városi tanács levele Subics Pál szolgabíróhoz

Bizodalmas Nagy jó Urunknak.

Ajánlyuk szolgálatunkat k(egyelmedne)k. Egerbül 24 Martii datált Levelét kigyelm(e)d(ne)k bötsülettel vettük, ezen levelünket megh adó Kereskedő Göröggel /:akitül azon Körösy Vásárban két paplant, egy mentét, és egy tuczat ruha terhet loptak el :/comunicálván, nem csak megh örült, hanem hogy kezéhez vehesse el is ment. Több lopások is estek azon vásárban, egy szegény Kékkői Embernek is ednehán vég gyólcását el lopták, eleget sirt, és panaszkodott, de ki dolga vólt, végire nem járhattunk, kérjük azért bizodalmasan Nagy jó Uramat, ne sajnállyon ezen itt lakos Kereskedőnek kárának visszafordításában assistálni, el hisszük azon szegény Kékkői Ember is megh örül, ha kárának vissza térítése felől reménsége lehet, minthogy itt siránkozott hogy intereses pénzén, - nem magáén vette, Nyavalyás azon gyólcsokat. Ceterum Magunkat jó urunknak akarattyában ajánlván Maradunk

Bizodalmas jó Urunknak

Kész köteles Szólgái
Körösy Biró, és Tanás.

PS. Valamelly Kecskeméti Görögtül is loptak el 8 tuczat dupla Selyem Keszkenőt, mellyeknek ki keresésit is bizta ezen Kárvallott levelünket megh adó Popovich Györgyre.

Tenor Intitulationis

Perill(ust)ri ac G(ene)roso Domino Paulo Subics, I. Hevesiensis, et Exterioris Szólnok unitorum Comitatum Judlium D(omi)no Colendissimo.

Agriae.¹³

¹³ A levél végén olvasható latin szöveg címzés, lényege: Subics Pál úrnak, Heves és Külső-Szólnok egyesített vármegyék szolgabírójának Egerben.

2.3.

1742. április 13. Nagykőrös
A városi tanács bizonyágleveléle

Mi Kőrös Mező Várossa Birája, és Tanácsa agyuk tudtokra és értékre mindeneknek akiknek illik, hogy ezen folyó 1742. esztendőben Martius Havának 5 napján, nevezetesen Fridericus napkor, celebráltatott Vásárnak alkalmatosságával esvén itten minémű lopások, a többek között, ezen levelünket p(rae)sentalo Kékkői Lakosok Poros András, és Csepik Mihály egy kenyéren lévő 15 azaz tizenött vég gyólcsbéli kárt lopás által ejczakának idején vallottak. Melly kárvallások itten mind ez publica notitia, sokak előtt tett panaszokból, mind vélek egy kocsin lévő ugyan Kékkői lakosok Gombkötő Ferencz, és Dömös Imre bizonyágtételekből, úgy előttünk tett genuina relatiokból nyilván való lévén /:mely iránt p(rae)vie T(ekintetes) N(emes) Heves Vár(me)gye Szolgabirája, Nemzetes V(itéz)leő Subics Pál Uramnak irtunk is per expressum:/ fellyebb irt Kártvallott Kékkői Szegény Embereknek Super p(rae)missis, ezen Városunk Közönséges Pecsétével Muniált Testimonialisunkat, Károknek lehető keresésére, Keresztényi Compassiobul is, és Közigazságnak rendi szerént kiadtuk. Nagykőrösön 13 Aprilis, Anno 1742.
(L.S.)

Extradatarum Per Stephanum
Pataky Ordinarium Juratum Notarium

2.4.

1742. április 13. Tarnaórs
Tanúvallomások

Anno 1742 Die 13 Aprilis In Possesione Őrs, Fekecs János Mólnár Gazda vallya, hogy midőn egy hamu színű ócska mentét árúban vetette Luli Miska, más Gyöngyösy Czigány Társaival, házánál nem vólt, hanem vejétül halotta, hogy azt a malomban bizonyos vándorló legény vette megh flor(enum) 4 aki Gyöngyösre küldötte, hogy ha valahol a Mólnár Legényel szemben lészen, a mentét el vegye túle, de reá nem akadhatott. Ugyan ezeket vallya Pasztorek János, a Mólnár veje, aki jelen vólt a mente meghvétélén, az Czigány hittel pecsételvén, hogy ló

mellé atták. Vallyák azt is, hogy az Gyöngyös Czigány Luli Társa hozott vólt circiter 6 vég gyólcso, de egy pénz árút sem vettek túlök, kit hogy tudakozták hol vette, azt mondotta: hogy Kőrösön Kekői Embertúl lopták.

Figura Maris a Mólnár Felesége vallya, hogy Püki névű Gyöngyös Czigány circiter 5 vég gyólcso árúlt a Malomban, de minthogy nem vettek túle, el ment; a mentét is hordozták ottan, de mellyek a Czigányok közül nem tугya, és azt a Vándorló legény flor(enum) 4 vette megh, melly hamu színü, ócska, és sárga gombokkal, s kurta mente vólt, az gyólcso pedig Kekőtakajra valónak ismérte lenni, amint ezt a Czigány is bizonyította.

Göblyös Márton Őrsi jelen vólt, hogy Erki Hadnagy Uram kereste a lopott portékákat, mellyek közül a Tanú Kertye alatt az Czigányok alma mellett a garagyában lévén egy Tarisznyában gyólcso hoztak ki, más rendbélit pedig hosztak el, a malom mellet lévő garadgyából, a Tizedes jelenlétiben.

Tótt Kata Vizneki Kondásné vallya, hogy az melly nap megfogták Múrgit, a Felesége vitt a Tanuhoz két darab gyolcso, olly végel, hogy azokat számokra Fejér ruhának fel szabná, azonban dél után a Czigányok meghkapattak, és mint hozá hosztak, a Pólgárok kerülvén, a Czigányok vallása szerént ki atta a két darab gyólcso, melynek egyike circiter 8 rőff, másika pedig circiter 12 rőff gyólcso vólt.

Vallyák a Vizneki Birák, hogy töbnyire a kert alatt az ér mellett lakott Murgi, kihez való dolog, látták, hogy az szomszéd Czigányok jártak, de mire tanácskoztak nem tугyák, hanem Czembók Mihály vallya, hogy a melly nap estve megh jött Murgi a Vásárúl, látta, hogy a Sátoránál ugrostak a Czigányok, kik midőn czivóttak volna a lopott portékán, a Tanu fia halotta, és a Tanunak jelentette a dolgot, mellyet a Tanu is másnap reggel megh jelentett a Biráknak, és így délután /:az alatt az Murgi Társai eloszolván:/ Murgi megh kapatott, kinek ugyan akkor Pater Gyalog Vizneken lévén tíz forint adóságában /:mellyet kölcsön adott Murginak:/ el vitt egy lovat, kocsiát pedig azelőtt nem tугyuk, ha nem akkor ki kocsián vóltak Kőrösre nem tугyuk.

2.5.

1742. április 13. Tarnaórs
További tanúvallomások

Anno 1742. Die 13 Aprilis in Possesione Tarna Órs p(rae)sens investigatio peracta est.

Végh Máté eö k(e)g(ye)lme valya, hogy midön az elmúlt Váczy Vásárkor, melly Gál napján szokott esni, az Debreczenyiek Dohánt vittek vólna el adni, meghestveledvén itten az Miskei Pusztán megh háltak, holott is majd közel két bál Dohányokat el lopták, ugyan azon in Specie Czigányok, mellyeket mostanában Egerben be vitték Társaikkal együtt, mert midön tudni illik emlétett Végh Máté viszatért vólna Vácyrúl, már itt az Faluban az Dohányt árulgatták, kinek uttyában azon Káros Emberek panaszozkodtak, hogy Dohányokat, és fazékokat el lopták itten Örsnél; ide való Notárius is tegnap megh valotta, hogy néki is árúlták az Dohányt, de megh nem vette, hová tettek osztán, s hová nem, nem tугya.

Szent Ersébet Vásárákor múlt esztendeje, hogy bizonyos Selmecz, vagyis Besztercze Bányai Emberektül az Gyöngyös vásárban ell loptak három Palinka főző vas fazekat. Történt azonban, hogy egy hét múltván Gyöngyösre lóháton fel menvén azmint az Adácsy Csárda tájékán menne, látott két Czigányt, kinek egyike így szólitotta megh. Hei Uram adnánk mink Kennek olyan Jószágot húsz forintért, melly negyvenet is megh érne, ha gyalázatban nem hajtana benünket Kigyelmed, eö kapván rajta assecurálta eöket, tétettvén magát, hogy másoknak megh nem valya, ki valották néki, hogy bizony három vas fazekak vagyon, elrejtve az Gyöngyös Mérgesben /:azmint az Eörsy út mégyen:/ egy nagy Vizmosás gödörben, igaz ugyan, hogy eö pénzt is adott ött garast, hogy csak hozák az Szekerihez, melly akor épen harasztért az Halászy Harasztra ment, az mint is hogy el hozták hozája, éjféel után két óra tájban; mivel pedigh pénz nála nem lévén Terminust adott nékiek, hogy jöjenek hozaja, megh elégéti öket, azmint is hogy jöttek; de már akkor declarálván M(é)l(tósá)gos Baró Orczy Urnak eö Nagyságának az dólgot genuine, eö Nagysága megh parancsolta, hogy megh fogatassanak, azmint is hogy az Hajduját ki küldötte, és megh fogatattván mind az hárman a Tömlöczben rakatattak de onnand ki

törvén magokat el szöktek. Az kik ezeket cselekedték nem tudhattya biztosan ha azok lehettek é mellyek most a Tömlöczben vannak, mert midön eóket bevitték Egerben, egynél tudniillik Püky nevúnél többet nem látott, hanem tугya bizonyosan, hogy az Gyöngyösy szeme fájó Eözvegy Czigány Aszonynak az Fia az vas fazék lopásban egyik részes vólt, azmint pedig Szólga Biró Uram méltóztatott tegnap mondani, azon in Specie vólna most a Tömlöczben; ugyan azok akkori alkalmatoságal kínálták vólt eó Kigyelmét gyólcshal is vagy 200 rőfel, egy egy petákon rőfit, mert az Adácsy Csordás is 40 rőfet úgy vett megh túlók, de azon nem kapott.

Az el múlt Karácsony nap után bizonyos Komáromi Kereskedók szándékozván Debreczenben, megh hálván nála egy éjczaka, két végh fajlendis posztóját el lopták ugyan azok in Specie, mellyeket is Visznenen hajnalban mingyárt megh fogatni akarván kivalották, és elől is atták az Miskei Pusztán lévő Berekbül, mellyet az Káros Emberek majd sirván 90 forintra böcsülték.

HML. IV. 9. i. Heves és Külső – Szolnok vármegye Fenyítő Törvényszékének jegyzőkönyvei 1725-1767. 2. köt. Büntetőtörvényszéki jegyzőkönyv 1725-1743. 405-411. p.

Nagykőrösön 1742. március 5-én történt a vásári lopás. A cigányok elfogásának pontos időpontját nem ismerjük, március 12-én történt kihallgatásuk után még további részleteket kellett tisztázni, s ennek során a tanúk felkutatásán és meghallgatásán kívül Subics Pál szolgabíró tájékoztatást kért a nagykőrösi magisztrátustól. A vármegyei törvényszék 1742. július 28-án tárgyalta Murgi István és Luli Mihály ügyét, s akkor a törvényszéki jegyzőkönyvbe a korábbi iratokat is bemásolták. A levata és a deliberatum közlésétől eltekinttem. A törvényszék Luli Mihályt és Murgi Istvánt 50-50 botütésre ítélte.

3.

1749. március. Szentgáloskér, Marcali
*Vizsgálat a mernyei plébános házának feltörésével gyanúsított
göllei cigányok ügyében*

3.1.

1749. március 15. Szentgáloskér
Tanúvallomások

Sequuntur Inquisitiones Magistratuales.

Anno Domini 1749-no die 15-ta Mensis Martij praesens Inquisitio Magistratualis in Possessione Sz(ent) G(álos) Kér Incltyti Comitatus Simigiensis existens ista per nos infrascriptos modo et ordine sub sequenti peracta est.

De? Eo? Utrum?

Primo Tudgya e vagy hallotta e a Tanu hogy az mult 1748-dik Esztendőben essendő áldozó Csütörtök napján Mernyei Plébános Ur még Isteni szolgálaton Gesztiben lévén, azon idő alatt házát föl törvén circiter 500 forintját, más egyéb Házi eszközeivel el lopták. Ha tudgya mi módon hallotta az történetet, vallya meg le tett Húti után.

Secundo Nemde a' midőn Plébános Ur Házához vissza tért az Fatens is jelen lévén az kájhában lévő hamuban megismérszett hogy Tolvaj mezétláb volt, mivel azon bujt be.

Tertio Tudgya e azt is vagy hallotta e a Tanu, hogy Göllei vajda, mely nap Plébános Ur Háza meg lopatott minden cselédével Mernyén volt, és majd két vagy három hétig is, akkor ottan tartózkodott, egyébkor pedig egy két napnál említett Helységben tovább nem késett.

Qvarto azt is vallya meg a Tanu Hallotta e azon obsitos Katonátul, az ki Plebanus uramnál akkorban tartozott, hogy Göllei vajda Cseledit majd két izbenn is verte ki az nap regveldent Plebanus Ur udvarából, meg Gesztiből vissza nem tért.

Primus Testis Providus Andreas Tódor Annorum Circiter 40. Judex primarius Possessionis Mernye V(enerabilis) Custodiatu Albensis Colonus Juratus Examinatus fassus est.¹⁴ Ad 1-mum Hallotta az mult

¹⁴ Az első három tanú a székesfehérvári custodiatu mernyei jobbágya volt. A negyedik tanú a mernyei parochialis egyház dékánja.

1748-dik Esztendőben Mernyei Plebanus Ur a midőn Isteni szolgálatra Gesztiben lévén az idő alatt Házát föl vervén circiter 500 forintját és ruhabéli portékáját el lopták azont is mivel Plébanus Ur maga üzent Dékánnya által hozzája, hogy annak vizsgálására menne onnand tudgya. Ad 2-dum nihil. Ad 3-um Tudgya valóságossan, hogy Göllei vajda mely nap Plebanus Ur Háza meg lopatott, azon nap Mernyén volt, sőt kétszer is föl hajatott az nap Plebanus Ur eleiben az kisbiró által, ad reliquum mivel nem vigyázott reá, hogy ha egyszer hosszabb ideig lakott e Mernyén mint máskor nem tudgya.

Ad 4-tum Mivel Plebanus Ur arra kérvén, hogy azon obsitos katonát, a' Fatens maga is incse, hogy tudnillik mongya meg szépség szerént ha eő dolga e, bizonyos lehet benne senki sem fogja meg tudnyi mivel nem hogy az olylyatinok veszedelmit, hanem inkább szabadulását kívánná, melyre is említett Fatens, az obsitos szegény katonát, hogy csak kényszerítetté, azt felelte hogy bizonyára semmit sem tud az dologban hanem hogy regveldent egy Czigány Leánt kergetett ki Plebanus Ur udvarából mondotta.

Secundus Testis Providus Stephanus Kustos Annorum circiter 50. aequae V Custodiatu Albensis ex praescripta Possessione hinc I Comitatu adjacentibus Colonus. Ad 1-mum mivel reá nem vigyázott nem tudhattya mely nap történt Plebanus Ur szerencsétlensége, hanem hogy maga is Fiscalis Urammal az dolognak vizsgálására föl ment Plebanus Ur Házához vallyá. Ad 2-dum nihil. Ad 3-um Hallotta ugyan Göllei Vajda az nap Mernyén volt in reliquo nihil. Ad 4-tum aequae nihil.

Tertius Testis Providus Ivannes Varga in Possessione praescripta degens aequae V Custodiatu Albensis Colonus. Annorum Circiter 46. Juratus Examinatus fassus est. Ad 1-mum Jol tudgya Plebanus Ur kárvallását de mely nap esett nem tudgya. Ad 2-dum látta hogy az kályha bé volt dulva, mivel Plébanus Ur mutatta meg az Fatensnek. Ad 3-um nihil.

Quartus Testis Providus Franciscus Borss actu Decanus Parochialis Ecclesiae Mernyensis Annorum circiter 45. Juratus Examinatus fassus est. Ad 1-mum Tudgya valóságossan, hogy az mult Esztendőben

áldozó Csütörtök napján történt Plebanus ur kárvallása. Ad 2-um nihil. Ad 3-um Nem tudgya az nap ott volt e Göllei Vajda, hanem hogy Plebanus ur érette kuldvén az Fatenst, másnap vagy harmadnap jól tudgya, amire ki hijván de akkor fol ment az Fátensel hanem az után. Ad 4-tum Hallotta azt is valóságosan az említett obsitos Katonátul, hogy még Plebanus Ur Gesztiben volt két Czigány Asszönt vert ki az udvarbul, azt pedig a' midon fogtatták az obsitost akkor vallotta.

Super quibus prohabitis Testium Fassionibus; et attestationibus praesentibus I Magistratui extadedimus proprijs manibus subscriptas Sigillisque usualibus voberatus Testimoniales Litteras. Sz(ent) Gálos Kér die 15-ta Mensis Marty 1749 Josephus Schot I Comitatus Simigiensis Judlium mp. (L.S) Joannes Somogyi ejusdem I Comitatus Jurassor mp. (L.S.)

3.2.

1749. március 25. Marcali.

Újabb tanúvallomások

Primo Tudgya e vagy hallotta e a' Tanu, hogy Néma Mihál, Kanász Laczkó, és Árvai Éva Göllei vajda Cselédi, Mernyei Plebanus Ur pénzét mintegy 500 forintokat más egyéb házi eszközeivel edgyütt lopták volna el ? Ha hallotta vallya meg le tett hiti után kitül, és mikor hallotta.

Secundo Vallya meg azt is tudgya e vagy hallotta e, hogy Tolna Vármegyében tartózkodó Farkas Czimpa vajda névű Czigány, az mult 1748-dik Esztendoben Szabadiban bizonyos lopást vitt volna végben, és ha hallotta tudgya e mely nap vagyis mely tájban történt, Göllében lakozó Bodo Mihál leánya ruhájának el lopása, és ki által.

Tertio Vallyon nem hallotta e azt is a Tanu az első Punctumban Specificált Czigányok, árultak e, vagy attak e itt vagy az szomszéd falukban, akarkinek valamely Házi, vagyis Asszony ruhát, és ha hallotta hol s kinek árultak, vagyis atták, és azon öreg fehér és arany pénzeket, mellyeket Fiscalis Ur minapiban emlétett Czigányoktul, el vett, kitül, és hol nyerték.

Primus Testis Providus Michael Bódó Annorum circiter 40. in Possessione Gölle degens I Comitatus Simigiensis existente. Subditus

V(enerabilis) Custodiatuſ Albentiſ.¹⁵ Ad 1-mum A midőn Dėvés János az mult fársángban Szakcſrul vissza térvén azonnal beſzéllette, hogy Szakcſon lévén hallotta volna Czimpa Farkas vajdátul, az korcſmán véle edgyütt borozván, hogy Nema Mihál Gőllei vajda huga lopta volna el Mernyei Plėbanuſ Ur pénzét. Ad 2-dum Tudgya azt iſ, hogy az mult 1748-dik Eſztendőben eſſendő Sz(ent) Mihál nap tájban Czimpa vajda Cſelėdi Szabadiban férnél levő Fatenſ leányának fehér ruháját lopták el, mivel azon ruhákat Dombóvári Tiſztartó Ur Czimpával vissza adatta, ezeket pedig mivel Gőllei Czigányokra gyanakodván az Fatenſ leánya, kik iſ akkorban Szabadiban lévén, a mint maga iſ az Fatenſ ſokat zaklatván Néma Mihált a végre, hogy vallaná meg ha eo dolga e, ki iſ ſok mutatáſára Czimpa vajdára igazítván az Fátenſt Ad 3-um Nem tud ſemmit iſ, hogy vagy itt vagy máſik faluban affélét el adtak volna, hanem hogy Fiscalis Ur mintegy 50 forintokig Néma Mihálnál, hét forintos tallér, éſ arany pénzeket talált azt tudgya.

Secunduſ Teſtiſ Providuſ Ivanneſ Deveſ Annorum Circiter 67. V Custodiatuſ Albentiſ ſubdituſ in Poſſeſſione Golle hinc I Comitatuſi Simigienniſi adjacentibuſ [---]degenſ Juratuſ Examinatuſ eſt. Ad 1-mum Vallya hogy az mult Fársángban Szakcſon Nemeſ Tolna Vármegyében lévő Helſégben által menvén, az korcſma elott meg állapodván, egy ital bort kérvén, egy kevés idő mulván Czimpa vajda iſ oda érkezvén, azt kérđi a Fatenſtul, hogy mint van mond az kegyelmeſek Miſka vajdája, arra felevén az Fatenſ, hogy a' mint látom jobban van bizony az kennél Koma, mert jobb mentéje van mint kennek, arra felevén Czimpa vajda, jobban van bizony el hiſzem az illyen atta teremtetete, mert az Mernyei Pap pénzéből dejkáſkodik¹⁶ (ſic !) ezeket halván az Fatenſ monda, hallod e meg tudod e bizonyittanyi amit mondál, arra felevén Czimpa, meg biz én, mert az Fiam iſ látta azon pénzt, éſ tudom hogy az buboſ Lenny Gőllei vajda Huga lopta el. Ad 2-dum Hallotta hogy Czimpa vajda az kérdėben vett lopáſt Szabadiban cſelekedte, mivel Dombóvári Tiſztartó ur az el lopott Fehér ruhát Czimpával Bodo Mihál leányának vissza adatta de mikor volt azt nem tudgya. Ad 3-um Nem hallotta

¹⁵ A Marcaliban kihallgatott tanúk a ſzékeſfehėrvári cuſtodiatuſ gőllei jobbágyai voltak.

¹⁶ A ſzó értelmezéſét l. a Szómagyarázatokban !

hogy az Deutrumban Specifikált Czigányok valahol ollyas portékát adtak, vagy árultak volna, hanem hogy öreg fehér és arany pénzeket Fiscalis Ur magához vette jól tudgya, tapasztalván azt is hogy azon sokszor említett Czigány, Göllei vajda egyszer váltott [---] kocsétul, hét aranyat, és hogy néha loó cseréllésen ugyancsak nyert is pénzt azt is jól tudgya mivel maga is adott egyszer néki Cserében 6 forintot.

Super quibus praesentibus I Comitatus Magistratuales extradeditimus Syngraphis Sigillisque authenticatus Testimoniales Litteras. Marczali 25 Marty 1749. Josephus Schot I Comitatus Simigiensis V(ice) Judlium mp. (L.S.) Ivannes Somogyi ejusdem I Comitatus Jurassor mp. (L.S.)

SML. Officialia 1795 – 1848. Nro. 19. (Schót József szolgabíró iratai)

A felhasznált dokumentum címe: „*Acta et Facta Judiciaria a die 12-ma Mensis Novembris Anni 1748-vi inchoando continuative vero Anno 1749-no per me infrascriptum usque ad diem 8-vam Mensis Januarii Anni 1750-ini peracta et ad Archivum I Cottus Simigiensis Sequenti ordine Sub decursu Generalis Congregationis ad id est praefixae resignata.*”

Több deutrum van egy füzetbe kötve, az írás már csaknem teljesen elhalványodott, a szöveg nem mindenütt olvasható. E helyeket a szövegben a szokásos módon jelöltem, de külön jegyzeteket nem fűztem hozzájuk. További kutatást igényel annak kiderítése, hogy a cigányokat elfogták e, folyt e ellenük eljárás, s mi lett a sorsuk.

4.

1753. február 3. Kassa

Lopások elkövetésével gyanúsított cigányok kihallgatása Abaúj vármegye törvényszékén

Examen

Zingari Stephani Fehér

Ki neved ?	Fehér István
Kinek hitták az Apádat ?	Fehér Andrásnak, a ki is ez előtt hét esztendővel Egerbe (sic !) meg holt.
Mikor gyöttél ide lakni, és leg előszer hol telepedtél ?	Az el mult szüretkor, elsőben Kajátára, azután Zsadányba.
Hány testvéred van, és kiknek hiják eőket, s hol vannak ?	Hárman vagyunk, Fehér András, az egyike, a ki vélem edgyútt meg fogatott, Fehér Miska, a ki most szolgál ostorosul Keresztessen Divényi Istvánnál.
Kinek hiják az Anyádat ?	Bancso Ersoknak, a ki ez el mult Nyáron Keresztessen megholt.
Hatvani János volt e Atyádfia ?	Nem volt, s nem ismértem.
A most börtönben raboskodó vén Czigányt esméred e ?	Esmérem, az kit is Mihoknak hinak.
Jártál e Mátra meget ?	Soha sem.
Voltál é a Börtönbe a fel alasztatott Czigánynál ?	Nem voltam, s nem is ismértem. ¹⁷

Alterius Andreae

Ki neved ?	Fehér András
Kinek hitták az Apádat ?	Fehér Miskának, a ki is már meg holt Egerbe.
Mikor gyöttél ide lakni, és leg előszer hol telepedtél ?	Az el-mult nyáron, Zsadányba.

¹⁷ A jegyzokönyv írója ezt a mondatot utólag írta be, kihúzva: „*Voltam, és vittem eo nékie palinkát*”.

Hány testvéred van, kiknek hiják
eőket, s hol vannak ?

Egerbűl merre győtetek ?

Kinek hiják az Anyádat ?

A most Bőrtőnben raboskodo
vén Czigányt ismėred e ?

Voltál e a Bőrtőnben annál a Vén
Czigánynál ?

Hárman, Fehér István, s Fehér
Miska a ki most szolgál
Keresztesen.

Kis-Győrrre, Kis-Győrbul
Miskolczra onnan pedig
Szikszora Pandi nevű
Czigányhoz.

Demsy (sic !) Ersoknak, a ki ez el
mult Nyáron Kövesden¹⁸
megholt.

Igenis mert Sogorom.

Egyszer, az Eőtsėmmel Fehér
Istvánal.

Examen

Zingara Anna Recsko

Ki neved ?

Hány fiad van, és kiknek hiják
eőket, s hol vannak ?

Az Uradot, kinek hijak ?

Hová valók vagytok ?

Recsko Anna

Kettő, tudniillik András és István
a kik most jelen vannak.

Berki Mihálynak, a ki most
Bőrtőnbe raboskodik.

Dios-Győri Dominiumhoz
tartozandok.

Continuatio Examinis Andreae

Nem tudsz e valamit azokrul a
Lovakrul a ki az Egri akasztó fánál
el veszett ?

Kitől vettétek Lovakot vagyis
cseréltetek s micsodás szűrű ?

Semmit sem

Csonka Miskátul egy szūrke
kanczát, Majoros Gyurkátul egy
sárga herélt Lovat.

¹⁸ Kihúzva: „Keresztesen”.

Examen Michaelis Berki

Ezek a jelen lévők András, és Igenis édes fiaim.
István, fiaid é vagy sem ?

Actum Cassoviae Die 3^{ua} Men(sis) Februarii A° 1753

Franciscus Desófy Ordinarius V(ice) Comes mp.
Paulus Tiszta Ordinarius Juratus Notarius mp.
Volfgangus Horvat Ordinarius Judlium mp.
Michael Kovács Ordinarius Judlium mp.
David Hagen Fiscalis mp.

SOA. Abaúj vármegye törvényszékének iratai, 367. doboz. Inquisitio magistratualium (Vysetrovania deliktov), Fasc. III. Nro. 39.

A cigányok alaposan zavarba hozták a törvényszéket. A kihallgatási jegyzőkönyvben Fehér névvel szereplő két férfi, István és András neve tulajdonképpen Berki. Vallomásukban apjukat mindketten halottnak mondták, s más keresztnévvel említették. Berki Mihály azonban bevallotta, hogy az ő apjuk. Szembesítés során az is bebizonyosodott, hogy a jegyzőkönyvben szereplő Recskó Anna nem más, mint Fehér István és András anyja, azt azonban nem tudjuk, hogy ez volt e az igazi neve. A jegyzőkönyv külzetére vezetett feljegyzés szerint az ügyet a február 27-i törvényszékre halasztották. Az akkori tárgyalás jegyzőkönyvét még nem találtam meg.

5.

1753. december – 1754. március. Szigetvár, Tapsony
Vásári lopások elkövetésével gyanúsított cigányok pere

5.1.

1753. december 12. Szigetvár
Tanúvallomások

Infrascripti Incliyti Cottus Simighiensis supremus Judex Nobilium et
Jurassor Praesentium per Vigorem fatemur, et recognoscimus
quod die Loco Annove infrascriptis a Testibus infra denotatis
sequentem exceperimus certitudinis veritatem,
Magistratuaalemque peregimus Inquisitionem.

De eo Utrum ?

Primo. Tudgya e a Tanú, hallotta e, s jelen vólt, látta e ? hogy nemes Szala Vármegyében Pacsán Lakos Burka Miska névő cigány ha járt e ennek előtte a Szigethi Vásárra, hozott e magával ide, vagy hajtott e valami Marhát magával, ha hozott, és hajtott, pinzen vette e, vagy csak Lopással kereste nyereségit, úgy nem külömben Kiss Sárközi Panna, Horváth Panna, Pipita Éva, Ruha Éva, Horváth Kristina, Horváth Justina, Szigethi Kata mind Kanisaj Vajdasághoz tartozandó Czigány Aszszonyok jártak é az előtt a Szigethi Vásárra.

Secundo. Petrovics Gergely a' Szigethi Vajda, ez idén Nagy Boldogh Aszszony napi Vásár alkalmatosságával volt e Kanisára ? Kikkel ment ? s társolkodott, nem de a Horváth Miskával és Farkas János Vajda Pajtásival, és micsoda marhát hajtott oda, vagy onnan ? Az után következett Szigethi Szent=Mihály napi Vásárákor is, ugye hogy Szala Vármegyei Cziganyokkal egyútt tartott, és nem de nem Kanisaj Vásár alkalmatosságával a' Szigeth=Vári Vajda hitta e őket ide a' szabad nyereséghe, és a' lopott Portékát ő maga és Feleséghe Házokhoz tudva be vették, és el titkolták, egy szóval

Tertio. Mind az emlétett Vajdának, mind az főllül számláltattaknak mostani, vagy előbeni, akár hol esett, s minémű Tolvajságokat, és Czimborájokat ha tudgya, s értette hűti szerint számlállya elő, ugy nem külömben ha az itt való vajda jámbor életet viselt e, vallya megh.

Primus Testis Antonius Sztrác Civis, et Inhabitor Oppidi Szigeth I Cottui huicce Simighiensis ingremiato, Annoum circiter 38. deposito corporali Juramento fatetur.¹⁹

¹⁹ Az első három, valamint a 11. tanú szigetvári mezővárosi polgár. A 4-10. sz. alatt szereplők báró Nevczer Szigetváron lakó cigány jobbágypai. A 12. és 13. tanú Szigetvár közelében levő falukban lakott, róluk nem közlik, hogy kinek a jobbágypai.

Ezen Fatens az magistratualis Raboknak, kik is Szala Vármegyéből jöttek le az itt esendő Szent Mihály napi Vásárra, soha híreket sem halván, annyival inkább ösmeretségeken sem lévén, rólok mondani valamit nem tud, úgy szintin az Méltóságos Feő Ispány Uram eő Excellentiája Czigányairul, de hogy Bakó László Uramnak az pinzit azon alkalmatossággal az Magistratualis Rabok lopták el légyen itt való Purgerektul hallotta, mivel ippen akkoron az Váras Kapuján való ki menetelekben kötözve eőket hozni látván, s az megh fogasoknak okát kérdeztvén, az mondatott néki. Mi illeti Petrovics Gergelynek Méltóságos Báro Nevczer Uram Czigány Vajdájának életit, s maga viselésit szomszédóságában néki 16 esztendőttől foghva lakván, még csak leghkisebb baromfinak is való el sikasztását soha se nem hallott, nem is tapasztalt.

Secundus Testis Stephanus Tóth, in Oppido Szigeth degens, annorum circiter 60. adjuratus examinatus fatetur.

Quo ad 1mum et 2dum Deutri Punctum nihil; quo ad Puncti 3tii paragraphum ultimum Vallya hűte után, hogy majd 40 Esztendeje miulta e' Tanú Szomszédóságában lakik Petrovics Gergely Méltóságos Baro Nevczer Uram Czigányok Vajdájának, de mind ezen ideigh, vagy maga, vagy Cseledgye által legh kisebb lopás esett vólna nem csak tapasztalt, de még nem is hallott.

Tertius Testis Michael Kolosvári aeque in praefato Oppido Szigeth et Comitatu degens annorum 66 deposito praevie juramento fassus est ad 1mum et 2dum.

Fatens a Deutrumban nevezett N(emes) Szala Vármegyéből lejött Czigányokat nem isméri, úgy az két Nagy Méltósághu Botthtyani Házhoz tartozandó Vajdákat, ugyan azért hogy életeknek folyásában kicsoda, s mit loptanak légyen nem tudhattya; Hanem tudgya azt, és szemével is látta, hogy az Czigányokat mikoron fogdozták vólna, akkoron a' lármára maga is oda szaladván, az Petrovics Gergely Méltóságos Báro Nevczer Uram Czigányok Vajdája háza mellett lévő S. V. Istáló forma Gunyhóbul nadrágokat, csizmákat, egy mentét, gyólsot, és más féle débdábságot a' szénábul husztanak ki, de számába azon portika

mennyi lett volna nem tudhattya, ugy szintin nevezet szerint, hogy mellyék, s hová való Czigányoktul, s ki engedelmébül hordattatott oda.

Ad 3tium nihil. Hanem mi illeti Petrovics Gergely Szigethi Vajdát vallya le tett hűti szerint, hogy már 15 esztendeje miulta szomszédságában lankék, de hogy csak egy Tyukmony érő Jóságot valahol lopott volna sem nem tud, sem nem hallott.

Quartus Testis Josephus Kovács Annorum circiter 35. In Oppido Szigeth=Vár Zingarus Illustrissimi Domini Baronis a' Nevczer degens fassus est, quo ad 1mum et 2dum.

Valya e Tanú kemény hűte le tétele után, hogy se Burka Miskát, se Kiss Sárközi Pannát, se Horváth Pannát, se Pipita Évát, se Ruha Évát, se Horváth Christinát, se Horváth Justinát soha az előtt nem ismerte nem is látta, s most micsoda okbul, s ki szabadságából jöttek volna bé a' Vására nem tudgya, hanem hogy az lopott partéka, mente, nadrág, szúr, aszszony csizma, patyolat, gyólcs a' Rámos Gyurka itt való Czigánynak Istálójában találtattak, és az Szala Vármegyei Czigányoktul oda rőjtettek volna, jól lehet nevezni nem tudgya, bizonéttya de caetero quo ad 3tium Hogy Farkas János mosgaj Vajda, vagy pedigh Petrovics Gergelly itt való Vajda lopásokkal éltek volna, vagy az Vásárra való jövetelre Szala Vármegyei Czigányoknak szabadságot adott volna senkitül nem hallotta.

Quintus Testis Georgius Ramo Annorum circiter 70 in Oppido Szigeth degens, Zingarus praefati Domini Baronis a' Nevczer adjuratus fassus est.

E Tanú vallya hűte után, hogy eő az Incarcerált Magistratualis Szala Vármegyébül jött Rabokat soha az meg fogások előtt nem látta a véghre, mit loptak is légyen nem tudhattya, jól lehet az ő Istálójában sok féle lopott Portikákat az szénában dugtanak, mivel ippen akkoron Turbikij Hegyen lévő szőlőcskéjében vólt, s már akkoron mikor onnand vissza tért volna, az Czigányok mind foghva is vóltak, de reliquo hogyan s ki szabadságából jötenek légyen Kanisáru Szigeth=Várra nem tudgya, ugy hogy mind Mosgoj, mind Szigethvári Uraságh Vajdaj, valamikor

valakinek legh kisebb kárt tettek vólna, itt Szigeth=Várott születetvén, nem hogy tapasztalt vólna, de sőt nem is hallotta.

Sextus Testis Josephus Dombaj Annorum circiter 40. Zingarus praefati Domini Baronis Juratus fatetur.

Mivel ezen Tanú Vásárokra igen ritkán szokott járnai, a' véghe is az meg fogott magistratualis Szala Vármegyéből jött Rabokat nem isméri, sot soha nem is látta az meg fogott alkalmatosságon kívül, nem is tudgya szám szerint kicsoda közűlők, s mit lopott légyen ? ugy nem külömben hogy ki engedelmeből jöttek ide a' Vásárra, azt nem tudgya, hogy az itt való Vajdájoknak házához horták légyen a' lopott Partékát, s ugyan azért fogattatott megh mind feleségestül hallotta, jól lehet azt bizonyossan tudgya, hogy azon nap a' magok Vajdája a' Vásáron ide s tová Lú Cserelésben töltette ideit, de hogy mind az magok Vajdája, mind az Mosgoj Vajda valamit valaha loptak vólna nem tuggy.

Septimus Testis Antonius Ramo Annorum circiter 45. Zingarus praefati Domini Baronis deposito praevio Corporali Juramento fatetur.

Hogy ezen Deutruban nevezett Szala Vármegyei Czigányok bizonyos Tolvajságokért fogattatnak megh, melyeket is az itt való Vajdájoknak Házához hortanak hallotta, de hogy eo azokat valamikor a' meg fogatás alkalmatosságán kívül látta vólna nem emlékezik, mivel eo Gyermekségétul ittenek kézi munkájával, és szoloben való szorgalmatosságával kenyerit keresvén faluzni soha sem jár, de reliquo nihil; Hanem hogy se Mosgaj Vajdának Farkas Jánosnak, sem Horváth Miskának, ugy az magok Vajdájoknak soha legh kisebb kártételeket hallotta vólna, nem emlékezik, le tett hűti után vallya.

Octavus Testis Alexander Kaposi Annorum circiter 60. Nonus vero Ignatius Ramo annorum circiter 40. Decimus Georgius Szigethi annorum circiter 30. Decimus porro Ignatius Szigethi omnes Suprafati Dominis Zingari, et Inhabitatores, deposito praevio corporali Juramento fassi sunt, uti Septimus in Ordino Testis.

Undecimus Testis Mathias Udovosics annorum circiter 24. Inhabitor Oppidi Szigeth deposito Juramento fatetur.

Hogy Petrovics Gergely Titulált Baro Nevczer Uram Czigányok Vajdája az Kanisaj Vásár utána e, vagy előtte nyomtatott nékie légyen hűti után vallya, de hogy akkoron is valamiben érte vólna, vagy valamit felöle az előtt, vagy az után is hallott vólna nem emlékezik. De reliquo quo ad omnia nihil.

Duodecima Testis Catharina Boncz ex Possessione Apáthi I Cottui huicce Simighiensis degens Annorum circiter 45. deposito Juramento fatetur.

Ezen Aszszony Szigethi Vásárra hunmi aprólékos vásárlásnak kedvéért bé jővén, mikoron a' többi közül fiának való Hoszszu Szűrért alkudnék, s ott a' Vásárossal meg nem egyezhetne, továbbra egy kicsényé menvén, tehát az Vásárostul vissza szóléttatik, hogy igenis amint kérné ugy oda adná; Azomban ki fizetni kívánván, nyolcz forintya sebiben lévén, csak el iéd (sic !)²⁰, hogy semmit sem találna, és így onnand el fordulván keservessen magában midőn panaszkodik, tehát hall előb is már utána magyar ruhában járó két Aszszonytul Czigány szót, melyeket is jól lehet nevezni nem tud, de tuggy azt, és jól is emlékezik reája, hogy egyik Őregh szabássu vastagh, az másik pediglen Iffjab hoszszas ábrázató Czigány Aszszonyok lettenek légyen, és így gyanusága is a' fatensnek vagyon, hogy azon nyolcz forintyat is azok lopták vólna el.

Decimus Tertius Testis Franciscus Borbács Annorum circiter 58. Alter Martinus Tóth Annorum circiter 65. In Possessione Merenye Inclyto Cottui huicce Simighiensis ingremiato degentes fassi sunt.

Ezen Tanuk az Deutruban nevezett magistratualis Rabokat nem ismérik, hanem mi illeti az Farkas Vajdának maga viselésit ezen Tanuk gyermekségétől fogva eőtett ismervén, mivel ittenek Merenyén jobbára lakott, soha senkinek, hogy legh kisebb kárt is okozott vólna, vagy másutt is tett vólna, nem emlékeznek.

²⁰ Elijed.

Super qua praevio modo per nos peracta Magistratuali Inquisitione praesentes extradeditimus Literas Testimoniales. Datum Szigeth = Vár Die 12a Mensis Xbris Anno 1753.

Josephus Gaál mp.
Josephus Rosta praefati I Cottus Jurassor

5.2.

1754. február 11. Tapsony.
Az ügyész vádbeszéde a törvényszéken

Miképpen ezen Te(kin)t(e)tes Törvény Szék előtt Vasban álló Gonosz, fortélos, kóborló, csalárd ragadozó, s nem tsak felebarattyoknak Véres verőtékjét szomjuhozó, de az F(e)l(sé)ghes Ur Isten szolgálattýára, és Dúcsósségére föl szentelt Eszközöknek ell tulajdonító, Szent Egyházakat, és Templomokat föl verő, Szentség h lopó Istentelen Tolvai Személyek, és ippen külömb külömbféle czégéres lopásokra, ragadozásokra, s maid minden Istentelenségre őszvő esküt Gonosz Társosságh, az F(e)l(sé)ghes Ur Isten Törvényének megh tapodásával, azoknak vakmerő megh szegésével az Világi Hatalom által rendelt Törvényektől szabot kemény büntetésektől semmit nem irtozván, külömb külömb helyeken, és alkalmatosságokkal magoknak Gyűlést hirdettek, Országos Vásároknban, s nagyobb Buczuk alkalmatosságával midőn az Ur Istent dicserni köllet volna, Nemes Szala Vármegyében Kanisán, Szala Egerszeghen, Szent Lászlón, ezen Nemes Vármegyében pedigh Szigethben és más Helyeken utolszor pedig Mer[e]nyén őszvő Gyülekeztek, illy gonosz Gyülekezetben levin, azon legh inkább tanácskottak miképpen ? s melly módon gonosz szándékjok, Istentelen igyekezetek legh fortélosabban vigben mehessen, ugyan azért föl tett Tolvailásoknak, igyekezet lopásoknak, el tőkillet ragadozásoknak modgyát ki koholván, gonosz társosságh, igen alkalmatosnak itilte az Istentelen Gyülekezet, igen hasznosnak gondolta az tőkilletlen tanács, hogy az Vason álló Gonosz Czigány Aszszonyok, magok, és Nemzetek tulajdon ruhájokat meghváltoztatván abbul ki vetközvé, magyarossan öltözzenek,

hogy még ruhájokkal is az embereket meg csalhassák, Illy különös öltözetben levin cigány voltokat el titkolhassák s ugy fortélossabban lophassanak, a mint hogy a szerint is folytattak Istentelen Mestersegeket, és ugyan

Az proxime ell mult 1753^{uik} esztendőben meg eset Sz(ent) Mihály napján Szigyet Varot ezen T(ekintetes) N(emes) Var(me)gyeben tartott Országos Vásárban T(ekintetes) N(emes) Bako László Urtul egy zacskóban közel száz Rhenes forintokat ell ragattak. Apatiban lakozó Boncz Kata sebjebül nyolcz Rhenes forintokat ell loptak.

Nem külömben azon Vásár alkalmatosságával magok legh jobban tudgyák kiknek, s melly fortellal egy végh fejr fatyolt, két uy nadrágot, egy végh tarka kartont, felyes fúzót végh számra Pántlikákat, végh számra Gallyonyokat, felyes Bocskort, Rökkákat, végh számra csipkéket, egy darab Bula Vásznót²¹, nagy darab kék Gyolcsot, egy tarka Szoknyát, sok fúzót, tizen két pár kést, nagy Szarvú varó, és Gombos Túket, felyes Keszkenyőket, Sövegeket, Fejre való hat darab Török patyolatot, felyes Ferfiui, és Aszonyi öltözeteket, mostani, és előbbi alkalmatosságokban tizen két pár uy csizmát, egy reszelőt, sok Ludakat, Réczéket, és más féle Majorsagokat Felebarattyoktul ell lopni semminek allétottak.

Hasonló csalárdsággal Stayer Országban is bé szivárkottak, és tsak ell hihető azon Orzágh lakosy öltözetit vették magokra, hogy szándékozot Tolvailásit fortelossabban vihessék vigben, a hol is magok legh jobban tudgyák minemő Helységekben minemő Városokban melly fortellal, mely Mesterséggel nem tsak Boltokat, Házokat, hanem Templomokat is föl vevin, föl törvin meg förtöztették, azokban a mit találtak Tolvai módon ell ragatták, és ell lopták, és ugyan az Templomokbul töb föl szentelt eszközök közöt egy Kellyre való Tálocskát is ell loptak, de kétségh kívül azon alkalmatossággal a Flghes Ur Isten Dúcsösségére, és Szolgálattýára föl ajánlot, és áldozot eszközöket is ell lopni, és az Ur Isten Házát meg förtiztetni nem irtoztak.

Ugy szintén az föl vert Boltokbul, és Hazokbul négy Pamuk Keszkenyőt, Eöt Deto Pamuk keszkenyőt, tizen négy réff Creditor Materiát, tized fél réff capiczol fél selem Matériát, tizen két réff

²¹ A textíliákra vonatkozó kifejezések értelmezését l. a Szómagyarázatokban !

fátyolt, ött réff közönséges Gyolcsot, Három réff vörös Suitásos Pamuk materiát²², Három két színű Selem Keszkenyőt, es ezekhez hasonló, de tiszszer is ezeknél sokasságára való nézve többet érő drága selem, és más materiakat ell lopván Felebarattyokat gonoszszul megh károsították.

Mégh is az Proxime ell mult 1753^{dik} esztendőben Nagy Aszon napján Kanisán megh eset Vasár alkalmatosságával azon az helyen, mellyen a Szijártók szoktak árulni T(ekintetes) N(emes) V(ármegye) Oszterhuber György Uramtul tiz Aranyat, tiz forintot ezüst penzül, egy tallért két darabban, Szent György két forintossat, Istentelenül ell loptak, de tsak ell hihető hoszszas Csavargásokban buidosásokban töb Tolvailásokat is vittek vigben, és ugyan a mit ell loptak, azt Vajdajokhoz vitték, s ott valamint Istentelenül ell lopták, ugy magok közöt föl is osztották.

Melly Mglis Actionak megh bizonyítására producalla magát az Benignum Examenre, s magok tulaidon vallasokra, azon kívül az Vason álló Gonoszaknál megh talált ell lopot Partekaknak egy részét producalla, Mind ezeknek nagyobb világosítására producal Inquisitiot Sub N°. 1°.

Kivánnya azért az T(ekintetes) M(agistratus) és A(actor) Prokatora, hogy az Vason álló Gonosz, Istentelen Tolvaj Szentség h lopó, és Sz(ent) Egy Házot Túró Szemellyek az Criminalis Praxisnak 84. és 85 artikulussa és az Tripartitum 1ső Részének 15. Titulussa szerint az Ferfiak ugyan cum exasperatione poenae²³ magoknak érdemes büntetésekre, másoknak pedig irtoztató példájára Hohér által föl akasztassanak, az Aszonyok pedig Aszonyi voltára nézve Hoher fényes pallosával le vágattassanak, azután pedig Testek ugyan Hohér által megh égettessék, s ugy az élők számábul ki törultessenek. Előb mind azon által töb gonosz cselekedetiknek, Lopásinak, Szentség h törésének megh világosítására, Gonosz Társaiknak, legh inkább pedig Or Gazdáinak ki nyilatkoztatására ugyan Hohér által keménnyen megh csigáztassanak.

²² A különféle kelmékre vonatkozó kifejezések értelmezését l. a Szómagyarázatokban !

²³ Súlyosított büntetéssel.

5.3.

1754. február – március. Tapsony.

A perben született ítéletek

Deliberatum est

Valamint hogy Raboskodó Czigán Aszonyoknak a Torvén Szék előtt lett vallásokbul ugymint Horvatth Pannanak Kis Sarkozi Pannanak Ruha Evanak Horvatth Christinanak és Horvath Justinanak ki teczik az hogy Stiget vari Vaida Petrovics Gergely nem tsak Szabadsagot adott említett Czigán Aszonyoknak lopassra és sok Szegen Ember igoz keresete el tulajdonittására de a mint Horvatth Justina beszelli említett Petrovics Gergely Kanisan leven ugyan maga hitta kenszeritette és rea beszellelte arra a Czigán Aszonyokat; Ugy az is említett Raboskodo Szemellyeknek bizonyittasabul Vilagosságra jön hogy a midon már follebb irt mod szerént Istentelen tanacsokat tartottak volna azt voltakeppen elis kovették, a midón tudniillik Sziget Varott Szent Mihaly Napi Vasarkor Feles penzt és partekakat Istentelenül el tulajdonitvan sok Szegen Kerskedő Embereket az által meg karositottak és Petrovics Gergelynek mint Sziget Vari Vaidanak és Or Gazdajoknak lako helyere hordvan ottan el tettek, azon Szandekbul tudniillik hogy Egymas kozott lett vegezes szerént Petrovics Gergelt reszesse tehessék. Minthogy penig más egyebb Tolvailasok is törtentek, hogy mind azoknak mind penig Gonosz Tarsasag s abbeli Istentelen vegezes ki nyilatkoztassék és Petrovics Gergely által ki mind azon Tolvaisagra szabadsagot adott alkalmatossagot nyuitott, mindenek valosagra jojenekhoher által Negy Gradicsok által meg kinoztatik. Felesege penig Szigethi Kata mivel mind azon partekakat latta, és hazahoz be vette, mind penig Ferjetul szabadsagot vett Czigán Szemelleket ismerte az is hasonlokeppen azoknak és azon Tolvaj Cziganyoknak ki nyilatkoztatasara nezve kemenyen Negy gradits által meg csigaztatik.

Deliberatum est

Bizonyos az sőt magok is Raboskodó Ruha Eva Horvatth Christina es Horvatth Justina a Torvény Szék előtt meg vallottak hogy ők oltozettyeket el változtatvan Magyar Aszon ruhatt vettek legyen magokra, azon rossz gonosz es Istentelen szandekkel tudniüllik hogy masok veres verettekjet annal jobban es ezen szinles alatt el tulaidonithassak, a mint is Szigetvari Vasarra is előre a Vaidatul Petrovics Gergelytul Szabadsagot kerven, el változtatott Oltözetben be mentek es azon alkalmatossaggal feles partekát el loptak el vittek es orozva el tulaidonitottak, a mint is azon el lopott partekakat mind az ott levő Vaidához vittek, azon okbul hogy azokat magok között annak idejeben el oszthassák. Hogy azert más tarsok istentelensegek Tolvailasok is világossagra johessenek meg vegső sententiajokat veszik hoher által Negy Gradicsok által kemeyen meg tsigaztatnak.

Deliberatum est

Hogy Petrovics Gergely máskepp Szigetvari Vaida, mind Vason allo Horvatth Pannanak Kis Sarközi Pannanak, Ruha Evanak Horvatth Christinanak és Horvátth Justinának Szabadsagot adott Szigetvarott akkor tartatott Vasárra való bé menetelre es ott azon alkalmatossaggal altalok el kovetendő lopásra, mind maga Petrovics Gergely meg vallotta mind penig említett Raboskodo Szemellyek a Torvén Szék előtt tett Vallasokbul világossan ki teczik, de máskepp is ki jon az hogy említett Vasar alkalmatosságával nevezett Czigány Aszonyok által lopott partekakat hazához nem tsak be vette, de Felesege Szigethi Kata is hasonlokeppen annak helyt adván ugyan hazanal el tette reitette és keze alatt tartotta; Horvatth Mihál Vaida penig mint Petrovics Gergely Ruha Eva Horvatth Christina és Justina Vallasok bizonyittya, maga nem tsak ezen Czigan Aszonyokat be vezetette Szigetben de maga Cziganyait a végre be vitte hogy más Szegen Emberek veres verettekjetek el tulaidonitsak, otet penig Petrovics Gergellel együtt mind azon Istentelen el tulaidonittando partekakban reszesse tegyék. Tovább Farkas János Mosgoi Vaida is ezen vegezeshez Tars léven ketseg kívül az ottani gonoszúl szerzett partekakhoz is ha tsak eleit nem vettek

volna ugyan ő is osztozo Tars lett volna. Ezen három Vaidák azért mind masoknak elől jarojok és alatta valoknak Istentelenségre Tolvaisagra vagy vad szanszándekkel való gerjesztojok, Ingerlőjok és Ut mutatojok hogy erdemes büntetesek el vehessék Elsoben is Petrovics Gergelynek [azon kivul hogy már meg tsigaztatott]²⁴ mind Or Gazdanak Tolvai Cziganyok bé vevojének és lopott partékák Titkolojanak Horvatth Miskanak penig mind a Vasarra lopni szabadittok és Tolvajok be vezetőjének Farkas Janosnak mint együtt ezen Istentelenségbe tanacsot tartanak kovetkezendokeppen Egy szandekben Tobbi gonosz Tarsaival levonek, Hatokra Akaszto fa suttettetik, es így Szigethi Katával együtt mind hármon a N(emes) V(ár)(me)gyebűl örökessen proscibáltatvan ki vezetgetnek.

Mi illerli penig Kis Sarkozi Pannát és Horváth Annát ezek mely Istentelen szandékkal oltozeteket meg valtoztatván Magyar Aszon oltozetet vettek magokra onnand is ki teczik, mivel Horvath Anna azon moddal ketszer [Magyar orszagon kívül]²⁵ Regedeiben menván de más helyen is meg rögzott es masok veres verettekjet szomjuhozo indulattal egyebb Helyeken is Tolvaisagát folytatván felyes partekakat el lopni nem irtozott ugy hogy a Torven Szek elott meg mutatott Gyolcs Csipket selyem materiat es a mint maga megh vallotta el lopott. Csizmák eltulaidonittasaval [kovetkezendőkepen a Torvén tilalmas értelme szerént folosleges lopását gyakorlotta]²⁶, mind azon okbul azert mind penig hogy nem regeben Szigetvarott tartatott Vasar alkalmatosságával hasonlokeppen oltozetet meg valtoztatván Bako Laszlo Uram maid kilenczven forintibul allo penzét gonosz Tarsaival ugymint Pipita Evával és Leanyával Kis Sarkozi Pannával el lopta el tulaidonitotta ketség kívül magok szuksegere is forditottak volna ha tsak ezen Istentelen cselekedetekben uton nem erhettek volna, de más egyebb Tolvaisagokat is hogy véghez vitt es abban meg rögzött Eletét foltatta onnan maga vallasabul a Torvén Szék vilagossagra jöve. Es hogy Kis Sarkozi Anna mind az

²⁴ A zárójelben álló szövegrészt a lap szélére írták x jellel.

²⁵ A zárójelben álló szövegrészt a lap székére írták x jellel.

²⁶ A zárójelben álló szövegrészt a lap szélére írták x jellel.

elől számlált Istentelensegekben Tars vala sőt ladajában talált partekaknak nemely része általa más igaz keresetek az ő Tolvai keze által lett legyen meg karosítása mind a Torveny Szek előtt mind pedig Csigazas után lett Vallasabúl nyilván ki teczik. Kihez kepest hogy masoknak rettentő példajara maguk bünteteket említett Horvath Anna és Kis Sarkozi Panna el vehessék Hoher fenyes pallosa ala iteltetnek. Pipita Eva pedig Terhes voltara nevezve tovabba erdeme szerént fogja maga sententiajat venni.

Deliberatum est

Mint hogy Petrovics Gergely Szigeti Vajdátul nyert Istentelen szabadság által vason álló Ruha Eva Horváth Kristina Horváth Justina Czigány Aszonyok hasonlóképpen öltezettek megh változtatásával, s eképpen szinezett ravaszsgal ugyan Sziget Várott tartatott Szent Mihály napi Vásárra be mentek, és ott lévő kolmároktul némely partélat ell Lopván megh nevezett Petrovics Gergely Szigeti Vajda házához hordottak, és el is rőjtötték volna, ha csak Istentelen tarsolkodások es büntetésre métkő végezések vilagosságra nem jöttek volna; Mind azonaltal mind azért hogy azon orozva ell túlajdonetott partékák kézre kerültek, és megh talalkoztak, mind pedig hogy hoszszas raboskodásokkal abéli tolvajkodásoknak kiváltkeppen pedig Horváth Cristina, és Ruha Eva megh Csigáztatásával Horváth Justinának pedig minden cselekedete ki nyilatkoztatásával eleget tettek, mast ugyan keményeb és a Törven értelme szerént venedő büntetéstül föl szabadettatnal és magok Jobbittása remenye alatt mind eők, mint pedig Burka Miska kinek el bocsáttása előtt 25. pálcza adattatik, a Nemes Varmegye fogságából ell eresztetnek azután pedig mind ezen Sententiával proscibált Személyek a N(emes) Varmegyébül ki vezetettnek, előbb mind azon által Kis Sakózy Panna, és Horvát Anna fejek vételének nézésére hogy tudniillik magok Eleteket azoktúl példát vévén jóban foglallyák és Istenes életet viselleyenek, ki vitettetnek.

Joannes Tallian Ord(inarius)

Notarius Sedis mp.

SML. IV. 10. Somogy vármegye törvényszékének iratai, Nro. 385.

Somogy vármegye törvényszéke 1754. február 11-én Tapsonyban kezdte tárgyalni az ügyet, majd több szakaszban folytatta, s véglegesen március 11-én zárta le. A

törvényszéki jegyzőkönyvet folytatólagosan vezették, de az egyes részeket nem keltezték külön-külön, így a per kronológiájának részletei nem pontosíthatók. A deliberatumok nem egyszerre születtek, de mivel nincsenek külön keltezve, együtt közlöm a szövegüket.

A per során olyan bűnesetekre is fény derült, amelyekről a magistratualis vizsgálatban nincsen szó. Somogy vármegye feltehetően Zala vármegyétől is kért adatokat, de erre vonatkozó iratok nem találhatók az aktában, miként a vádlottak vallomásai sem. Az ügyben érintett cigányok életének részletesebb megismerése érdekében további kutatásokat kell folytatni.

A vádlottak: Petrovics Gergely, Szigethi Katarina, Farkas János, Burka Mihály, Kis Sárközi Anna, Horváth Anna, Pipita Éva, Ruha Éva, Horváth Krisztina, Horváth Jusztiina, Horváth Mihály.

6.

1757. december 22. Tőketerebes

Vizsgálat a lopással vádolt Kozák Dániel és társa ügyében.

A(nno) 1757. die 22^a Men(sis) Xbris in Opp(id)o T(őke) Terebes virtute gratosae I hujusce Co(mi)t(a)tus Zemplinien(sis) Fisci Magistratus Seqvens per Nos inscriptos peracta est Inqvisitio et qvied(em).

De eo Utr(um) ?

1° Tudgya é a Tanu, hogy ezen Czigany Kozák Daniel nevu, mi okbul fogatatott megh, és az Ujhelyi Tömlöczben kuldetetett légyen. Nem de nem némely lopások iránt fogatatott megh.

2° Hol s mino lopások lehettenek azok, a kiket tett, és menyit érhettek ?, vallya megh a' Tanu.

3° Kit tudna e dologban alkalmas Tanunak lenni ? Számlalya elő a Fatens.

Primus Testis Providus Michael Hvaszta, Subo(rdinatus) R.R. [---]²⁷ Paulinor(um) in opp(id)o Terebes com(m)orans, annor(um) cir(citer) 40. adjuratus fatetur.²⁸ 1^{mum} Ezen Tanu Terebest lakozó, Tudgya bizonyossan, hogy nem mas okbul csupan

²⁷ Bizonytalan olvasatú szó.

²⁸ A tanú a Pálos szerzetesek jobbágya, feltehetően a 2. sz. alatti is.

bizonyos lopások miatt fogatott meg, most T(ekintetes) Nemes Vár(me)gye Tömlöczében raboskodo Kozák Daniel névu Czigány maga Tarsával Varaslo Fere(n)czel, mely lopások miatt ugyan maga a Tanu Gerenda névü helységbeliekkel meg fogatván, mivel ezen Tanu maga károsított meg Deutralis Tolvaj Cziganyok által, és így meg fogatván Helységbeliekkel által falurul falura Ujhely Tömlöczben be is küldetettek. Ad 2dum Positive tudgya ezen Tanu hogy magatul [---]²⁹ a fatenstul egy bizonyos Keszkenot /:mely is mint egy ött poltrás lehetett:/ ell lopott, ugy nem külöm(ben) egy fazék Tyuk tojast, item egy fazékcsa mézet, mely meg erhetett mint egy négy poltrat, és egy nyolcz poltras furot, mellyek közül ugy mint [---]³⁰ Keszkenot a Tanu Deutralis siganyoknal meg ismervék ell is vette mint maga sajattyát, a' többit magok Raboskodok ell vesztegették. Ad 3tium Terebessij Czigany Vajdát [harmad magaval], ki is ezen Tömlöczben levő Cziganyoknak meg fogasan ezen Tanuval jelen volt, alkalmas Tanunak lenni le tett hiti szerint vallya a Tanu.

Secunda Testis Maria Bancsanszka in opp(id)o T(óke) Terebes degens, annor(um) cir(citer) 58. adjurata fatetur. Ad 1mum Vallya bizonyosan e' Tanu, hogy ne(m) mas okbul de csupan csak Lopások miatt fogatott meg Ujhelyi és T(ekintetes) N(emes) V(árme)gye Tömlöczében bé is küldetett Ujheli Tömlöczben raboskodo Daniel névü Czigany maga Tarsával. Ad 2dum mivel ezen Tanu is deutralis Cziganyok által meg károsított egy oldal szalonáb(an), kik minek utana előbeni Hvaszta névü Tanu által meg fogatattak, és a' midőn Terebesen végik kisirtettek volna, azon üdő tajban tob lopott portekakal együt azon egy oldal szalona is meg talatatott, mely ugyan e' fatensnek vissza adatott, de annak cir(citer) felét, az alatt meg emesztették, ugy nem külömb(en) egy par Uj Csizmajat e' Tanunak ell lopták, mely Csizma ugyan akkoron a' midőn a' szalona meg került, Csizmaját is e' Tanu felül nevezet raboskodo cziganyoknal meg ismérte, vissza is vette mint maga sajattyát, ezeken kívül egy féll

²⁹ Két szó kihúzza, nem olvashatók.

³⁰ Egy szó kihúzza, nem olvasható.

sódart, es egy nyolcz póltrara valo Kalacsokat e' fatenstul ell loptanak, ell is költöttek. Ad 3^{tium} Koza et Varaslo 1757°.

Tertia Testis Polona Jaga, in Domo Sp(ecta)b(i)lis D(omi)ni V(ice) Comitis Gabrielis Zomborij Terebesien(sis) Inqvilina(rum) agens, annor(um) cir(citer) 46. adjurata fatet(ur).³¹ 1^{mum} Mostansagh Ujhelyben raboskodo Tolvaj Cziganyokat ennek előtte soha sem latván, nem is ismerte, csupan csak akkor latta a' midon bizonyos lopasok miat falurul falura kisirtettek s Terebesre érkeztek; tudgya bizonyosan hogy Terebest törtent Lopasok miat fogatták megh, és Ujhelyi Tömlőczben bé vitettek. Ad 2^{dum}

Ezen Tanut is egy Csapo Szürben éczakának idejen megh karositották, mely Csapoját raboskodo Cziganyoknak kezénel megh ismervén vissza vette, ezen kívül bizonyos Háját, Palenkajat, Kolbászat, olaját, mellyek e' fatensnek bizonyos szuszekjáb(an) tartatattak, éczakának idejen tolvaj modon fell vervén azon edenyét, mindenekbűl megh fosztották, ell is költöttek, mellyek összeségel megh érhettek mintegy 26. póltrat. Ad 3^{tium} nihil.

Stephanus Keczer de Lypocz

In(cly)ti Co(mi)t(a)tus Zemplen(iensis) Substitutus Judlium mp

Fr(anciscus) Tomics ejusd(em) I(ncly)ti Co(mi)t(a)tus

Or(dinarius) Jur(assor) mp

BZML(S). IV. 1008. l. Zemplén vármegye törvényszékének iratai. Fenyítő perek (Acta criminalia), Fasc. 403. Nro. 25.

Az aktában csak a vizsgálat jegyzőkönyve található, törvényszéki szakasznak nincs nyoma.

³¹ A tanú egy lengyel zsellér asszony, aki Zombori Gábor alispán házában lakott.

Lólopás, lócserelés, lóeladás

7.

1728. november 19. Zemplén.

Vizsgálat lólopással vádolt cigányok ügyében.

Anno 1728. Die 19. Mensis 9bris in Oppido Zemplén p(rae)sens Collateralis Inqvisitio penes Commissionem Magistratualem I(nclytus) Co(mi)t(a)tus Zempliniensis juxta Seqvens Deutri puctum per nos infrascript(um) Ordinarium videlicet Processualem Judlium et Jurassorem p(rae)fati Co(mi)t(a)tus peracta est modo et ordine Seqventi:

De Eo Utrum ?

Tudgya é a Tanu, látta é, avagy hallotta é ? hogy midőn ennek circiter Esztendővel úgy mint die 7ma Septembris Anni 1727. bizonyos két Czigány legény az Szomotori fűzesben el rejtette volna magát setét éjjel, azon Czigányok midőn megh fogatattak volna mit mondtak, és mi járatbéliek legyenek, miképpen vallották meg, igaz é hogy lovat akartak lopni, kantár és egyéb készület találatott é nállok, és ebben a' dologban kit itél legh job tanunak lenni vóltaképpen vallya megh a Tanu.

Primo Testis Andreas Oláh Nobilis persona³² in Possessione Ladmocza degens Annorum circiter 33. Jur(atus) examinatus fassus est ad universa puncti Deutralis membra: Azon két Czigány Legényt az Fatens szolgácskája vévén által az Bodrokon gyanuságban estek az fatens előtt, és az után maga nyomozta őket, setét éjjel reájok is talált, az Szomotori fűzesben, az holot gúgot ülven tűzecskeket gerjesztettek, és az mikor őket megh szólította, szavakon fogdosta, hol egyet hol mást szólván, úgy osztán megh is akarta kőtzni, kik kűszkődésben esvén a' fatensel az midőn osztán erőtt

³² A tanú „nemes személy”.

vet rajtok és megh is kötözte s az nyomtatóhelyen vigyázók keze alá adta, alatomba megh szabaditván magát a' nagyobbik el szalat, az kisseb penigh fogva tartatott, és hogy annak utána faggadta a Fatens, megh vallotta, és azt mondotta: igaz dologh az Czigány a'ki el szaladt, lovat akart lopni, de eő nem, a' kit tovább is firtatván hol volt az kantárotok, ezen szókkal szóllot: kantár nem vólt nálla, hanem kőtel spárge az Derekán, az ki olyan uszó volt, akar hol a' Bodrokon által uszot volna, és a' Lovat is el vitte volna, de in ipso actu et flagranti eőköt nem érte³³, sem mást nem sejtett hozzájok, csak a' mint declarálták magokat. Klobisczky Pál Ur(amna)k is így beszéllet, eő k(e)g(ye)lmét nevezi Tanunak, és Kisfaludon lakozó kovácsot, Körtvélyest Baro Barkóczy Sigmond Ur eő N(a)(gysá)ga Szabadossát János névűt a' ki Ladmoczon nyomtatot akkoron.

Secundus Testis Joannes Varga in Possessione Magyar Kortvélyes degens Subditus Ill(ustrissi)mi D(omi)ni Sigismundi Barkóczy Liber Baronis de Szala.³⁴ Annor(um) circit(er) 36. fide mediante fassus est: Ad 1mum. Tudgya bizonyosson, és jelen lévén ezen fatens az Deutralis napon, már estvének idején a' nyomtatást abbahagyván a' Szomotori határba, a' lovak mellet lévén keves idővel által jóvén Ladmoczon lakó Oláh András Uram mondván: im valami két Czigányt most estve az Inaskám ide által hozot, gyanaksom reajok, hogy nem igaz járatbéliek, mert a' Czigányoknál Ladmoczon megh hálhattak volna, azért mennyünk és fogjuk megh, el menvén a Fűzesbe találtak gugon ulve egy kis Tűzecske mellett mind kettőt Oláh András Uram megh fogván, de az egyike csak hamar megh szabadult, és el szaladott, a' mellet firtatván, hogy mitt akartak, hogy a' Fűzesben lapangottak, mond [---]³⁵ lovat akart lopni, a' ki el szaladot és kérdezvén hol a' kantárotok ? Árra mondván: kantár nem volt, hanem a' Derekán egy Sparga volt, arra fogta volna, mondván azt is kérdésés után, hogy jó uszó volna a' vizen, de kezekben semmit

³³ Nem érte őket tetten.

³⁴ A tanú Barkóczy Zsigmond báró jobbágya.

³⁵ A szó vége tintafolt miatt nem olvasható.

nem értek egyéb rossz cselekedetet felőlők nem is tud, hoc addito
tűzet a' lovakot őrző cselédektől vit a' Czigány a Fűzes(be).

Super qua p(rae)vio modo peracta Collaterali Inquisitione p(rae)senter
L(itte)ras unas futuram Fiscii Magistratualis ad cautelam [---]³⁶ Sub
Sigillis et Subscriptionibus nostris extradidimus Testimoniales.

Georgius Somlyodi Inlyti Comitatus
Zempleniensis Ord(inarius) Judlium mp

Josephus Szikszay ejusdem Co(mi)t(a)tus Adjunctus Jurassor mp

*BZML(S). IV. 1008. I. Zemplén vármegye törvényszékének iratai. Fenyítő perek
(Acta criminalia), Fasc. 357. Nro. 89.*

Zemplén vármegye törvényszéke 1728. december 14-én tárgyalta az ügyet
Sztropkón. A perfelvétel szerint csak Gábor cigány került a vádlottak padjára,
társa megszökött. A törvényszék a vádlott bűnösségét, vagyis a lopás
ténylegességét nem találta bizonyítottnak. Az esetleges szándékért be tudva a
tárgyalás előtt börtönben töltött időt (ma előzetes letartóztatásnak neveznénk)
reverzalissal szabadon bocsátották, visszautasítva eredeti lakóhelyére, azaz
Szomotorba.

8.

1733. június 12. Csány.

Vizsgálat a Markó Gábor fiskális cigánytól ellopott lovak ügyében

Infrascripti Inlyti Cottus Abaujvariensis Ordinarius Judlium et
Jurassor Recognoscimus Tenore praesentium, quod Virtute Generalis
Exmissionis I Cottus Aba Ujvariensis pro parte et ad Requisitionem
praelibati I Cottus Aba Ujvariensis Fiscii Magistratualis Die et Anno
Infrascripto, talem pro uti Sequitur Collateralem peregimus
Inquisitionem.

De Eo Utrum

1mo Tugya Latta vagy hallotta é a Tanú hogy Marko Gabor Fiskalis
Czigánynak eczakanak idején két lovát Gyorkén az maga pitvarából
elmult Jászai Sokadalom tajba kik lopták volna el circumstantialiter
declarallya.

³⁶ Bizonytalan olvasatú szó.

2do Tugya Láttá, vagy hallotta é a Tanú holótt és kinél Czigany Marko Gábor ismérte meg maga el lopott Lovát, és az kinél meg ismerte annak kitül deveniált kezehez.

3° Ezen dologban kit tudna jo Tanunak lenni.

Primus Testis Gabriel Marko Zingarus Fiskalis³⁷ Annor(um) Cir(iter) 48 Juratus Examinat(us). Ad 1um et 2^{dum} Vallya a Fatens hogy lét lovát tulajdon magajet e fatensét Garjczar nevű Czigany ez leg kozelebb el mult Jaszai Sokadalom tájban Györken haza pitvarából eczakanak idején el lopta az hogy pedig Nemes Zemplény Vármegyében valamely helységben meg irt Tolvajlott lovakkal meg alapodott volna ott való Cselej Bango nevű Czigány Tolvaj Grajczár Cziganytul el vette és meg arestalta eszre vévén hogy nem igaz marhaja légyen. Ezen Marco Gabor nevű Fatens Cziganynak pedig egynehany nap mulva esett értésére hogy az elloptott lovai Cselejben legyenek az mint is Györkei Emberekkel oda ment Vélek együtt reajok esküdött, ugyan akkor mingyárt az egyikét ki atták néki az masikat pedig valamely Hancsi nevű Nemes Kamara Cziganyának adosagajért meg arestaltak e mai napig is még ki nem atták azon alkalmatossagal pedig tudakósza Bangotul, hogy deveniáltak az eő kezehez meg irt el veszett lovak mellyre felelt Bango Czigany, hogy Grajczartul vette volna őket el, ugy pedig az hogy minek utanna meg fogatatott in praedicamento lévő ezen Grajczar nevű Czigány az Fatens előtt recognoscaltá ugy mas jelen levő Emberek előtt is hogy eő lopta volna el Deutrumban meg irt lovakat, sőt akkor hogy alkudni is lopasa mia akart volna a Fatensel.

2^{dus} Testis Jóannes Csóbadi Libertinus Incola Györkiensis Annorum Cir(citer) 46 Juratus Examinatus, Ad 1um Vallya a Fatens hogy Gabor Cziganynak el veszett lovai Nemes Zempleny Vármegyében Cselejben Bango nevű Cziganytal tanlalkoztak (sic !) meg az mint is

³⁷ A szakirodalomban eddig csak az erdélyi aranyosó fiskális cigányok voltak ismertek. Fiskális (a kincstár tulajdonában levő, annak földesurasága alá tartozó) cigányok Magyarország más területein is éltek, erre példa Markó Gábor. Az ő jogállása azonban nem egy cigány csoport speciális helyzetéből származott, hanem abból, hogy Györke falunak a királyi kincstár volt a földesura. Ugyanilyen helyzetű volt a 3. sz. tanú is.

e Fatens több Tarsaival és meg irt Deutralis kárvallott Cziganyal Cselejben járt ottan reajok említett Tarsaival meg eskütt ugyan akkor az egyikét mingyárt vissza atták néki az masikat pedig Nemes Kamara Hancsik nevű Czigányanak valamely adosaga mia tartóztatták meg az ki e mai napig is oda van azon alkalmatossagal az említett kárvallott Marko Gábor Czigány e Fatensel együtt Bangót hitták magokkal ezen szokkal szolítottak ha igaz Ember vagy gyűj velünk Cassara Hancsiktul általad praetendált adosagót Senk Uram kötelezte magát hogy meg fizetett néked, erre ujobban visza felelt nekik Bango, nem mégyek bizony én mert most itten velem szépen beszéltek, de ha abban az Varmegyében mennék az ott való Cziganyok engem agyon vernének hanem csak hozzatok nékem ide az én adosomat Hancsi Czigányt, lovatokat ki adom, az mint is véget nem érhettek véle, kintelenitettek azon masik lovat oda hadni.

^{34us} Testis Franciscus Horvat Zingarus Fiscalis Annor(um) Cir(iter) 30 Juratus Examinat(us) fassus est Ad 1um hallotta a Fátens hogy Mako Gabornak két lovát el lopták volna az Jaszai Sokadalom tajban. Ad 2^{dum} Tugya, és ez szerint declarallya magát a Fátens, hogy midőn az Makó Gabor lovait el lopták panaszra gyűtt a Fatenshez kérvén tanacsot ugy mint Vajdajátul mit csinályon ki is egyéb tanácsot nem adott az karvallott Cziganynak hanem hogy keresse és nyomozza lovait üdő közben megtudván Mako (sic !)³⁸ Gabor hogy Nemes Zemplény Vármegyében Cselejben Vice Ispan Uram Cziganyanál lennének az lovai, oda ment más Emberekkel, és investigalta, hogy gyűtték az lovak az Vice Ispán Ur Cziganyanak kezében, de azon Czigány egy attallyaban nem akarta meg mondani mind addig valamég Makó Gabor reajok nem esküszik megh maga mellett levő Emberekkel együtt és ugy lőn az dolog, hogy Makó Gábor harmad magaval meg eskütt az lovaira, hogy saját lovai legyenek, ugy monta osztán meg, hogy Grajczar Czigány hozta vólna Cselejben őket és azért vették el túle az lovakat hogy gyanakodot irantok mihent oda hozta eőket hogy lopott lovak legyenek. Ugy az egy lovat Márkonak (sic !) kiatta az Cselei Banga nevű Czigány, az masikat

³⁸ Horváth Ferenc vallomásában mindvégig Mako/Makó alakban szerepel a kárvallott cigány ember neve.

pedig valamely más Czigannak adóságjért meg tartotta midőn pedig kötözve a Fatens kezehez hozta volna Garjczárt Mako Gábor tudakozta tőle a Fatens miért Cselekette aszt Öreg létére ? aszt felelte hogy mit tehet már eő, nem ad eő engem azért felakasztatni, adok én neki lovat az Sogromnak.

Super qua taliter peracta Inquisitione Tetstiumque accepta fassione praesentes Literas nostras, propriis Syngraphis Subscriptos Sigillisque nostris usualibus munitas antelato D. Fisco Magistratualis futura pro cautela necessarias extradeditimus Testimoniales Datum Csany Die 12 Junii 1733.

Emericus Lánczy In Cottus Abaujvariensis
Ordinar(ius) Judlium mp
Adamus Czefkay Ejusdem I Cottus
Jurassor mp [L.S.]

SOA. Abaúj vármegye törvényszékének iratai, 353. doboz. Causa criminalium (Trestné spory), Fasc. III. Nro. 40.

Abaúj vármegye törvényszéke Kassán 1733. június 16-án kezdte meg Garjczár János elsőrendű, Ferencz György másodrendű és Bagoly Gábor harmadrendű vádlott ügyének tárgyalását. Ítéletet július 31-én hídtettek. Mindhárom vádlottat 200 botütéssel büntették, amit két részletben kellett elszenvedniük. A botozás után reverzalissal lakóhelyükre utasították őket.

9.

1745. október 17. Szikszó
Mezővárosi vizsgálat Daru Ferenc ügyében

Nos Judex Primarius Oppidi Szikszó, Petrus Tamássy, – coeterique – Senatores Ejusdem, Testimonio praesentium Recognoscimus, Significantes quibus expedio universis, quod ad Instantiam Clarae Hamzok Consortis Francisci Daru Zingari, Secundum Puncta de eo utralia Nobis exhibita, talem peregimus collateralem Judriam Inquisitionem, Anno et die inferius Specificatis, uti Sequitur.

De eo Utrum ?

1mo. Tudja é, látta é, és hallotta é a' Tanu, hogy ennek előtte két hetekkel, azaz Mind Szent havának negyedik napján, Daru névű Czigány, Szikszó Várossa mellett, a' Sár vermeknél, valamely égett hátú, kopasz bőrű, tsonka fülű, Szürke Lovat tserélt vólna, valamely Tóttúl, ki is magát mondotta Bodván lakni, egy Barna Lovon.

2do. Látott é a' Tanu, más Lovat azon Tótnál, ha látott, mitsodás szőrű vólt nevezze meg.

Fassiones Testium³⁹

Primus Testis Mihael Hegyi, Incola Oppidi Szikszó Annorum circiter 51. juratus examinatus fatetur, ad primum. Tudgya bizonyosan e Fatens, és látta szemeivel, hogy die 4ta 8bris 1745. Daru névű Czigány egy égett bőrű, kopasz hátú, csonka fülű, szőke szabásu Lovat tserélt Szikszó Várossa mellett, a' Sár vermeknél, az kertek allyán; egy Barna Lovon, egy Tóttúl, kivel egy derék pej Ló is vólt, és a' tserélés közben esett beszédek is hallotta e Fatens; a' tserélés után pedig a' kertek alatt fel felé ment a' temető mellett azon Tóth, látta szemeivel e Fatens, a' Czigány pedig a' Városba ment.

Secundus Testis Franciscus Barna, Incola Szikszóviensis. Annorum circiter 48. juratus examinatus fatetur, ad 1mum et Secundum Sicut Testis primus per omnia, hoc addito⁴⁰, midőn a' Czigány tserélte és magéevá tette az égett hátú Lovat, ditsérte e' Fatens, hogy jól járt vólna a' Czigany.

Tertius Testis Paulus Szabó, Szikszóviensis, deposito corporali juramento fatetur ad 1mum et 2dum. Látta e' Fatens a' Tótot két Lóval, /:egy égett hátú, és egy derék pej Lóval:/ a' Sár vermeknél jární, midőn Szekérrel egyszer a' Sár veremhez ki ment, másodszor pedig midőn ki ment vólna a Fatens azon Sár veremhez, akkor beszéltek a' Sár tsinálók, hogy a' Tóth el tserélte vólna az égett hátú lovat, de a' Cziganyt nem látta e' Fatens egyszer is.

³⁹ A tanúk vallomásai.

⁴⁰ A két kérdőpontra mindenben az első tanúval megegyezően válaszolt, hozzátéve, hogy ...

Quartus Testis Andreas Kún, Szikszoviensis, Annorum circiter 42. juratus examinatus fatetur, ad 1mum et Secundum nihil, mert othon vólt enni, és akkor a' Sár verésnél nem vólt.

Quae praevio modo elaboratae Testium Fassiones, ad Instantiam Superius Nominatae Clarae Hamzók, futuram Jurium Suorum ad cautelam, usuali Communitatis Oppidi Nostri Sigillo corroboratae, extradatae Sunt Szikszó die 17a 8bris 1745.

Per Juratum Oppidi Ejusdem
Notarium Joannem Koss mp.

BAZML. IV. 1501. b. Miskolc Város Tanácsának iratai, Species XII. Nro. 435.
A vizsgálatra Daru Ferenc feleségének, Hamzók Sárának az instantiája nyomán került sor. Nem tudjuk, hogy sor történt e bírósági eljárás ebben az ügyben.

10.

1753. május 10. Harsány

Tanúvallomások a lólópások elkövetésével gyanúsított Berki alias Polyák Mihály ügyében

Anno 1753. Die 10. Mensis in Possessione Harsány in Inclyto Cottu Borsodiensis Adjacentibus habitatur praesens Magistratualis Inquisito per nos infrascriptus peractam est modo Sequenti.

Deo utrum !

1mo Tudgya é a' Tanú, latta é avagy hallotta é, hogy Berky, alias Polyák Mihály névő Czigány Bogácson laktában, és másut, micsoda lopásokat, és cserebeliseket (sic !), s egyéb gonoszságokat vitt véghez hiti után vallya meg a' Tanú ?

2do magán kívül Kit tud jó Tanunak lenni.

Primus Testis Providus Georgius Molnár Bogácsiensis, Annor(um) Cir(citer) 70. Juratus Exem(inatus). Vallya a' Fatens hogy jövendő Szent János napja tájban azon Két Esztendeje, midőn Berky alias Polyák Mihály névő Czigány kínálván a Fatenst két lóval Csereképen, de a' Fatensnek akkor nem teczet a' Csere, az Czigány által ment Harsányban, és ottan az egyik lovat Makay Mártony névő, ugyan Harsányi emberrel, a' másikat pediglen

M(éltósá)gos Baro Dőry Ferencz Uram ő N(agysá)gha ugyan Harsányi Korcsmárossával meg cserélte, a' Czigány ismét Bogácsra hozván az Harsányi emberektől cserélt lovakat a' Fatens az egyikét meg cserélvén, a másikat pediglen Kerecsendi embernek, Te(kin)t(e)tes Nemes Heves Vármegyében Pézen adta el, annak utána most Dorottyakor múlt Esztendeje, el menvén az Harsányi Makay Mártony névő ember az említet lovon az Gyöngyösy Vásárra, ottan bizonyos Czeglédi emberek reá ismervén az Lóra tőle el vették, sőt magát is ottan meg kötözték, hanem annak utána Kezességen bocsáttatot ki az Gyöngyösi Biráktúl, vissza térvén az Harsányi ember, ismét a' Fatenstől a' maga Lovát vissza vette, a' másik pedig most is Kerecsenden vagyon.

Secundus Testis Providus Martinus Makay Harsanyiensis, Annor(um) Cir(iter) 30. Juratus Examinatus. Vallya a' Fatens, hogy jövendő Szent János napja tájban lészen két Esztendeje midőn Berky alias Polyák Miska névő Czigányal cserélvén egy fekete Kancza Lovat, a' ki is Esztendeig lévén a' Fatensnél, hanem mostan jövé Pünkösdkor lészen Esztendeje, ugyan azon Kancza Lovon, menvén a' Fatens Gyöngyösi Vásárra, ottan meg szólítván bizonyos Czeglédi emberek, hogy hol vette légyen azon lovat, ki is mentvén magát hogy Berki, alias Polyák Miska névő Czigánytúl cserélte volna, de az nem lévén elég, mivel egy Czeglédi ember reá esküdvén a' Gyöngyösi Birák Kezekhez vették megparancsolván mind az Czeglédi embereknek, hogy egy Hétre elégséges Tanúkkal, úgy a' Fatensnek is helyes falusi, és az Czigányal valo Cserében jelen lévő emberek recognitionalis Levelével meg jelennének, ammint hogy az Czeglédiek egy Héti Terminusra meg jelenvén a' lovat magokénak meg bizonyították Tanúk által, s el is vitték, s a' Fatens is bajátúl meg szabadúlt, vissza térvén a' Fatens ismét a' maga tulajdon lovát Bogácsrúl /:a' kinek már az említet Czigány elcserélte vala:/ vissza vette, és mivel a' Fatenstől két Lovat praetendáltak Czeglédi emberek, a' Fatens útban igazítván hogy más Harsányi emberrel is cserélt volna azon Czigány, ammint hogy azon Czeglédi emberek a' Fatensel Harsányra Baró Dőry Ferencz Urnak Korcsmárossához /:a' ki az után Vátára ment lakni:/ menvén, az másik lóra is reá

ismérték, s el is vitték azért tudgya a' Fatens hogy mind a' két Ló lopott volt, és azért változtatta el Polyák nevét, hogy ezen cselekedetiért reá ne akadhassanak, mert midőn a' Fatens a' Diósgyőri Dominiumban kereste, és tudakozta volna mint Polyákot, nem tudtak felőle mondani, hanem csak Berkiről, valameddig személyében meg nem látta a' Fatens, de eszre vevén hogy keresnék az alatt még a' fatens Birónak hiradással let volna el szaladot.

Super qua ejusdem Collaterali Inquisitione per Nos peracta, praesentes nostras literas extradandas esse duximus Testimoniales Datum Szalonta Anno et Die ut Supra.

Incltyi Cottus Borsodiensis Ordinarius

Judlium Bernardus Koncsek de Dvorecz

mp.

[L.S.]

Ejusdem I. Cottus Ordinarius Jurassor

Gabriel Laczay mp

[L.S.]

SOA. Abaúj vármegye törvényszékének iratai, 367. doboz. Inquisitio magistratualium (vysetrovania deliktov), Fasc. III. Nro. 38.

A vizsgálatban szereplő Berki Mihály feltehetően azonos a 4. sz. alatti dokumentumban említett, 1753. februárjában kihallgatott Berki Mihállyal. Az azonosságra nincs egyértelmű bizonyíték az iratokban, de határozottan erre enged következtetni, hogy a harsányi vizsgálatot Abaúj vármegye kérésére végezték, s a jegyzőkönyv első példánya Abaúj vármegye levéltárában maradt fenn.

11.

1756. november – 1757. május. Kassa
Lólopással és kamraveréssel vádolt cigányok pere a városi bíróság előtt

11.1.

1756. november 12. [Kassa].
Dudás Mihály vallomása

Examen

Benevolum Zingari Michaelis Dudás in puncto furti deperditorum in Oppido Hanusfalva I Cottui De Sáros ingremiato, equorum insimulati, et isthic propterea impraeconiati eoram figura Judicii Die 12^a Novembris Anno 1756to peractam.

Puncta

Interrogatoria

Kinek hinak téged ? és hová valo vagy ?

Hol volt addig allando lakásod, és meddig egy helyen laktál ?

Hellyről helyre valo kborlasodban hogy éltél és micsodás mesterséget úztel ?

Miokbul ide Bertenben hozatattál ?

Hanyod magával s ide s tova kboroltál ? és cigányok Vaszily Ferencz s Dudas István hogy akadtak hozzád ?

Responsoria

Dudas Mihály Barthván születetett, de Nagy Mihályba lakik.

Iffiuságátul fogvást Nagy Mihályban volt lakása.

Kovács mesterséggel élt, és annak eszközet maga Vejenél Hirka Janosnál Osztropatakán hadta.

Azon okbul hogy a tarsai lovakot loptak és ötet velek egygyút de ártatlanul mint hogy ő azon lopásnak oka nem volt meg fogták.

Mint egy négy hete hogy Dudás Istok és Vaszily Ferencz Hermanoch falujánál három lovon hozzá jöttek és az előtt egész nyáron által nem voltak vele.

Nevezetesen micsoda Lopasokat ezen két cigány tarsad ellen tudott ?

Jelen voltál é midőn hanusfalusi határon a lovakban lopás eset s hány lo azon Lopásnak idején el veszet, es ugyan azon lopasnak kicsoda volt mestere ?

Jelen voltál é midőn O Rusinban társaid Vasziy Ferencz és Dudás István lopot lovat igaz loért el cserélték ?

Tudtál é hogy ők az igaz loért Lopot lovat attak ? ha ugy

Mikor és kitől leg elsőben azt meg tudtál ?

Jelen voltál é akkor is midőn Nemes Sáros Vármegye Radvanovecz névű falujában egy lo elveszet és midőn felől nevezet társaid ugyan azon lopot lovat Osztovjánban más igaz loért elcserélték ? s azon cserélt lovat hova tették ?

Jelen voltál é midőn ugyan azon társaid also Sebessen egy Kamarat fel astak s azután a ládat fel törték, s ennek is kicsoda volt inditoja ?

Nem tud egyebet azon három lonál a kit ketten egygyűt hozá hoztak.

Nem volt jelen s nem is tuga kicsoda volt mestere azon lopásnak.

Igen is jelen volt.

Nem tudta de csak gondolta hogy lopot lovat el cseréltek, mind hogy kettőnek három lova volt.

Csak it Kassán Dudás Istoktul és Vasziy Ferencz feleségétől meg tudta hogy azok lopot lovak.

Jelen volt midőn még mult nyárban Osztropatakán lovat cseréltek, de nem tudta hogy lopot lo, s nem is tudgya hova tették erette cserélt lovat, mivel tőle el mentek.

Nem volt jelen midőn még mult nyáron Kérdésben lévő Kamarát fel törték, de hallotta ugyan Méktosagos Groff Szent Iványi majorjában hogy azon fel törésnek Vasziy Ferencz és Dudás Istok okai voltak.

Anno et Die suprascriptis Michael Dudás cum filio Stephano aeque Dudás coram figura Judicii confrontatus fassus est: quod in O Rusin equos Hanusfalva adductos furto ablatos esse sciverit, et propterea utrumque furti complicem a se deinde repudiare voluerit.⁴¹

11.2.

1757. március 30. [Kassa].

Dudás Mihály feleségének vallomása

Examen

Benevolum Annae Dudas Michaelis Dudas defuncti Zingari Conthoralis in Puncto furti deperditarum in Oppido Hanusfalva Inclyto Comitatus de Sáros ingremiato Equorum insimulatae, et isthic propterea impraeconiatæ coram figura Judicii Die 30ma Martii 1757mo peractum.

Puncta

Interrogatoria

Kinek hinak téged ? és hova valo vagy ?

Micsodás lopásokat tutsz Dudás Mihályra, és Dudás⁴² Ferenczre ki vallani ?

Responsoria

Panna Dudas Mihály meghalozot Cziganynak Feleséghe.

Nem tud egyebet, hanem azt, hogy midőn Vaszil Ferencz Hanusfalva felé ment, akkoron már estve felé Börtönben lévő Dudas Istvánnal egyővé akadtak Arany Banya mellett, és az után Vaszil Ferencz Hanusfalvara arra a végre, mint hogy bizonyos két Tinóért maga adossagát Kérjen Hanusfalusiaktúl, de azt nem

⁴¹ 1756. november 2-án Dudás Mihályt szembesítették a fiával, Istvánnal. Az öreg szemébe mondta a fiának, hogy a Hanusfalván ellopott lovakat akarták Óruzsiban elcserélni.

⁴² A jegyzőkönyv írója tévesen Dudást írt Vaszil(i) helyett.

tudgya hogy Dudás Istvan ezen Hanusfalusi Lopasban részes volt é mivel eő ugyan ott arany Banyánal egy Kazal Széna mellet csak utana varakozott, megh vissza nem érkezett három Lóval.

Velek jártál é te is midőn eők ide s tova Koborolván magok lopásával Embereket karossetották ?

Nem járt.

Kik vóltak, a kik megh imit amot velek Kóboroltak, és lopásokat őszték ?

Terebessi, Nagy Sarosi, és Homonnai Cziganyokkal járt Vaszil Ferencz Dudás Mihály és Dudás Istvan, de azt nem tudgya edgyőt Loptak é.

Ugyé hogy felül nvezet Czigányok Radvanovecz nevő faluban is Lovat lpták és aztot Osztropatakán más Loért el cserelték ?

Nihil.

Micsodás Lovat ezen Czigányoktól Osztropatakan Méz seréért adossághban elvették ?

Fatens Lovát el vették azért, hogy Nagy Sárossi Hirkó nevő Czigánynál ráesmerték egy lopot mentére.

Jelen vóltal é ? midőn múlt Nyaron a Czigányok A(Isó) Sebessen egy Kamarát fel ásták, és benne tanálatot Ládát fel törtek ?

Maga nem vólt jelen ha nem csak Nagy Sarossi Cziganyt mondgya hogy jelen volt, mivel nála rá esmerték felül nevezet lopot mentére.

Kicsoda volt ennek indétoja ?

Ugyan Nagy Sarossi Czigany.

Kicsodák voltak azok, a kiket ugyan ezen Lopásért A(Isó) Sebessi Lakossok megh fogták és micsodás Lopot Portékat akkoron túlek el szették ?

Maga is félt ugyan hogy megh ne fogják, de meghis megh nem fogatott, ha nem Nagy Sarossi Czigány, s két Czigány Aszszony és Börtönben lévő Vaszil Ferencz Feleséghe kitúl azon alkalmatossággal ugyan Osztropatakán el vettek megh karossétot Ember két Lovát Kovácsaghoz tartozando szerszamoto, negy fejelt zsakokat⁴³, és Nagy Sarossi Cziganytul mentét, és egy Vált, a mellyék Korcsmarosnal Zalogba voltak.

Bellan pedigh Fatenstul Lorincz Kőrőló elvette két fejelt, egy mentet, egy par Csizmat, 4 reff vaszonyt Dolmányt 8 polturat.⁴⁴

11.3.

1757. március 30. [Kassa].

Sztaska Sára, Vaszil Ferenc felesége vallomása

Examen

Benevolum Sarae Sztaska Francisci Vaszil profugi Zingari Conthoralis in Puncto furti deperditorum in Oppido Hanusfalva Inclýto Comitatu de Sáros ingremiato Equorum insimulatae et isthic propterea impraeconiatae, coram figura Judicii Die 30ª Martii Anno 1757mo peractum.

⁴³ Értelmezését l. a Szómagyarázatokban !

⁴⁴ A mondat népi kifejezéseinek értelmezését l. a Szómagyarázatokban !

Puncta

Interrogatoria

Kinek hinak téged, és hova való vagy ?

Micsodás lopásokat tutsz Dudás Mihalyra és Dudas Ferenczre ki vallani ?

Nemdenem igaz az, hogy amely három lovat Hanusfalusi Hataron Vaszil Ferencz el lopot azon Lopásnak Bertenben lévő Dudas Mihály, és Dudas István is okai voltak, s ugyan ezek Vaszil Ferenczel edgyött czimborálván véle más Lopásokat is el kövötték, és nevezetesen hol ? s micsodas lopásokat ? és menyi időtül fogvást egyött őszték ?

Ugyé hogy felül nevezet Cziganyok Radvanovecz névő Faluban és Lovat lopták és aztot Osztropatakán más loért el cserélték ?

Micsodás Lovat ezen Czigányok tul Osztropatakán méz Seréért adóságban el vették.

Responsoria

Sztaska Sárának.

Semmi Lopásokat.

Nem tud semmit eziránt mondani csak midőn Kérdésben lévő Vaszil Ferencz, és Dudas Istvan Hanusfálvárúl jöttek, akkor monták hogy azon Lovakot Két Tinóért Kicserélték egy Orosztul Tinókat pedigh egy Loért a kit az Atyátul Vaszil Ferenczék nyerte, Galszéc névő helységghben de egy hitégh (sic!) sem jártak edgyött.

Semit sem tud e felül mondani.

Az Anya Lovát elvették Osztropatakan de nem méz seréért hanem azért, hogy egy lopot mentére Nagy Sarosson lakozó János Czigánynál rá ésmerték.

Jelen voltál ? midőn mult
Nyaron a Cziganyok A(Isó)
Sebessen egy Kamarát fel
ásták, és benne tanaltatott
Ládát feltörték ?

Kicsoda vólt ennek indétoja ?

Mi okból Nagy Sarossy
Cziganynak a Felességet, és
tégedet azon idő közben
A(Isó) Sebessi Lakosok meg
fogták, és micsodás Lopot
portékát akkoron tületék el
szettek ?

Micsoda módon azon
fogsaghbúl ki szabadultál ?

Hallotta, hogy János névű Nagy
Sárossy Czigány, és Homonnan
Dudi Ferencz ezen Lopásnál
jelen voltak, s ugyan ezeknél
rá esmertek felül jegyzet lopott
mentére.

Nihil.

Nihil.

Nihil.

11.4.

[1757.]

Dudás István keltezetlen vallomása

Puncta Interrogatoria

1° Hallod é Istok micsoda
adosága vólt Bátyádnak
Vaszil Ferencznek
Hanusfalvan, mellyet
éjszakának idein mentetek
szedni ?

2do Igaz é az hogy éjszakának
idein éfélkor, és éfél után
nem szoktak az emberek
magok adóságait sem
fizetni, sem pedig be szedni
? és igy midőn tavalyi
Eszendőben a bátyád
éjszakának idein téged hit

Responsoria

Nem tudgya.

Nem lopásnak okáért, hanem
az adossaghnak beszédése
véget ment a Bátyyával
Hanusfalusi Rétekre.

magával Hanusfalvara
maga adóságának
beszedésére, nem de nem te
jól tudtad, hogy említett
bátyád nem maga
adoságának beszedésére
hanem nyilván való
lopásokra oda ment ?

3to Mi okra való nézve a bátyád
téged akkori időben
Hanusfalusi mezőben lévő
egy Kazal Széna mellet
hagyott ? és miért te is vele
be nem mentél a faluban
azon gazdákhöz, a kik
adosok voltak a bátyádnak ?

4to Miért a bátyád ugyan akkor,
mikor őtet azon kazal széna
mellet vártad, egyszerre
mind a három lovat te
hozzad el nem hozta,
hanem csak egyenkint ? és
mit beszélt néked mikor
legelső lovat te hozzad
hozta.

5to Midőn már a bátyád mind a
három lovat te hozzad
elhozta volna, miért azokat
egyenessen a ti Szalásotokra
nem vittétek hanem Segnye
névő helységben lévő
némely puszta házban ?
hiszen igaz jóságot nem
szoktak titkolni az emberek
?

Nem engedte a Bátyya, hogy
véle menyen, hanem Széna
mellet meghadta őtet, hogy a
két Lóra, akit az Erdőbűl hozzá
el hozta, vigyázon.

Nem szóllot a Bátyya semmit
egyebet, hanem azt, hogy
adósságot szedni megyen, és
azon fejében két Lovát az
erdőbűl hozta, és harmadikot
nem Erdőbűl ugyan de honnan
hozta légyen e fatens nem
tudgya, csak azt mondgya,
hogy a falu mesze vólt tülek és
a fatens a Szénán fekűt.

Hazafelé menvén, és a Puszta
Ház Segnye névő falu közőpén
lévén, a lovakot oda tették és
azon itzaka ottan megh is
háltak.

6° meddig tartottátok azon lovakot abban a pusztában házban ?

Míngyárt reggel onnan elmentek.

7° Miért elhattátok magok régi Szalástokat ? hiszen igaz jóságokkal nem kellett te néktek ide-s tova bujkálni, és szaladni ?

Régi Szállások felé mentek ugyan, de nem tanálván ottan a Bátya maga Feleségét, onnan Osztrópataka felé megindultak, mivel Bátyának a felesége Sebessi lopás miatt már akkor Lánóczra tétetet.

8° Látod Istok magad is már, hogy mindezekből világossan ki teczczik, sőt nem is lehet tagadnod, hogy vagy te is jelen vóltál ott, a hol említett három lovat ellopta a bátyád ? avagy pedig te azért a bátyáddal be nem mentél Hanusfalvara, hogy nyilván tudtad, hogy a bátyád nem adóságát szedni, hanem lovakat lopni ment ? és így a bátyád lopod (sic!), te pedig széna mellett őtet várván, túle lopot lovakat szedtél, és azokat, méglen mind a hármat el nem hozta, őrzettél ?

Nihil.

9no Vald meg tehát igazan honnan: mezőről é, avagy Istálobúl a bátyád lopta el azon három lovat ? és vóltál é te is azon a helyen, mellyrűl a bátyád elvitte azon három lovat, avagy pedig csak széna mellet ötet vártad ?

10mo Nem de nem szaladástok alkalmatosságával Ó Rusinban, a hol benneteket megfogtak, azon lopot lovakat oda való Emberrel tserélvén, egy Sűldőt is tüle kitsaltál ? és hova let azután azon Sűldő ?

11° Hogy azon az emberek, a kik benneteket megfogtak, észre vették, hogy tik lopot lovakkal szalattátok ?

12° Ime Istok Hanusfalvan lakozo Harcsár Paal, és oda való cigány Kinyó András, kiktűl azon három lovakat elloptad, más három emberrel edgyűtt, itten megeskűttek, hogy annak előtte is már egy lovat a bátyáddal edgyűtt Radvanovecz Helységben Csorba János névő gazdatűl el loptad, és elvévén Osztropatakra, ottan más igaz loért eltserélted, de meg károsítot ember rea

Nem szóllot a Báltya, honnan hozta légyen azon három Lovat, de csak meghvallotta mingyárt azon pusztá házban, hogy lopot jószágh.

Az Lopot lovakot Ó Rusinban edgyőt cserélték, és a Söldőt is ugyan ottan meghették.

Nem tudgya miképen rájok esmerték.

E fatens nem vólt jelen tudva semmiféle lopásnál. Hanem Osztropatakán elvették tülek két lovat, egyiket méz Serért, és masikot Sebessi lopásért, de mind a kettő igaz Lova, s kereseti vólt az Atyának.

ismérvén, vissza vette azon lovat mind saját jóságát ? te ellenben azt vallottad, hogy megnevezet Osztropatakon azon lovat túletek elvették méz Serért, az bátyád Felesége pedig azt mondotta, hogy nem méz Serért, hanem hogy Nagy Sárosban lakozo Cziganynál meg ismértek egy lopot mentét, említet lovat elvették. Az édes Anyad megint egyenessen azt vallotta, hogy lopot ló volt az, és azért Osztropatakon elvették túletek azon lovat, és így látod már magad is, hogy eddig mindenekben tsak hazuttad, azért legalabb már tsak most Vald meg igazan, miképpen ? és honnan ? mezőrűl é, avagy Istalobúl loptad el azon lovat ?

13^u Hallod é Istok nem tsak Hanusfalvan lakozó két ember meg esküdet arra, hogy Alsó Sebesben a bátyáddal edgyütt bizonyos embernek, kamaráját éjszakának idein felástad, hanem az Apád is, ki itten nem régen a bertenben meghólt, aztad te ellened vallotta, nem külömben az Anyad is azt Vallya, hogy te

Maga e fatens Sebesi Lopás miat nem vólt fogva, s nem is vólt jelen, mikor Kamarát mások felásták, de azt most is vallya, hogy Puskát, mentét, és csizmát azon lopás miat elszedtték túle.

is jelen vóltal azon a Kamarának felásásán, sőt magad is a minap azt vallottad, hogy te is azon lopásért fogva vóltal, és hogy nem tsak Nagy Sárosban lakozo Czigánytúl, hanem túled is egy lopot puskát, és egy mentét vissza vették. Azért vald meg igazan, hányan ? és kik vóltatok nevezetessen azon a Kamarának felásásán ? és mit abbúl a felásot kamarábúl loptatok ? és hova lett azon lopot portéka ?

14^u A minap az Anyád teveled edgyútt ezen Törvény Szék előtt azt vallotta, hogy a bátyád Vaszil Ferentz Felesége is Sztaska Sára említett Kamarának felásasaért fogva vólt, és hogy túle is valamint a többiektúl abbúl a Kamarabul ellopott portékat el szedték. Azért vald meg igazan, hogy jutot neki azon a Kamarabul lopot portéka kezében ? nem de nem maga is jelen vólt, mikor felástátok azon kamarat ?

15^u Honnan tudgya az Anyád, hogy te társaiddal edgyútt megnevezet kamarát felástad ?

Mind az Anyátúl, mind magátul a fatenstúl az eő saját portékájokat el szedtték, mivel Sebessen ellopott portékabúl az eő kezekben semmi nem tanáztatot.

Nem tudgya.

16° Azon helységben, ahol meg fogtak benneteket, hogy eszre vették, hogy ti Lopot Lovakkal Szalattátok ?

17° Látod már Istok, hogy ezen Törvény Szék minden rossz tselekedeteidet jól tudgya, azért vald meg igazán, hol még azon kívül ? és micsoda lopásokat életedben tettél ? és kik voltak a társaid ?

Nem tudgya.

Sehol sem lopták semmit ezen fatens hirivel, és ő nem is tudgya semmi lopást maga felül.

11.5.

[1757]

Dudás Mihályné, Dudás István anyja újabb, keltezés nélküli vallomása

Interrogatoria

1° Honnan tudod te, hogy midőn Vaszil Ferentz éjszakának idein Hanusfalvara ment volna lovakat lopni, a fiad Dudas Istok ötöt tsak arany banyánál egy kazal széna mellet várta.

2° Honnan tudod te, hogy a fiad több társaival edgyütt Alsó Sebesben bizonyos emberek kamaráját éjszakának idein felásta, és benne lévő portékat ellopta ?

3° Kik voltak azok, akik azon kamarát felástak, és mit loptak el belőle ?

Responsoria

Magok midőn vissza tértek volna ezen fatens előtt megh beszéltek, miképen egyővé akadtak, és hogy egyik a masikra, s hol várokozot.

Nem a fia, hanem Nagy Sárosi Czigány felasta Sebessen az Kamarát.

Nagy Sárosi Czigány Homonnai Cziganyal, és Aszonyt egyet sem tudgya, a ki vétkes vólt volna.

4° Igaz é, hogy a fiad több társaival edgyütt Radvanovecz helységben is Csorba János névő gazdátul egy lovat ellopván, és Osztropatakra elvévén, ottan más igaz lóért eltserélte, de rea ismervén a megkárosított ember, vissza vette mint maga saját jóságát ?

5° Ime itten több lopások is társaid ellen ki vilagositattanak, azért, hogy hazugságodért ne legyen büntetésed, vald meg igazan hol még azon kívül ? és micsoda lopásokat tették eletekben a társaid ?

6° Abban az helységben, a melyben megfogtak benneteket, hogy megtudtak, hogy tik lopot lovakkal szalattátok ?

7° Lad é Panna, te anya lévén a fiadnak Dudas Istóknak, miért azoktúl a roszaságoktúl meg nem tartoztattad őtet, hanem inkább magad is vele társalkodtál, és ha valamit lopta, aztat tovább vinni neki segéttél ?

Magátul e fatenstul elvették az eő igaz két lovát, azért hogy ottan Osztropataikai Korcsmán Sebessi lopásokra rá esmerték.

Nihil.

Nem tudgya.

Nem jártak e fatensel, csak épen meghfogatások előtt hozzájok akadtak.

11.6.

[1757.]

Sztaska Sára, Vaszil Ferencné újabb, keltezés nélküli vallomása

Interrogatoria

- 1 g Hallod é Sara ime az Sogorodné Dudas Mihályné, és Dudas Istok is az előbbeni Törvény Szék előtt ellened azt vallották, hogy te is jól tudod annak a lopásnak mivoltat, mellyet T(ekinte)tes N(emes) Sáros Vár(me)gyében lévő Alsó Sebes névő helységben az Urad Vaszil Ferentz több tarsaiddal edgyútt, elsőben ottan bizonyos Embernek Kamaráját ejszakának idein feásván, tett ? sótt azt is mondotta sogorod Dudas Istok, hogy te is vele fogva voltál azért a lopasért, és akkoron ugyan mind túled, mind pedig Sárosban lakozo Czigánytúl elszedték azon kamarábúl lopot portékat. Azért látván eztet, hogy ezen Törvény Szék már jól tudgya minden lopástokat, vald meg igazan hogy eset meg azon lopás, és annak a kamarának felásása ?
- 2 do Vald meg igazan aztat is, kik nevezetessen felástak említett kamarat ? és mit loptak el belőle ? és hova lett azután azon lopot portéka ?

Responsoria

E felül egyebet nem tudgya, csak azt, hogy Nagy Sárosson lakozó Czigány ezen lopásnak mestere vólt, mivel nála leghelsőbbben is lopot mentére rá esmerték.

Nem tudgya mást senkit Nagy Sárossi Cziganynál.

3 u Ime a Sogorod Dudas Istok azt vallotta, hogy azon három lovakot, melyekért megfogattad, az Urad Vaszil Ferencz adosagában Hanusfalván nyerd éjszakanak idein éfél után, te pedig a minap ezen Törvény Szék előtt azt vallottad, hogy említett három lovat az Urad két tinoért tserélt vala, és így magad is már látod, hogy ez nyilván való hazugság. Azért vald meg inkább igazan mikint ? honnan ? mezőrül é vagy Istalobúl ? és kivel lopta el az Urad azon három lovat ?

4 u Ime az előbbeni Törvény Szék előtt azt is vallottad, hogy Osztropatakon azért túletek el vették egy Lovat, hogy Nagy Sárosban lakozo Czigánynál tanáltak egy lopot mentét, Dudas Istok ellenben vallotta, hogy méz Serért említett lovat elvették, Dudas Mihályné pedig, és azon kívül meg esketetett két ember, le tett hiti utan azt vallották, hogy azért elvették túletek azon lovat Osztropatakon, hogy lopot vólt és így harman vattok, de egyik sem beszél egyenlőképpen, azért magad is már látod, hogy annak előtte valamit mondottak, mind nyilván való hazugság vólt. Azért vald meg

Azért monta, hogy az Ura két Tinóért cserélte a Lovakat, mivel a Tinokat Haza nem hozta, hanem csak a Lovakat.

Két lovat elvették túlek Sebessi Lopásért, de mind a kettő megholt ciganynak, és az eő Feleséginek igaz kereseti, s saját jószága vólt.

inkáb igazan, nem de nem ez a ló vólt az, mellyet az Urad és Dudas Istok Radvanovecz Helységben Csorba János névő gazdatúl ellopták és elvévén őtet Osztropatakra ottan más lóért eltserélték, de megkárosítot Ember rea ismervén, visszavette őtet mind maga saját lovat ? Vald meg aztat is igazan miképpen ? és honnan mezőrül é avagy Istalobúl loptak el azon lovat ?

5 u Hallod é Sára, nem denem való dolog ez, hogy te ugy mint házas társa az Uraddal Vaszil Ferenczel laktál, azért kel neked tudnod, hol ? és micsoda lopásokat tett az Urad ?

6 u tudván aztat, hogy az Urad lopásokkal élt, miért el nem hattad őtet, hanem inkab vele edgyútt czimboráztál ? Sőt ha az Urad valamit lopta, magad is abban részesültél. Ugy példának okáért: midőn Alsó Sebesben fel ástátok bizonyos kamarat, akkor nálad is tanáltak azon kamarából lopot portékat. Nem külömben másodszor mikor az Urad Dudas Istokkal Hanusfalvarúl elloptak említett három lovat, te is velek edgyútt szalattál, és azokat vinni segéttél ?

Nihil.

Semmiféle lopást nem tudgya az Ura felúl.

7mo Azon a Helységben ahol Nihil.
benneteket megfogtak, hogy
eszre vették, hogy tik lopot
Lovakkal szalattátok ?

AMK, Causae civiles et criminales, Nro. 302.

Dudás Mihály nem sokkal a kihallgatása után, még a per törvényszéki szakaszának kezdete, azaz 1757. március 29. előtt elhalálozott a börtönben. Kassa város törvényszéke 1757. március 29-én kezdte meg Dudás István elsőrendű, Dudás Mihályné másodrendű és Sztaska Sára harmadrendű vádlott tárgyalását. Szataska Sára férje, az ügyben többször említett Vaszili Ferenc a perfelvételi jegyzőkönyv szerint megszökött. A két asszony március 30-án tett vallomást a bíróság előtt. Ekkor feltehetően Dudás Istvánt is kihallgatták, de vallomásának jegyzőkönyve nincs az aktában. Az itt közölt, keltezetlen vallomási jegyzőkönyvben valószínűleg a március 30-án tett vallomásra utal a „minap” kifejezés, illetve az, hogy az anyját is felemlítik. A keltezés nélküli vallomások bizonyára valamikor 1757. április 29. előtt születtek, akkor ugyanis Dudás Istvánt tortúra alatt is kihallgatták, s akkor már elismerte, hogy lopási szándékkal mentek Vaszil Ferencel a hanusfalvi legelőre, illetve azt is, hogy ellopták a három lovat. A nőt nem vetették kínvallatás alá. 1757. május 4-én a kassai törvényszék a vádlottakat több rendbeli lopásban bűnösnek találta és kötél általi halálra ítélte (laqueo afficiendum decerni). A latin nyelvű törvényszéki jegyzőkönyvet és az ennek egyik mellékletét képező, szintén latin nyelvű tortúra-jegyzőkönyvet nem közlöm.

Pénzhamisítás

12.

1751. március - szeptember. Szerencs - Torna.
Torna vármegyében elfogott pénzhamisító cigányok elleni per

12.1.

1751. március 27. Torna.
Zámbor Ádám hajdú tanúvallomása

Anno 1751. Die 27ma Marty In Oppido Torna facta est erga puncta
Sequentia Inquisitio Testis Zambor Adamus Annor(um) circit(er) 32.
Hajdo D(omi)ni Stephani Szirmay.

1mo Ösmered e meg fogatott
hamis pénz verő
Cziganyokat

2do Miolta ösméri a' Tanu ?

3^{tio} Hol esett a' Tanú vélek
ösmeretségbe

4to Mind ezek voltak e' akor
vagi még többen is

5to Az Tanún kívül kik mások
strasálták

Igenis jól isméri mind személye
szerint mind pedig hogi
közülük eginek bizonyos jegy
vagyon a' hátán, mellyet a' Tanu
effective ki mutatott.

Az jövő Aratás tájb(an) lesz két
esztendeje

Szerencsen midőn ugian hamis
pénz verés miatt rabságb(an)
voltak, és a' fatens Hajdu lévén
őket strasálta avagy őrzötte

Öten vóltak Czigányok és két
Czigány Aszonyok

Borotvás András Hajdu, Ficsor
Péter kerülő, Baksi névő kerülő,
Tot György kerülő, mellyek
most is ott Szerencsen laknak.

6to Látott e' a Tanú nálok
valamely hamis pénzt

7mo Láta e' a' Tanu azon hamis
pénznek jelét honnit meg
ismerhette hamisságát

8vo Hogi szabadúltak ki ottan
az Tömlöczbül

9no Kitt tudna magához
hasonló jó tanút lenni

Látott szemeivel, mind olyat ki
egeszlen ki vólt verve
mindpedig veres réz pléheket
mellyek az pénz verésre voltak
készítve, azon kívül ezüst meg
aranyozott poharakat és Angliai
darab czineket is.

Szemeivel látta midőn Ajcher
János Tisztartója Groff
Aspremontnak, és Groff
Grassalkovics Tisztartója Forian
Antal, és Domonkos nevü akori
Számvető, aki már most ugian
ott Tisztartó Szerencsen meg
fogattatások alkalmatosságával
az említett hamis pénzeket felé
törték, a' honnat bőven ki
tezett csalárdságok.

Ki ásták magokat az
tömlöczbül, és úgi mentek el.

Mind azokat a' kiket fellyebb
említett mivel vele együtt mind
azok jelen voltak.

12.2.

1751. április 17. Szerencs

Domonkos Ferenc levele Torna vármegye alispánjához

Tekintetes Úr 's Ordinar(ius) Vice Ispán kivált képpen Jó Nagy Uram 's
Tutorom.

Thornárúl 27^a Marty kolt Úri Levelét az Úrnak 4ta Currentis vévén, ez
ideig az okbül alázatos váaszommal nem udvarolhattam, hogy
Nagy M(éltó)s(á)gu Groff Camerae Praefectus Uram ő
Exell(entiá)ja birodalma alatt tartatván fogva, hamis pénznek el
készítésére szükséges Materiakat tartott Czigányok A(nn)o 1749.
akkoron ő Exell(entiá)ja Tisztartója Forjan Antal Uram N(eme)s

Bács V(á)r(me)gyében költözött M(éltó)s(á)g(o)s Aspermonth (sic !) Familia Tisztartója pedig Aicher János Uram Zborón lévén meg érkezéséig várakoznom kellett; ő k(e)g(ye)lme is hivatalyának resignálván költőzködött mindazonáltal az kérdésben lévő Czigányok felől semmi Literale Instrumentumokra nem akadott. A mennyire azért cognitiom vagyon irantok személyek felől illy declaratiot tehetek.

Egyik vaskos csontos, öreg és magos Vén Czigány. Felesége is magos száraz Vén Aszony. Ezen Vén Cziganynak az nagy ujja úgy itilem jobb kezén Pesten az Tortura alatt el szakadott.

Második és harmadik egy Testvér Atyafiak, majd hasonló magasságuk, de száraz vékonyabb testűek, nagy göndör hajuk, főképpen edjiknek; magát nevezte Gábornak egyik. Ezek(ne)k a' Vén Aszony édes Annyoknak tartatott.

Negyedik is száraz magos Iffiu Legény az két Véneknek édes gyermekek, neve András.

Ezeknél találtatott vólt folyásában levő Máriás Leopoldus Császár és Boldogságos Szent Szűz Mária képe alatt, de esztendejét meg nem határozhatom 1679. vagy 1682. Ezen kívül találtatott egészen el nem készült, de a' rézre már reá ragasztott ezüst lána. Hasonló ezüst el vékonyítva mint az igen vékony papyros sok találtatott nállok, és ehez kényező.

Mivel pedig az akkori Hajdúkbúl rész szerint meg hóltak, és el széledtenek expressussal nem udvarolhattam az Tek(inte)tes N(eme)s V(á)r(me)gyének, hanem Csécsen lakozó Tek(inte)tes Szirmai István Uram Jobbágya, akkoron Hajdú lévén ugyan ezek(ne)k el szökések miá költözött el innen az Urhoz, az személy szerint őket meg esmérhetné ha az Tek(inte)tes N(eme)s V(á)r(me)gye érette küldene, nem is igen meszsze Tornához neve Zámbor Ádám.

Hogy mind elébb 's mind világosabban nem adhattam választ Tek(inte)tes Nagy Uram az Ur Ordinarius Vice Ispan Uram kegyes parancsolattyára alázatossan engedelmet instalok, azomban magamat Uri favoriban ajánlom, és állandóul maradok

Tek(inte)tes Ur 's Ordinar(ius) V(ice) Ispan
Jó Nagy Uram(na)k az Urnak

alázatos igaz szolgálja
Domonkos Ferencz mp

Szerencs 17^a Apr(ilis) 1751.

12.3.

1751. szeptember 22. Torna
Tanúvallomások

Anno D(omi)ni 1751° die 22^a Men(sis) September in Oppido Thorna
peractae sequens Magistralis Inquisitio

Deeoutrum:

1mo Tudgya hallotta e' a' Tanu hogy circa initium Juny⁴⁵ ezen folyó
esztendőben midőn az Hamis pénzverő Czigányok az tómlőcztartót
feleségestül együtt meg fojtani akarták, micsoda Isten ellen való
káromlást tettek ?

2do Jelen volt e' a' Tanu, és önnön magoktul hallotta e', s valamint
tudgya, hallotta, s törttént szórul szóra hiti után vallya meg ?

Primus Testis Nobilis D(omi)na Elisabeta Szentiványi Annor(um)
Cir(citer) 40. in Oppido Thorna com(m)orans post Juramentu(m)
fassa.⁴⁶

Ad 1^{mum} E punctumban ki tett idő tájban jelen volt e' Tanu
Aszony, midőn Temlőczben levő három Czigányok közül edgyike
ekképpen karomkodott:

Ad 2^{dum} mondván: még az Isten is Czigány, hogy innet
benünket ki nem szabadit, de azt mellyike mondotta a' három
közül nem tudgya, mert Temlecz ajtó bé zárva nem láthatta.

Secundus Testis Andreas Vajszár Hajdó Comitatus Annor(um)
Cir(citer) 30. Juratus examinatus fassus.⁴⁷

⁴⁵ Június eleje táján.

⁴⁶ Szentiványi Erzsébet Torna mezővárosban lakó nemes asszony.

Ad 1mum et 2dum Fassionem P(rae)cedentis Testis Confirmando asserit, hoc tamen addito, hogy két izben azon Isten ellen való káromlást hallotta.

Tertia Testis Anna Vasko p(rae)appositi Hajdonis Conthoralis Annor(um) Cir(citer) 23. post Juramentu(m) fassa.⁴⁸

Ad 1um 2dum aequae fassionem p(rae)cedentium Confirmando refert, eo etiam addito, hogy két izben hallotta.

Per Nos Josephum Szentmiklóssy
Judlium I Cottus Thornensis mp.

Et Jurassorem
Adamum Farkas mp.

SOA. Torna vármegye törvényszékének iratai, 409. doboz. Causa criminalium (Spory), Fasc. V. Nro. 10.

A pénzhamisítási ügyet több szakaszban tárgyalta Torna vármegye törvényszéke, először 1751. április 26-án, amikor az authenticálás alkalmával Zámor Ádám kiegészítette: „Hogy öten voltak akkor Szerentsen azok a' Czigányok; mert ezeken kívül volt egy vén magos Czigány kinek egy kezén de nem tudja mellyiken egy, vagy két újja ell volt szakitva, mintha a' hóhér Sróffjával csikaritatot volna ell; második pedig volt iffiú magos legény hoszú gónder haju, és testes ember.” A tárgyalás 1751. szeptember 22-én folytatódott, kihallgatták a tornai tanúkat, s ekkorra megtörtént Torna vármegye hivatalos kérésére Zemplénben is a szükséges vizsgálat. Az utóbbiról Zámor Ádám zempléni főszolgabíró által készített, s a szeptember 22-i tornai törvényszéki jegyzőkönyvhöz mellékelte jelentés latin szövegét nem közlöm. Ő 1751. július 13-án Borotvás András, Ficsor Péter, Tóth György, Baksi József és Erdélyi István szerencsi lakosokat hallgatta ki, akik a cigányokra nézve terhelő vallomásokot tettek. 1751. augusztus 17-én Tóth György, Baksi József és Erdélyi István Torna vármegye törvényszékén is megjelent, a szembesítésen szemébe mondták a cigányoknak, hogy hamis pénzek voltak náluk. Szeptember 22-én Hriczo Pál elsőrendű, Hriczo Ferenc másodrendű és Grasznyár János harmadrendű vádlottakat fogták perbe. A pénzhamisításon kívül szökés és istenkáromlás vétkében is bűnösnek találtattak, s halálra ítélték őket. Súlyosbításként haláluk után nyelvüket ki kellett vágni.

⁴⁷ A tanú vármegyei hajdú.

⁴⁸ Vaskó Anna a 2. sz. alatti hajdú felesége.

Gyilkosság, verekedés

13.

1742. június 16. Csász

Tanúvallomások a testvére meggyilkolásával vádolt Rácz János perében

Anno 1742 Die 16. Junii in Possesione Csász contra et adversus Joannem Rácz Zingarum intuitu Homicidii Josephi aequé Rácz pereundem attentati Sequens inquisitio Magistratualis peracta est.

De eo utrum

1mo Tugya, látta é, vagy halotta é a Tanu, mi okbul történt Rácz János, és Rácz Jóseff egy Testvér Czigányok között most folyó Junius havának első napján a veszekedés Császon, környű áló képen beszéllye megh ?

2do Hogy esett Rácz Jóseffnek meghűtése mitsoda tájain, minémü eszközzel, és étélhette e hogy abbúl következett halála ? azelőtt egéséges Ember vólt é, és minémü jeleket vett észre halála után a tagjain ?

3^{io} Hát azt vette é észre, hogy Rácz Jóseff előbeni Felesége halálának is mint egy ösztenezője, és oka lett vólna Rácz János ?

4to Kit tudna jó Tanunak ezen dologban ?

Testis Primus Mathias Petrényi Annorum cir(citer) 36. juramento mediante fatetur ad 1^{umum} ezen Tanu az Kérdésben forgó napon Rácz Jancsi nevű Czigány, az kinek egy Testvér Őtse is Rácz Jóseff Sátora fel vólt szegözve, egymás mellett bizonyos utas Emberekkel lovat cserélvén, Sátorokhoz mintegy 40 lépésnyire téglát kiszitgetvén tapasztalta azt, hogy minek utána a cserélés megh esett közöttők, a nevezett két egy Testvér Czigány a Császi Erdőben mentenek, a cserélt lovaknak tekintésére, János ugyan maga Fiával, Jóseff pedig Feleségével, az honnét János és Jóseff felesége az Sátorhoz érkezvén csak hamar hol Czigányúl, hol magyarul való baszom a lelki Káromkodásit halotta a fatens János Czigánynak, az kit Jóseff Felesége is hasonló Káromkodással szitta, amidón a Tanu látására pofon ütötte vólna Jóseff Feleségét, akitül halotta ezem Káromkodást, baszom a hét

teremtésednek a lelkit, amelykor a Tanu Sátorokhoz jövén fedette eőket, hogy miért káromkodnának, akkor Jancsi az őtse Feleségét kérte az egyezésre, de mivel megh nem egyezhettek, János az Korcsmára ment, azonban csakhamar az János Fia is Jósephel az Erdőbűl az Sátorhoz érkezvén, azonnal a Joseff Felesége panaszollya, hogy miért engedné eőtet másnak rongálni, és verni, kik Czigányul mit beszéltek nem értette a Tanu, elég az hogy Jánosnak az Fia az apjáért az Korcsmára ment, kik mindaz ketten nagy hamar oda érkeztek, az alatt Jóseff Sátorját el szedvén készülöben vólt, de János Fiával mihellyest maga Sátorához érkezett, azonnal Sátornál lévő Kocsiarul bizonyos darabb fát az Fia ragadván Jóseff Feleségét /:Czigányul öszve szólalkozván:/ Torkon ütötte, úgy anyira, hogy hanyat keletett dölleni maga az Kocsián az mellyen állott, mellyre való nézve az Tanu maga Szólgájával Mezei Tamással, Kiss Pállal, és ennek Feleségével az János Sátorához menvén, fedették eőtet, mert gyilkosságot követnének, és midön az Aszony az Kocsin hólt elevenek visgálnák, észre sem vették másképpen János Czigány igyekezetit, hanem az midön az maga Kocsiánál Jóseff Czigány áltana oroszra, keziben lévő mint egy ölnyi hoszú három s négy únyi vastag fával vállá közben látta hogy megh ütötte, a melly miat azonnal Földre döllött, de kevés üdő múlva ismét fel kólt, azt mondván engem fel mészároltál, mellyre János Czigány hogy Balogh Ádám Uram Igaságot tegyen közöttük el mentenek vala együtt, kit maga Házánál nem találván, az Helységben másut is megh fordúltak, végtére Kocsiával, és felrakott Sátorával együtt délelött circiter 100 lépésnyére Battyátul el hordozkodott, annak utána miként történt dólga, nem tuya, hanem

Ad 2dum valamint p(rae)vie meghűtését, és minémű tagján lett elő beszélette, továbbá is azt vallya, mellybűl következhetett é halála a Tanu nem vélheti, ha csak azon alkalmatosságal más Tagját is mint egéséges Embernek útésével nem érte, mint hogy más napra kelvén déltájban megh is hólt, a kinek midön vereségét visgálták vólna, tapasztalta a Tanu a Nyaka Csigájátul fogvást az lányékáigh való vér, és kékség el folyását, Ad 3um nihil.

2dus Testis Thomas Mezei Servitor⁴⁹ D(omini) Martini Petrényi Annorum circiter 27 Juramento mediante fatetur ad 1um az kérdésben

⁴⁹ Mezei Tamás az 1. sz. alatti tanú szolgálja.

forgó Czigányok Sátorához közel Téglát csinálván tapasztalta azt, hogy 1^a Junii valamely lovakat, minek utána megh cseréltek volna valamely külső Emberekkel, az cserélt Lovak tekintésére, délelőtt János Czigány Fiával, és Jóseff is a Feleségével az Császy Erdőre mentek, az honnét kevés údó múlva János maga Fiával, és a Jóseff Feleségével, Jóseff elmaradván az erdőben veszekedve az Sátorhoz jöven, tapasztalta azt, hogy Jóseff Felesége mondotta Jánosnak, azért mocskolcs te engemet, hogy borra pénzt nem adok, sőt hogy hozzá csapott is kezével az Jóseff Feleségéhez látta, de érhetette e észre nem vette, hanem mocskolódások véget az Tanu Gazdája Petrenyi Mátyás Sátorokhoz menvén feddette őket, hogy megh csapattya, Vasárnap az kalodában mocskolódásokért, az alatt János Czigány az Korcsmára ment, akinek Fiával öszve veszvén Szemére vetette, a Jóseff Felesége, hogy az apja ölte volna megh az Urának másik Feleségit is, mellyre nézve ez azonnal az apjához ment az Korcsmára, akik hirtelenséggel /:már akkor Jóseff Sátorát Szekerére fel rakván készülöben vólt, hogy túlle el vallyon, azt mondván a Tanu hallatára:hogy az sem jó Ember, aki Jánossal egy Szálláson lakik:/ a Sátorhoz érkezvén mind a ketten fákot kapván, legh elsőbben az János Fia a Jóseff Feleségét a Szekéren minden szó nélkül le ütötte, mellyet látván a Tanu Gazdája véle együtt a Tanuval, és többekkel mentésre oda mentek, kiket a Tanu Gazdája így szóllított megh: enye ördögh száncsa megh a Lelketeket, miért nem hattok békét, azonban az alatt János Czigány is keziben lévő fával leütvén az Ötsit Josefet, csak akkor vette észre, hogy az Földre esett, az honnét kevés údó múlva fel emeledvén Igassághételre Balogh Uramhoz kivántak menni, az hol bé nem eresztettvén Jóseff az Faluban hordozkodott Szekerével, Sátorával együtt, kinek a leánya déltájban az Tanuhoz azhol dolgoztak, az kúthoz érkezvén tudakozta az Tanu, ha jobb vólna é az Anya, kinek is azon Leány felelvén, semmi vólna Anyám, mert fen jár, de Apám roszúl vagyon, mert véres tajték is jön ki az Száján, mégh nem is szólhatt. Ad 2^{dum} amidón Jóseff is Feleségét nézné a Tanukkal együtt az Szekéren észre sem vette, hogy hátrúl rajta esett az válla között az útés, sőt az Tanu is nem másképpen vette észre, hanem hogy leesett az földre, a kinek mint az előtt egéséges Embernek halála azon útésbül következett é nem itilheti ugyan, hanem hogy az Leánya az Kuthoz jött, déltájban az Jóseff Czigány tekintésére mentek, de már akkor jó szavát nem vehették, mind az által hol esett rajta az útés, akkor nem vizsgálta, s

véres tajtékozását sem látta, anyival is inkább halála után nem látta. Ad 3^{uum} Jóseff feleségétül halotta, a verekedés alkalmatosságával hogy a másik Feleségének is János lett volna gyilkossa.

Testis 3^{uus} Theresia Polyák Conthoralis Joannis Tóth Annorum circiter 26. juramento mediante fatetur Sequentibus. Az kérdésben forgó Czigányok Sátora közel esvén az Tanu házához noha látta, hogy mind az Jóseff Feleségéhez, mind pedigh maga Jóseffhez hozzá ütöttek, de mellyikét ütötték le elsőben észre nem vehette, hanem az Gyermekei Sikóltásaira a Tanu is oda ment, de már akkor az Aszony az Szekéren mint holt eleven vizzel öntöztetett, Jóseph pedigh az földön hevert, de mi okból következett a veszekedés közöttük nem tугya, hanem halotta, hogy a cserélt lovak miatt esett volna, mikor azért a Felességét öntözgetnék, azalatt az Ura is fel ült, aval az Tanu is ott hatta, kivel azután mi történt, nem tугya, hanem más nap úgy mint Szombaton déjtájban megh is holt a Joseff Czigány. Ad 2^{dum} et 3^{uum} nihil certi.

Testis 4us Carharina Juhász Conthoralis Pauli Kis Annorum circiter 26 juramento mediante fatetur Sequentibus. Ezen Tanu nem tudhattya mibül esett verekedések, nem is látta sem Jóseffnek, sem Felességének leütését, hanem csak akkor ment oda, amikor Jóseff Czigány Felességét az Czigány Aszonyok a Kocsin öntözték, kinek az Ura már akkor az Kocsinál fekütt, a feivel eszmélődvén a Bátyját igaságh tételre hitta, de mire mehettek, és mi történt vélek azonban nem tугya, hanem a midőn a Faluban hordozkodott volna Jóseph Czigány, látta hogy a Szája tátva lévén, véres tajték folyt ki belőle, és nem is szólhatott, kinek is halála után amidőn Petrényi Uram vizsgálta volna, látott az válla lapoczkája között kékséget vólt; In reliquo nihil.

Testis 5us Paulus Kiss Annorum circiter 36. fatetur Juramento mediante Sequentibus. Ezen Tanu nem tугya ugyan okát verekedéseknek, mind azáltal minthogy a házatúl a Sátorok a kérdésben forgó Czigányoknak nem mesze vóltak, házából a Tanu szintén akkor jött ki amidőn János az Eötsének Felességét öklével megh ütötte, mellyet látván a Tanu maga kertiben ment azomban csak hamar zaj esik a Sátornál, mellyre nézve a Tanu is kertének ajtajára futamodik, hát láttya, hogy a János Fia Jóseffnek a Felességét a Szekeren le ütötte, mellyre azonnal oda futott, halván azt mondani, hogy megh holt, és midőn az oda futott Aszonyok öntöznék, a Jóseff Felességét, észre sem vehette, amidőn János az Eötsit le ütötte, hanem csak az földön heverni

látta, kit hogy pirongattak volna, mégh azt mondotta János, megh érdemli, mert sem maga sem a Felessége nem jó ? Kevés údó múlva mind az által fel kelvén Jóseff azt mondá Bátyának, ugyan mi okra nézve ütöttél megh, gyere igaságra az Urhoz, mint hogy el is mentek Balogh Uramhoz, de mire mehettek akkor azt nem tугya, hanem mivel már azelőtt Kocsiára fel rakodot vala, látta hogy az Helységben bejött Kocsiával együtt, úgy osztán ismét Petrényi Uramhoz ment, az kitül vissza térvén jelen volt az Tanu, midőn a Kocsiához érkezett Jóseff Czigány, aki így szólitotta megh a Feleségét: roszúl vagy, nékem is az Fejem fáí, kösd bé, aki is midőn urának a fejét be kötötte volna, azt mongya a Felességének, gongyát viseld az én árvámnak, mert velem nem soká beszélsz, ezt szájából halván a Tanu Jóseff feit lehajtotta, akit azután is látogatott a Tanu gyakran, de több szózatot tüle nem vehetett, és így másnap dáltájban megh is hólt, kinek halála után testit vizsgálván, látta, hogy az nyakátúl fogvást lapoczkája között kék tarjagos volt. Caeterum halála előtt veres tajték hogy jött volna ki a száján nem vette észre.

Testis ^{6tus} Michael Tót Campanator⁵⁰, Annorum circiter 48. Juramento mediante fatetur ezen Tanú egyebet nem tud honnat erdet a Czivakodások, hanem látta midőn a kérdésben forgó napon délelőtt János Czigánynak a Fia Gyuri az Eötsének Felességét a Kocsin /:amellyre már akkor fel rakodtak volt hogy el mehessenek:/ le ütötte, és csak hamar az Apja is az Eötsét a Kocsi mellett kezében lévő fával le ütötte, az Tanu mindazáltal az Czigányok Sátorához közel lévő veremnél midőn foglalatoskodna, mind azt látta hogy Jóseff a Bátyával Balogh Uram Udvarában ment, mint pedig hogy onnan vissza jött az Kocsiához, és lovat Kocsiában fogván a Faluban hordozkodott, közel ahol az Tanu a Veremnél volt, onnét nevezett Jóseff Czigány Petrényi Uramhoz térvén, csak hamar hogy viszjött Kocsiához jelen volt a Tanu, halotta Jóseff Czigány szájából ezt mondani, édes Társom viseld gongyát az Árváknak, mert talam vélem nem szólasz, aminthogy ezen szavai után Jóseff le feküvén, az Tanu mint egy fél óra múlva ismét hozzá ment, de az kezével való jeladással egyebet tüle tovább nem vehetett, hanem hogy az órából az vér megh indúlt látta, amint hogy másnap déltájban megh is hólt, kinek halála után az jobb fülétül nyaka

⁵⁰ Tót Mihály Csász falu harangozója volt.

csigáján lapoczkáigh útésnek kékségét tapasztalta. Caeterum nihil.

HML. IV. 9. i. Heves és Külső – Szolnok vármegye Fenyítő Törvényszékének jegyzőkönyvei 1725-1767. 2. köt. Büntetőtörvényszéki jegyzőkönyv 1725-1743. 427-433. p.

Rác János ügyét 1742. december 10-én tárgyalta a vármegyei törvényszék. Az itt közölt vizsgálat szövegét akkor másolták be a törvénykezési jegyzőkönyvbe, de a záróformulát kihagyták. Az ítélet: egy év börtön nem szándékos emberölésért, közmunkával súlyosbítva.

14.

1750. február 24. Zsarnó.

Szolgabírói vizsgálat Czigány Zsiga ügyében.

Anno D(omi)ni 1750 Die 24^a Mensis Februarii in Poss(ess)ione Zsarnó I Co(omi)t(a)tui huicce ingremiata Virtute Judriae Commissiones Perillustris ac G(e)n(eros)i D(omi)ni Gaspari Hodosj p(rae)libati I Co(mi)t(a)tus Serenissimae Thornensis Vice Comitibus juxta Subinserta de Eo Utri puncta talem uti Sequitur p(ro)parte et ad Instantiam Nobilis D(omi)ni Pauli Haijn peregimus collateralem Inquisitionem.⁵¹

De Eo Utrum ?

Primo Tudgya é avagy lata é avagy halotta é a Tanu, hogy mostan folyó 1750 Esztendőbéli Böjt elő havának 10^{ik} napján avagy inkább 9^{ik} napnak északáján Nemzetes Zsarnaj Mihaly Ur(am) Czigány Zsiga szolgálója Zsarnón Tarczali András házánál Sepsiben Lako Haijn Páll Uramot Karóval ugy fejben ütötte hogy majd meg is holt belé.

2do Tudgya é hogy Haijn Pall Ur(am) akor ottan sem említett Cziganynak, sem pediglen más ott lévo Embersiges Emberek(ne)k leg kissebbet sem vétett sőt még leg kisebb rossz szóval is nem illetet senkit hanem minden igaz ok nélkül ütötte meg Czigany Zsiga eő Kelmét.

⁵¹ A vizsgálatra Hodosi Gáspár Torna vármegye alispánja adott utasítást, Hain Pál kérelme nyomán.

Primus Testis Nobilis⁵² Stephanus Szendrei Zsarnoviensis A(n)nor(um) Circiter 38 deposito Juramento fassus ad 1^m Nem latta sem nem hallotta mikint és mi módon Utrumban is Specificált Zsarnaj Mihály Ur(am) Czigány Zsiga névő szolgálja Haijn Pall Uramot ütötte ugyan meg, hanem ad 2^{dum} tapasztalta az Tanu hogy minden illendőséget nevezet Haijn Pall Ur(am) Tarczali András házához senkinek nem vétvén addig méglen a Tanú az házban jelen volt bé ment, hanem an(n)ak utána kind lévén a Tanú, mi kint csüdülék öszve nem tudgya.

Secundo Testis Providus Georgius Gáll in Possione Zsarno Com(m)orans An(n)or(um) Circiter 28 deposito Juramento fassus ad 1^{mu}(m) Haijn Pall Uromot meg ütötte hanem csak hallotta hogy egy póna (sic !)⁵³ fával fejbe ütötte vólna, a mely ütesnek is ad 2^{dum} sem(m)i okát nem modhattya a Tanú, mert nem tapasztalta, hogy anyiszor nevezet Haijn Páll Ur(am) valakinek vétett vólna, anyival inkább, hogy verekedésre is okot adott vólna, sőt mind hogy tapasztalta a Tanu, Czigány Zsiga büszkeségét tehát maga Ura által is, ugy mint Zsarnaj Ferencz által értette légyen, hogy azon szolgálja csilapodása légyen.

Tertia Testis Nobilis Maria Szendrei Providi Deorgij Páll conthoralis⁵⁴ aequae in Poss(ess)ione Zsarno degens An(n)or(um) Circiter 22 examinata fassa post juramentum ad 1^{mu} nyilván láta a Tanú Asszony, midőn Czigány Zsiga névő Zsarnaj Mihály Ur(am) szolgálja Haijn Páll Uramot egy póna (sic !) fával fejben ugy ütötte hogy az ütésre fejét is falnak hajtotta, de hogy ad 2^{dum} valami okot azon üttésre adot volna Haijn Páll Ur aszt nem tapasztalta, mert amidőn esset is rajta magánossan a fal mellett állott Czigány Zsiga pediglen haragossan az Házban jövéen, azon(n)al Haijn Páll Uramot minden ok nélkül fejben ütötte, mely üttésre maga is a Tanú Asszony azon rossz legént kérelte, hogy többször meg ne üsse, mert meg látád kit üttél meg.

⁵² A tanú nemesember.

⁵³ Pózna.

⁵⁴ Szendrei Mária az 1. sz. alatti tanú rokona, Dörgy Pál felesége.

Quartus Testis Michael Tóth Incola Zsarnoviensis, an(n)or(um) circiter 15. deposito Juramento fasus ad 1m Punctumban Specifficalt idő tájban látta a Tanu, hogy Hayn Páll uramot kiveről (sic !)⁵⁵ az Házban menvén Czigány Zsiga egy pona (sic !) fával egyenesen fal mellet aló Haijn Páll Uramot ugy fejben ütötte hogy mingyár falnak döllet.

Ad 2d(um) hogy valakinek vétet vólna Hayn Páll Ur(am), csak leg kissebben sem tapasztalta.

Quintus Testis Georgius Horváth in ante láta (sic!) Poss(ess)ione Zsarnó com(m)orans an(n)or(um) circiter 15. post juramentum fassus ad 1m qvem ad modum preecedens testis retulit fatet(ur). Ad 2dum hogy nevezet Haijn Páll Ur(am) nem csak Czigány Zsigának de még leg kissebnek is sem(m)i kőtekedisre való okot adot vólna nem tapasztalt a Tanu hanem minden ok nélkül Attázással, és Töremtezéssel, egy póna faval Czigány Zsiga házban menvén azon(n)al említöt Haijn Páll Uramot ezen szókk allat hát illyan atta, teremtötte te is itten [---]⁵⁶ fejben ütötte.

Super qva p(rae)vio modo per nos p(rae)acta colletarali Inquisitione Testiumque praeinsertorum fassionibus p(rae)sentes Nostras futura D(omi)ni Inquiri Cur(r)antis pro Cautela, Singraphis Usualiumque Signorum Nostrarum munimine roboratas extradandas esse duximus Litteras Testimoniales. Actum Anno, Die, loco, ut Supra.

SOA. Torna vármegye törvényszékének iratai, 342. doboz. Inquisitionum magistratualium (Trestné žaležitosti. Nesporové konania – Vypocúvania), Fasc. V. Nro. 15.

Az aktában csak az itt közölt jegyzőkönyv található, az eddigi kutatás során nem került elő adat arról, hogy ez az ügy törvényszék elé került volna. Feltárandó még az is, hogy Cigány Zsigát megbüntették e.

⁵⁵ Kívülről.

⁵⁶ Bizonytalan olvasatú szó. Fentereksz ?

15.

1750. július. Karász, Tass, Kisvárdá
*Cigány klánok közötti, téves gyilkossággal végződött véres
leszámolás miatt indított per*

15.1.

[1750. Kisvárdá ?]

Bogdán, másként Lakatos Ádám vallomása

Interrogatorium

- 1° Kinek hivnak
- 2do Ki fogatott meg Szerencsen és miért
- 3^{tio} El vegeszted é több Társaiddal edgyütt hogy János János Vajdát meg ollyed
- 4to Kerdezted é Thason hol laknék Janos Vajda és előre el mentel é Karasz ala meg nézni az János Vajda Satorat
5. Eczának (sic!) idejen hányad magaddal mentéll az Multinovics Sátorához és te öld é é meg mivel ütödted meg

Responsio

Hivják Bogdány alias Lakatos Adámnak.
azért fogták meg Szerentsen hogy az mostoha Fia János Vajda, egy pénz formát vetett az Sátorában.
Nem végezte több Társaival hogy János Vajdát meg eölyye.
Thason kerdezte nappal hol lakik János Vajda de nem ment az Sátorhoz és Karászba azért nem ment, hogy egy lakatot lopott
Nem ment eő vissza és maga édess Fiát és kétt mostoha Fiait sem tudgya és nem látta hogy vissza mentek

6. Midőn Karász alól vissza mentel, az Cseledidhez, hol erted utól, és a Tiszán hogy által mentel, mondottad e az Asszonyoknak Ne fellyetek mert meg öltük János Vajdát

a lovának egy Csikója léven avval maratt hátra és az utban érte utoll az Cseledgyeit, nem mondotta túll az Tiszán, hogy meg eölte vólna Janost és nem is fenyegette a maga Cseledgyeit hogy meg eöli, ha meg mongyák valakinek

7. Te fogtad é meg az Multinovics László Leanyanak haját es ő körmolte é meg az abarazatodat

Nem fogta azon Leánynak haját, es az földhöz sem csapta ez melly kartzolás az abrazattyán vólt Batizi verte meg, és ugy veresedett meg.

8. Parancsoltad é az Asszonyoknak hogy senkinek ne mondgyak azt hogy meg oltek Multinovics Lászlót mert mingyárt meg oli, avagy az ket mostoha fiaitúl hállotta é ezen Szokat

Nem hallotta edgyiktül is mert ha hallotta vólna, mingyárt Tolvajt kialtott vólna.

^{9no} Hát mástol hallottad é ki ölte meg azon Cziganyt avagy lattad e es az inged mitől vólt veress és tudcz é benne valamit.

Egyebtül nem hallotta, hanem attül az kis Czigány Asszonytul az ki azt mondotta hallgass meg mondom, az inge pedig attul vólt véres, hogy Doroghon az lú megharapta az orrát, attul véreződött megh.

Postquam autem adjudicatos Torturae Gradus Signanter quartum
Gradum Subive degnisset fassus est sequenti modalitate.⁵⁷

Addit ad 2^{dum} hogy onnat tudgya
hogy az János formája vólt,
hogy az János Nennye
mondotta, és máss
Czigánytól is hallotta, de az
nintsen itt, az János Nénnye
pedig itt vagon az városon.

Ad 5^{tum} én magam mentem ell
előre meg nézni az Sátorát
annak utanna vissza
mentem és az három Fiamnak
kettei mostoha Fiam vólt,
kinek edgyike Gábor vólt, az
másik Gláva az edess Fiam
András eő parantsolta mind
az háromnak hogy eölyék
meg Jánost és Multinovics
Vaszilyt eölték meg, post
dimissionem totum
confirmat.

15.2.

1750. július 4. Karász, Tass.
Tanúvallomások

Anno 1750 Die 4ta July in Possessione Karász et Tass Inclyto Comitatus
de Szabolcs adjacentibus habitatibus pro Parte Inclytus
Magistratus per acta est Inquisitio contra et ad versus Adamum
Bogdany vel uti homicidam.

⁵⁷ Bogdán Ádámot tortúrának vetették alá, s módosította a 2. és 5. kérdésre adott válaszát, az következik a latin mondat után.

De eo Utrum

- 1mo Tugya e, latta e? avagy hallota e a Tanú ? hogy Karaszban meg ölettetet Czigant azon Cziganyok eöltek volna meg az mellyeket Balaskó Andras, és Batizi György Nemes Beregh Vármegyében erven el meg fogtanak és mostan is Vardai Tömlöczben vadnak.
- 2do Az midőn Balaskó András és Batizi György azon Cziganyokat Nemes Beregh Vármegyéből Karaszban hozták volna, és az egész Karasz egyben gyűlt volna, Tugya é? latta e? avagy hallotta é? a Tanu, a fogva levő cziganyok mit beszelettek és mikeppen mentetek magokat? és nemdenem observált é, hogy a meg fogatatot Öregebik Cziganynak Veres lett volna az inge és az abrazatya meg volt volna kormölve ?
- 3^{tio} Balaskó András , és Batizi György circumstantialiter vallyák meg, azon meg fogattatot Czigányokat, hogy hogy és miképpen üldözték hogy hogy s mikeppen és hol fogták meg? és akkor mit sejtetek, vagy szavakból, vagy más jelensegekből a Gyilkosság iránt
- 4to Tugya é? latta é? avagy hallotta é? a Tanu, hogy a deutralis Czigányok Szekellyben Tudakozták volna, mellyik Faluban volna az már meg ölettetet Czigány? és nemdenem Szekellyből Tassra, Tassrul Karászba igazították eöket? és kicsoda?
- 5to Latta e a vagy hallotta e a Tanú? hogy az Deutralis czigányok az nap, az midőn a Czigany Karaszban meg ölettettet - esstve felé Karászon vagy pedig Karasz alatt el mentek volna Anarcs fele és az Után estve késsőn vissza tertek volna Karaszban.

Primus Testis Egregius⁵⁸ Andras Balaskó in Possessione Tass degens Annorum 40 Juratus examinatus est. Ad 1um Tugya ezen Tanú, hogy azok az Cziganyok a mellyek az Kis Varday Tömlöczben vadnak ezen Tanu, Batizi Györgyel Tekintetes Nemes Beregh Vármegyében fogták el, de hogy azon Cziganyok öltek volna meg Karászban Multinovics Vaszil Czigant a Tanú világossan nem tugya hanem csak Gyanúra fogták meg, Dobosson tudakozván ott igazitotak nyomokban hogy Sietve jártak az Cziganyok gyanura ugy fogták meg eöket. Ad 2^{dum} midőn

⁵⁸ A tanú nemesember, „nemzetes”. L. a szómagyarázatokat !

azon Tanú Batizi Györgyel együtt az Cziganyokat Nemes Beregh vármegyéből, Karaszban hozták az egész Karász egyben gyűlt volna, akkor hallotta ezen Tanú az meg öletet Czigány Feleségetül, hogy mondotta a Tomloczben levő egyik Czigany aszszonynak, ugymond: ugyan miért nem adtal te nákem hirt, hogy meg akarnak ölni bennünket, mivel Atyamfia vagy, kire felelvén a Tomloczben levő Czigány Aszszony, azért nem adtam hogy azt mondották ha hirt adok engem is meg ölnék azt is latta a fatens, hogy az Oregebik Cziganynak véres vólt az inge s az abrazatya s keze feje oszve vólt Körmödözve, Szemeben mondván az meg öletettet Czigánynak az leanya, én kormoldöztem orczádat kezedet midőn az Árokban husztál hogy meg ölly. Ad 3um ezen Tanú Batizi Györgyel Nemes Beregh Vármegyében levő Atyai erdőn fogták el az Cziganyokat, de egész Karaszig semmit sem vehettek ki belőlök csak Cziganyul beszéltek ad religva nihil.⁵⁹

Secundus Testis providus Joannes Nagy in Possessione Tass degens Annorum 50 Juratus examinatus fassus est. Ad 1um, 2dum, 3um nihil. Ad 4um Az melly csonka ullyu Öreg Czigány most Vardaban a Tomlőczben vagyon, latta Tasson, az oroszok Husvet harmad napján több Czigány Tarsaival Satorostul Sator fastúl, ezen Tanú beszélt is vélle az Falun kívül az öreg Czigányal mondván: hova mentek, maragjatok meg eczakára, de az Öreg Czigany telljesegel nem akart meg maradni, hanem kerdezte ezen Tanutúl él é még Vaszil Czigány, akit ennek előte meg vertek, jó Gazda é? jól birja e magat? hol van most az tanú mondotta néki: él még itt is vólt, miként birja magát én nem tudom hol légyen most azt sem tudom, azal csak megindúltak Karász felé a Gabona között azt is látta ezen Tanú, hogy azon fakó ló, az melly most Balaskó András Uramnál vagyon, azon Cziganyoknál Tasson nallók vólt még Orosz Iván meg akarta tóllök cserélni, most pedig azon Cziganyénak mongyak lenni aki túl a Tiszárúl akat hozzájok.

⁵⁹ Balaskó András vallomása mellett oldalt széljegyzet: „Batizi György Beregh Vármegyében Doboson lakozó ad omnia ita fatetur fienti 1ma. Testis hoc adito a melly Fejer Gyólcs a Czigány általvetojében vólt igen véres vólt”.

Tertius Testis providus Joannes Orosz in Possessione Tass degens Annorum 34 Juratus examinatus fassus est. Ad 1um, 2um, 3um nihil. Ad 4um latta ezen Tanú Kis Vardában raboskodó Eöreg Czigánt és azon Fakó lovat el akarta cserelni melly mostan Balaskó András Uramnal vagyon, kit is mondanak azon Czigányénak lenni aki a Tiszánál hozzájok akat, ezen Tanútúl azt is kerdeszte az Öreg Czigány, él é még Vaszil Czigány? kire felelt ezen Tanú él, ismet kerdeszte a Czigány, hol vagyon most s mere ment, jól birja é magát? felelt a Tanú hová ment most én nem tudom, hanem három lóva vagyon ez eppen az oroszok Husvet harmad napján vólt ugyan akkor esset meg oletetése eczaka Karaszban a Czigánynak amint a Tanú hallotta. Latta azt is a Tanú, hogy Satora, Sator faja velek vólt s Karasz fele mentek de hanyán vóltak négyen e ötön a Tanú rea nem emlekezik.

4^{tus} Testis providus Ladislaus Sáska in Possessione Karasz degens Annorum 50 Juratus examinatus fatetur. Ad 1um nihil. Ad 2um latta ezen Tanú, hogy azon Eöreg Czigánynak aki Kis Vardai Tömloczben raboskodik, midőn Balaskó András Uram s Batizi György együt hozták Karaszban Beregh Vármegyebűl, akkor véres vólt a csonka ujú Cziganyon levő ing, s az abrazatya oszve vólt kormódözve de ki kormólte a Tanu nem Tugya ad religva nihil.⁶⁰

5^{tus} Testis providus Ladislaus Pincsula in Possessione Karasz degens Annorum 40 juratus examinatus fassus est. Ad 1um a megöletet Czigánynak Testet a Karászi kertek alól az Faluba segitet behozni, de ki ölte meg a Tanú nem tugja. Ad 2^{dum} hallotta hogy azon Öreg Czigannak az inge veres vólt az ki most a Kis Vardai Tomloczben vagyon, és az abrazata megkormódözve midőn Nemes Beregh Vármegyébűl Balaskó András Uram Batizi Gyorgyel Karaszban hozták. Ad 3um nihil. Ad 4um, 5um hallotta ezen Tanú a meg öletet Czigány Feleségetűl, hogy azon nap egy Czigány a Karaszi kert alatt levő Dombocskárűl nézte eőket és azon eczaka meg is ölte az Urat.

⁶⁰ Sáska László vallomása mellett oldalt széljegyzet: „az inge azon ven Cziganynak veres vólt é vagy nem nem tugya”.

6^{mus} Testis Isak Abrohamovics Arendator⁶¹ Illustrissimi Domini Francisci Deöry deposito Decretali Juramento in Possessione Karász degens Annorum 50 fatetur ad Deo Utri Puncta Hallotta 1750^{dik} esztendoben, az Oroszok Husvét harmad napján eczakanak idején igen setét levén a Karaszi kert alatt legelő Olah Cziganyokat midőn meg akartak ölni, hogy nagy jajgatás esset az melly kiáltásra ezen Tanu, el menvén a Cziganyok Satorához, kerdeszte mi lelt benneteket, mellyre felelvén az meg oletet Czigány felesége, jaj meg ölte az Uramat s már akkor a Czigány alig lehellet. Az Czigány asszony meg vólt vérezve, annak utana ezen Tanu is tartván, hogy a setetben eötet is agjon Ussék biztata a Czigannét ne félyl mingyart a Faluba megjek fére veretem az harangot de az Cziganyné ezen Tanunak remenkedet hogy ott ne hagyja mert minden gyermekestül meg olik, a fatens az falura indulván hogy több embert hívjon egy hajtásnyira nem mehetet a Satortul Ujoban kezdet a Czigány Asszony Tolvajt Gyilkost kiáltani ezen Tanú is visza felé indulván kiáltvan fogd fogd Tolvaly Gyilkos úgy Tavosztak el a Gyilkosok masadszor a Czigánnérul de igen setet levén a Tanú Senkit sem látott, úgy osztan több ember érkezvén feltek od hadni, szekerére fel raktak s a Faluban be viték.

7^{mus} Testis providus Georgius Molnár in Possessione Karasz degens Annorum 36. Juratus examinatus fassus est. Ad 1um az melly eczaka az kert alatt meg ölte a Czigánt, más nap jókor regel keresesere ezen Tanú több emberekel együt a Gyilkosoknak el ment az mint nyomoztak találtak a Karaszi sűrű erdőben három Sator fát, egy kis tul helyt is az lovak járasat de azok voltak é a Gyilkosok az kik ott hattak a Satorfat a Tanú nem tугya. Ad 2^{dum} mikor Balasko Andras Uram Batizival együt Nemes Beregh Vármegyébül hoztak Karaszban azon Cziganyokat mellyek most Kis Várdai Tömlöczben vadnak, hallotta a meg oletet Czigány feleségétül No ez ölte meg az én Uramat az kinek az nagy Uja oda vagyon az kinzas miat, Ugyan az meg oletet Czigannak leánya is mondotta ez az a

⁶¹ A tanú Döry Ferenc földesúr zsidó bérlője.

Czigány aki meg ölte apámat mert én karczoltam meg az Abrazatyát, és a kezét is meg harabdaltam, mikor engemet az arokból ki rángatott, hajamnál fogvást, hogy én hirt akartam adni a Falusiaknak azt is latta ezen Fatens, hogy az öregebik Czigannak rajta levő inge véres vólt, és az abrazatya meg vólt karczolva, Tugya azt is a Tanú midőn Karaszba lanczon vóltak, a Cziganyok a kis Biró házánál, Szemere vetete a meg öletet Czigány Felesége annak a Czigány aszszonynak aki most Vardai Tömlöczben vagyon, hallod é? mert nem mondottad enekem meg hogy az Uramat meg akarják ölni hiszem Atyam fia vagy te nékem kire felele a Tömlöczben levő Czigány Aszszony, mondván hiszem ha én azt neked meg mondottam vólna, engem is meg ölték vólna ad religva Puncta nihil.

8us Testis Alexander Szalkú in Possessione Karász degens Annorum 40. Juratus examinatus fassus est. Ad 1um Ezen Tanú hallotta, hogy Tolvalyt kialtott a Czigány Aszony eő is kifutván a kert alá látta a Czigánt haldokni de ki ölte meg a Tanú nem tugya ad religva nihil.

9us Testis providus Labonics in Possessione Karász degens Annorum 42. Juratus examinatus fatetur. Ad 1um ezen Tanú masnap kiment a Gyilkosok keresésere, talált az Karászi sűrű erdőn két Sator fát az Kozma kaszaloján, az Lovak járását, heveresét és egy kis tűz helyt de meg nem találván a Gyilkosokat vissza tértek a Sator fat magokkal el vitték haza. ad religva nihil.

10us Testis providus Stephanus Kovács in Possessione Karász degens Annorum 36. Juratus examinatus fatetur. Ad omnia puncta⁶² a Larmára ezen Tanú is kiment a kert alá, látta a Czigánt a Sátorban haldokni (sic !) de ki ölte meg a fatens nem tugya senem látta. Látta azt is, hogy a Tömlöczben levő Czigányokat Balaskó Andras és Batizi fogva hozták Karaszban, oda ment ezen Tanu is akor halotta a meg eöletett Czigány Feleségetül, hogy mondotta egyik Czigány aszszonynak aki most is a Tomloczben vagyon hallod é? miért nem attál te nékem irt, hogy az Uramat meg akarják ölni, kire felelt az Czigány Aszszony, ha en néked hirt adtam vólna tudom, hogy engem is

⁶² Az összes kérdőpontra.

meg ölte volna. Azt is látta ezen Tanú, hogy az öregbik Cziganynak az inge meg volt veresödve és az abrazatya körmödözve.

11^{mus} Testis providus Ladislaus Pollyanszki in Possessione Karász degens Annorum 37. Juratus examinatus fatetur. Ad 1um ezen Tanú Eczakának idejen meg halván az Lármát az Kert ala ki futot a Cziganyok Sátorához látta hogy a Czigány az Satorban halva feküt, de ki ölte meg az Tanú nem latta ad reliqua nihil.

12^{mus} Testis providus Michael Németh in Possessione Karász degens Annorum 60. Juratus examinatus fassus est. A 1um másnap reggel ezen Tanu is kiment az Gyilkosok keresésére, Talaltak az Sürün három Sator fat de kié volt a Tanú nem Tugya hallotta a Fatens azt is hogy midön Balaskó András Uram a Czigányokat Karászban fogva hoszta vólna, mondotta az meg öletet Cziganynak az Leanya az Öreg Cziganynak én kormodöztem meg az orcáját és véres vólt az inge is ugy hallotta ad reliqua nihil.

13^{ius} Testis Georgius Román in Possessione Karász degens Annorum 38. Juratus examinatus fassus est. Ad 1um Ezen Tanú latta hogy az Czigany halva Fekut de ki ölte volna meg senem látta senem Tugya ad reliqua nihil.

14^{tus} Testis Barbara providi Michaelis Nemeth Conthoralis in Possessione Karász degens Annorum 59. Jurata examinata fassa est. Ad 1um nihil Ad 2^{dum} hallotta ezen Tanú midön Karászban fogva hozták az Cziganyokat, kerdezték azon rab Czigányoktól kié ez a Satorfa az mellyet az erdön lelték, azt mondotta az Ifiabik Czigany Aszszony hogy miénk, az örebik Czigan Aszszonyra nézvéen az masikra, nem mienk bizony az, azt is hallotta ezen Tanú a meg öletet Czigany Felesegetül hiszen te az Klara leanya vagy Atyámfia volnál, felelvén az ifiabik Rab Aszszony a vagyok, miért nem mondtad meg, hogy az en uramat meg akarják ölni, kire felelt a rab aszszony engemet is meg ölte volna ha ki mondtam vólna, Azt is latta ezen Tanú, hogy az Öreg Cziganynak veres vólt az inge es az abrazatya meg vólt körmödözve, az meg öletet Czigány leanyatul mert az Czigány leany is azt mondotta szemében az

Öreg Czigánnak hogy akor körmödözte meg az orcáját mikor az arokban akarta vonni Ceterum nihil.

- 15^{tus} Testis providus Martinus Tóth in Possessione Karasz degens Annorum 32. Juratus examinatus fatetur. Ad 1um ezen Tanú látta az meg öletetet Czigánt de ki ölte meg a Tanú nem tугya hanem masnap eő is kiment az Gyilkosok keresesére akor az Surü erdőben ket Sator fát oszve köttve harmadikat maganossan Talaltak de kié vólt az Tanu nem tугya. Ad 2^{dum} midőn az Cziganyokat Balaskó Andras Uram kötözve bé hoszta Karászban akor a Burczik eöcse eleikbe vitte egyik Sator fát kerven a Czigányoktól kié ? ez a Sator fa felelvén az Ifiab Rab aszszon az miénk, más öregebb Czigány aszszony meg fenyegette, az ifiab Czigány Aszszont mondván: mit hazucz nem a miénk biz az, az Öregebb Cziganynak az inge veres vólt es az abrazata oszve vólt karmolva a Fatens latta.
- 16^{tus} Testis providus Lucas Kozma in Possessione Karász degens. Annorum 34. Juratus examinatus fassus est ad omnia puncta. Latta ezen Tanú az meg hólt s meg öletet Czigánt de ki ölte a Tanu nem tугya.
- 17^{tus} Testis Maria Tóth providi Georgii Csucsi conthoralis in Possessione Karász degens Annorum 38. Jurata examinata fassa est ad 1um nihil. Ad 2^{dum} mikor Balaskó Andras Uram Karaszban fogva hozta az Cziganyokat, Hallotta ezen Tanú az meg öletetet Czigánynak leányátúl, hogy mondotta az Öregebik Czigánynak, mihaszna tagadod mert te ölted meg az Apámat, az mint hogy az Vén Czigánynak az inge véres vólt, és az abrazatya meg vólt körmödözve ad reliqua nihil.
- 18va Testis Maria Kulina providi Pauli Lagojda Conthoralis in Possessione Karász degens Annorum 20. Jurata examinata fassa est. Ad 1um nihil. Ad 2^{dum} mikor Balaskó András Uram Karászban fogva hoszta az Czigányokat, hallotta az meg öletet Czigánnak feleségetúl, mondván egyik Rab Czigany aszszonynak, héj Te Kurva hiszen Atyám fia vagy te nékem miért nem mondtad hogy az Uramat meg akarják ölni, kire felelte az Czigany rab aszszony, hiszen meg mondtam vólna néked engem is meg öltök vólna, látta azt is ezen Tanú hogy az Öreg Czigánynak az inge véres vólt, és az orcája meg vólt

karczolvá kerdezték az karaszi lakosok, az orczadat mi lelte, azt felelvén, az Sárga Ló rugott meg, arra felelt az meg öletetet Czigány Leánya, Hazúcz te mert én körmöltem meg, mikor te engem az arokban vittel. Ad reliqua nihil.

Quam Inquisitionem pro Parte I Magistratus extradare Cupidimus,
Anno, Die locove supra notatis

Praelibati I Cottus de Szabolcs Ordinarium Judlium

Josephus Krupai mp

[L.S.]

Ejusdem Jurassor Ladislaus Csuha mp [L.S.]

SzSzBML. IV. 1. Szabolcs vármegye nemesi közgyűlésének iratai. 1750: Fasc. 51. Nro. 332.

Szabolcs vármegye törvényszéke 1750. július 7-én kezdte tárgyalni a gyilkossági ügyet. Bogdán Ádám volt az elsőrendű, Mutila István a másodrendű, Vaszila Katalin a harmadrendű, Jován Mária a negyedrendű vádlott. Közülük csak Bogdán Ádámot hallgatták ki kínvallatással is. A törvényszéki jegyzőkönyv szerint a tortúra minden grádusán átesett, de ezeket nem részletezik. A végítélet viszont már minden vádlottra vonatkozó többszörös kínhalál volt: lefejezték őket, majd a holttesteket kerékbe törték és felakasztották.

A perben tárgyalt gyilkosság rövid ismertetését l. Cigányperek...I. 52-53. old. Továbbá *Nagy Pál: Levágott ujjak, megsebzett arcok. Magyarországi cigány emberek különös testi jegyei a 18-19. században.* In: Romológia-Ciganológia. Szerk.: Forray R. Katalin. Budapest-Pécs, 2000. Dialóg Campus Kiadó. 117. p.

16.

1754. június 10. Almás

Magistratualis vizsgálat cigányok megverése ügyében.

Anno D(omi)ni 1754° Die 10ma Mensis Junij, in Pos(es)sione Almás
Infrascripti I(n)cllyti Co(mi)t(a)tus Thornensis Ord(inarius)
Judlium, et Jurassor, seqventem peregimus Magistratuaem
Inq(vi)sitionem.

Deeoutrum ?

Tudgya é a' vagy hallotta é a' Tanú, hogy ezen mostan folyó Junius Havának harmadik napja éjszakáján, Almási Hellység uttáján, mibül áradot, és kik által kezdődött Czigány Ferkóval, s Ruszó Sigával való verekedés, és kicsoda verte ki Czigány Ferkót, ? s úgy Ruszó Sigát fejbe kicsoda ütötte, nem külömben Prekop Jósephet is kicsoda verte meg ?

Primus Testis Nobilis Johannes Molnár⁶³ Almasiensis, Annor(um) circit(er) 40. Juratus, examinatus, fassus. Elsőben is mibül aradott, és kitül eredet Cziganyok verések, azt nem tudgya a' Tanú, hanem midőn elsőb veretettetett Czigány Ferkó, tehát abban nagy lárma esvén, úgy hogy arra almából fell serkenvén, ki ment e' Tanú az úttára, s akkor látta, hogy katonák Kaputrokját nevezet Czigány Ferkó, akkor már lett meg verése után Kovács András háza előtt, le vetvén aztatt verte, s úgy Kovács András kiáltotta, hogy gyűne ki a' házbúl, melly kiáltásra is Kovács ki menvén egy botval, mondá Czigány Ferkonak, no itt van Kovács, mit akartok, felelvén arra Ferkó Czigány, ihon a' katonák Kaputrokja, visellyetek gondját, ha le vertétek rólam: Arra azon(n)al öregebb Kovács Andras fel kiáltott mas legenyekre mondván: No úsd az ilyen adtát, a' minthogy is azon szóra edczer s mind, mind két czigany barom módgyára úgy üttetett, hogy azonnal földre borúltanak, melly ütések is Kovács Andrásról, és fiatúl ugyan Andrásról s úgy Frona Györgytúl Szalai Uram szolgájátúl estenek. Prekop Jósephet pedig a Czigányok verések után, maga öregh Kovács András verte kegyetlenül, ambár senkinek sem(m)it sem vetet is, hanem háza előtt békességben ült, egyedül hogy Kovács András kinszerítésére a' mondott Kaputrokott ell vinni nem akarta.

Secundus Testis Stephanus Kis, Eqvorum Alimenientium Pastor⁶⁴, Annor(um) Cir(citer) 46. Juratus, examinatus, fassus. Czigányok

⁶³ A tanú almási nemes.

⁶⁴ Lópásztor, akinek az állatok élelmezése a feladata.

meg veréseknek sem(m)i okát nem tudgya, hanem midőn Czigány Ferkó harmad magával a' verbováló katonáktúl sátora felé a falun lement vólna, tehát Fróna Gyuri, Szalai Ur szolgája, szemközre menvén Czigány Ferkora, s azt meg szolítá mondván: ki vagy, kinek a' Czigány felele: jambor. Arra Frona mondá, nó meg ally: ki is meg álván, hoz(z)ája ereszkedet Frona a' Czigányhoz, az alat edgyút forgolódván Frona Czigány Ferkóval, valamint hogy Fronának a' pipája ki ütődött szájából, melly miat is egy másval szóban esvén, hogy a' Czigány a' pipáját nem akarta keresni, azomban csak azt láttya a' Tanú /:ki is a' pipát kereste:/ hogy a' Czigány Frónátúl botval le üttetett, melly ütésre azon(n)al Kovács fia is András azon(n)al ott termet, kik közül is a' Czigány valahogy fel vakarodván, rajta lévő katonák Kaputrokját Kovács András háza elibe vetette mondván, No, ha meg vertetek ihon a' katona Kaputrokjá. Melly kiáltásra eőregbik Kovács Andras is ki ugorván a' házbúl, újra, masokkal edgyütt, úgy mint Kovács Andras Attyával edgyüt és Frona Gyurival nem csak már Czigán Ferkót, de Ruszó Sigát is /:kinek fején nagy seb esset:/ edczer s mind földre le ütötte, ell annyira, hogy négy kézláb is alid mászhatott fő kép Ruszó Siga. Prekop Jósephet pedigh /:ki is maga háza előtt, senkinek sem vétvén ülött:/ Cziganyok üldözések után, hogy a' Kaputrokot ell vinni nem akarta, Öregbik Kovács András kegyetlenül egy botval verte.

Tertius Testis Josephus Prekop Almasiensis, Annor(um) cir(citer) 24. juratus, examinatus fassionem. P(rae)cedentis in Ordine Secundi Testis in omnibus confirmando, hoc tamen declarat⁶⁵, hogy ambár a' Czigányokkal edgyút ment legen is e' Tanú a' Korcsmárúl, de még sem tapasztált valamelly okot a' Czigányokban, mellybúl olly iszonyú verekedésnek származni kellett vólna, sot midőn a' pipat Kis István kereste e' Tanú pedighlen kérelem(m)ell vólt közöttök, de abban edczer csak azt látta, hogy a' Czigány a' földön hever, s úgy eő is ell távoztot, még is annak utánna rajta is esset.

⁶⁵ Rendre a második tanúval egyezőleg vall mindenben, hozzátéve még, hogy ...

Quartus Testis Andreas Hajdú Almasien(sis), Annor(um) cir(citer) 40. juratus, examinatus, fassus. Mibül, s hogy eredet a' verekedes, azt nem tapasztalta a' Tanú, hanem Kovács Andrást fiával ugyan Andrásval, s úgy Frónával, és Horváth András uram szolgáljával Molnár Matyival tapasztalta a' Czigányok verésekben lenni.

Josephus Szentmiklossy Judlium mp.

SOA (Kassa). Torna vármegye törvényszékének iratai, 404. doboz. Inquisitionum magistratualium (Nesporové konania – Vypocuvanie, Fasc. II. Nro. 12.

További kutatás során kell még kideríteni, hogy ennek az ügynek volt e folytatása. A per rövid ismertetését l. *Nagy Pál: Levágott ujjak, megsebzett arcok. Magyarországi cigány emberek különös testi jegyei a 18-19. században.* In: *Romológia-Ciganológia.* Szerk.: Forray R. Katalin. Budapest-Pécs, 2000. Dialóg Campus Kiadó. 117. p.

Káromkodás, átok, civakodás

17.

1752. szeptember. Miskolc

A városi jegyző által a főbíró utasítására végzett, két rendbeli vizsgálat gyalázkodó cigányok ügyében

17.1.

1752. szeptember 15. Miskolc

Tanúvallomások

Infrascriptus, Notum facio tenore praesentium quibus expedi Universis; Quod virtute Judiciae Commissionis Generosi Domini Georgii Gabriel Privilegiati Oppidi Miskóltz Ordinarii Judicis ad Instantiam Sarae Dudás, Danielis Kálló Conthoralis, et Sarae Daru, Stephani Ivók Consortis, Secundum mihi porrecta Subinserta Deutri Puncta, talem uti Sequitur peregi Collateralem Inquisitionem.⁶⁶

De eo utrum.

Primo. Tudgye e a' Tanú; Hogy mostan folyó 1752dik Esztendőben, Kis Aszszony Havának egyik napján, midon a' Város Házánál való Korcsmán mulattak volna Oláh Pesta nevű Czigány Feleségével, Kállónéval, Ivóknéval, és más egy Czigány Legénnyel; azon alkalmatossággal Oláh Pesta nagy hathatós szóval Daru Sárát Ivók István Feleségét Kurvának kiáltotta, sőt kézzer, vagy háromszor is azon titulust az említett személyre ruházta.

Secundo. Tudgya e a' Tanú; Hogy ugyan ezen folyó 1752dik Esztendőben, Szent Mihály Havának 4dik napján, midőn Kálló Dánielné Dudás Sára, említett Ivók István Feleségével Daru Sárával a' Piatz Uttzán alá mentenek volna /:mások kereskedéseknek nemét folytattván:/ ugyan akkor a' Város alsó Korcsmáján a' Czigányok Vajdája s Birája, több Czigány Társaikkal együtt mulatván, Oláh Pesta Felesége, Pundi Ilona is közöttök lévén, nagy hathatós szóval

⁶⁶ A vizsgálatra Gabriel György miskolci főbíró adott utasítást, Dudás Sára és Daru Sára instanciája nyomán.

említett Dudás Sárát, és Daru Sárát Kurvának és ringyónak kiáltotta, sőt keresztény Ember előtt említeni is útálatos mocskos káromkodásokkal bestelenítette.

Tertio. Tudgya e azt is; Hogy a' midőn Commisarius Fazekas János Uramhoz panaszra mentenek volna a' Deutralis személyek Kállóné és Ivókné, az hová is említett Commisarius Ur hivatta Pundi Ilonát, említett Commisarius Uram Házánál is nem irtózkodott Pundi Ilona Kállónét és Ivóknét Kurvának és ringyónak kiáltani.

Primus Testis Elisabetha Borbély, Samuelis Szabó Relicta⁶⁷, Annorum Circiter 40. Sub Juramento fassa est. Ad 1mum nihil. Ad 2dum Tudgya, és hallotta a' Tanú; Hogy mostan folyó 1752dik Esztendőben, Szent Mihály Havának negyedik napján a' Kura funduson lévő Város Korcsmáján a' Czigányok Vajdája, és Birája több Czigányokkal együtt mulattván, a' mint azon Korcsma előtt Kálló Dánielné Dudás Sára, és Ivók Istvánné Daru Sára az uttzán lefelé békességessen senkinek semmit sem szólván mentenek volna, tehát akkor Oláh Pesta Felesége Pundi Ilona, azon megnevezett Korcsmárúl az említett két Aszszonyoknak hallatós szóval ezt kiáltotta: A' két ringyó együtt jártt arra fel, Ivók Istvánné felől pedig nevezetessen ezt is mondotta: Ivókné tiszta nyilván való hires Kurva, majd az Házához megyek ott is fejéhez sujtom a' Kurva nevet, Mit csinálok az S. V. Segginek az Ivók faszával, mellyet sokszor mondott Ivóknénak; Ezen kívül hallotta ezt is túlle a' Tanú, de a' kettő közzül mellyiknek mondotta, nem tudgya; A Magyarok előtt is megmondom, hogy Bagosi csinálta az fattyát. Ad 3um nihil.

Secunda Testis Susanna Daru Andreae Gudi Zingari Conthoralis, Annorum Circiter 24. Sub Juramento fassa est. Ad 1mum nihil. Ad 2dum Tudgya és hallotta a' Tanú, hogy mostan folyó 1752dik Esztendőben, Szent Mihály Havának 4dik napján, Oláh Pestáné Pundi Ilona több Cziganyokkal együtt a' Quártély Házzal által ellenben lévő Város Korcsmáján mulattván holott az Tanú is jelen vólt, Kálló Dánielné Dudás Sára, a' mint az Uttzán azon Korcsma előtt lefelé ment másod magával, szokott kereskedésének nemét folytattván, említett Pundi Ilona, a' megnevezett Dudás Sárának ezt

⁶⁷ A tanú Szabó Sámuel özvegye.

kiáltotta: Hamis hittel, s hamis Lélekkel élő. Ringyónak és Kurvának mondotta e pedig azt a' Tanú nem tudgya. Ad 3um nihil.

Tertia Testis Juditha Daru Stephani Farkas Zingari Conthoralis, Annorum Circiter 20. Sub Juramento fassa est. Ad 1mum nihil. Ad 2dum Hallotta a' Tanú a Deutralis időben és helyen Oláh Pestánétúl Pundi Ilonátúl hogy mondotta Ivók Istvánné felül: Ha ő engemet olyan nyirőnek⁶⁸, Varáslónak tartt jöjjön az Házamhoz, oda hivatom Bagosi Bandit, hogy ott csináltasson fattyat magának, mellyet hathatós szóval kiáltott mindenek hallatára Ivóknérúl. Ad 3um nihil. Datum in praefato Privilegiati Oppido Miskóltz Die Decimo Quinta Mensis Septembris, Anno Domini Millesimo Septingentesimo Quinquagesimo Secundo.

Ejusdem Oppidi Juratus Notarius
Andreas Barkassy mp
[L.S.]

17.2.

1752. szeptember 22. Miskolc
További tanúvallomások

Infrascriptus, Notum facio tenore praesentium quibus expedi Universis; Quod virtute Judiciae Commissionis Generosi Domini Georgii Gábriel Privilegiati Oppidi Miskóltz Ordinarii Judicis ad Instantiam Helena Pundi, Stephani Vadászi Zingari Conthoralis, Secundum mihi porrecta Subinserta Deutri Puncta, talem uti Sequitur peregi Collateralem Inquisitionem

De eo Utrum.

Primo. Tudgya e, Hallotta e a' Tanú; Hogy ennek előtte circiter két Esztendőkkel, Ivók István Felesége Daru Sára, és Monyók András Felesége Daru Suska, Kálló Danyi Feleségét Dudás Sárát Kurvának kiáltották e szemtől szemben.

⁶⁸ L. a Szómagyarázatokat !

Secundo. Tudgya e, Hallotta e a' Tanú ? Hogy Kálló Danyi Felesége Dudás Sára azon bestelenítés alól Magistratus előtt magát mind ez óráig is ki nem tisztította e ?

Tertio. Tudgya e, Hallotta e a' Tanú ? Hogy ezen folyó 1752dik Esztendőben Pünkösöd előtt Miskólczon lakó Czigány Bagosi András azt kiáltotta Uttza hallatára Ivók István Feleségének Daru Sárának mondván: Te Kurva S. V. Baszom a' Lelked, hiszen megbasztalak én tégedet, mellyen megeskütte az Férje Ivók István, hogy mind addig véle nem háll az Feleségével mig magát ki nem tisztította ?

Quarto. Tudgya e, hallotta e a' Tanú ? Hogy Ivók István Felesége Daru Sára, ezen Kurva név alól magát Magistratus előtt ki tisztította e vagy sem.

Quinto. Ezen dologban kit tud magán kívül jó Tanúnak lenni.

Primus Testis. Andreas Monyók Zingarus, Annorum Circiter 34. Sub Juramento examinatus fassus est. Ad 1mum Hallotta a' Tanú ez előtt circiter két Esztendővel; Hogy Ivók István Felesége Daru Sára, és a' Tanú Felesége Daru Suska, Nemzetes Kecskeméthy Miklós Ur Ujj Város Uttzában lévő fundusa előtt Kálló Danyi Feleségének Dudás Sárának azt kiáltották: S. V. Bagosi Bandi az vizben megbaszott mint az Kacsát te Kurva. Ad 2dum Mind Daru Sára, mind Daru Suska felől hallotta az Tanú; Hogy Kálló Danyi Feleségét Dudás Sárát megkövették arról, hogy megbestelenítették. Ad 3um Hallotta a' Tanú, Hogy ezen folyó 1752dik Esztendőben, Pünkösöd Innepe előtt, Ivók István Felesége Daru Sára egy darab fával megüttvén Bagosi András fejét az Tanú Házánál, Bagosi András azt mondotta Ivók Istvánnénak: Várjál Kurva S. V. baszom a Kurva Seggedet, megbasztalak én téged, miért üttél meg, holott én néked nem vétettem, melly szavai után Bagosi Andrásnak Ivók István az öreg Vajdához mentt, hogy addig a' Feleségéhez nem fekszik, mig Bagositúl ki nem tisztítatik. Ad 4tum Sem nem tudgya, sem nem hallotta a' Tanú; Hogy Ivók István Felesége Daru Sára az Kurva név alól magát Magistratus előtt ki tisztította volna. Ad 5tum Daru Rigacsot vallya jó Tanúnak.

Secundus Testis Joannes Kozák, Annorum Circiter 36. Sub Juramento fassus est. Ad 1mum nihil. Ad 2dum nihil. Ad 3um Ivók István a' Rézmives Vadászy Sámuel Házánál lévén mostan folyó 1752dik Esztendőben Áldozó Napja tájján, ottan s akkor hallotta a' Tanú túlle

hogy mondotta hittel: Addig nem háll az Feleségével míg az becsülletit meg nem keresi Bagosi ellen, ha Tizenkét forintya megbánya is. Ad 4tum Nem hallotta a' Tanú; Hogy Ivók István Felesége Daru Sára a' Kurva név alól magát Törvényessen kitisztította volna, hanem azt hallotta, hogy megbékéltek egymással Bagosival. Ad 5tum nihil.

Tertia Testis Christina Lázár Francisci Minka Zingari Conthoralis, Annorum Circiter 50. Ad 1mum Hallotta a' Tanú; Hogy ennek előtte két Esztendővel Kállóné az Peczén maga Lakó Háza felé menvén, és véllé Ivók István Felesége Daru Sára öszve szállalkozván azt kiáltotta néki: Halgass te Kurva, hiszen Bagosi úgy meg S. V. baszott az vízben mint a Kacsa, ugyan ekkor kiáltotta Monyók András Felesége Daru Suska is Kállónénak: Halgass te nagy farú Kurva, mit csinállok az Bagosi izéjével néked. Ad 2dum nihil. Ad 3um Tudgya és hallotta a' Tanú; Hogy mostan folyó 1752dik Esztendőben, Pünkösöd előtt a' Gudi Háza előtt egy darab fával főben csapván Daru Sára Bagosi Andrást, azt kiáltotta néki: Aha parázna kutya, mellyre Bagosi Bandi azt felelte: Kurva vagy ördög adta. Ad 4tum A Tanú tudtára sem Város előtt sem Vajda előtt ki nem tisztította a' Kurva név alól Daru Sára Ivók István Felesége magát. Ad 5tum nihil.

Quartus Testis Stephanus Minka, Annorum Circiter 24. Sub Juramento fassus est. Ad 1mum et 2dum nihil. Ad 3um Másoktól hallotta a' Tanú a' Deutralis dolgot. Ad 4tum et 5tum nihil.

Quinta Testis Susanna Balog, Joannis Szikszai Conthoralis, Annorum Circiter 30. Sub Juramento fassa est. Ad 1mum Hallotta a' Tanú ez előtt circiter két Esztendővel; Hogy Ivók István Felesége Daru Sára, és Monyók András Felesége Daru Suska Kálló Danyi Feleségét Dudás Sárát szemtül szemben maga Háza előtt Bagosi Kurvájának lenni kiáltották. Ad 2dum et reliquo nihil.

Sexta Testis Elisabetha Tsirij⁶⁹, Michaelis Dobos Conthoralis, Annorum Circiter 34. Sub Juramento fassa est. Ad 1mum Hallotta a' Tanú; Hogy ez előtt circiter két Esztendővel, Ivók István Felesége Daru Sára, és Monyók András Felesége Daru Suska, Kálló Danyi Feleségét Dudás Sárát, maga Lakó Háza előtt Bagosi Kurvájának kiáltották. Ad reliqua nihil.

⁶⁹ Csiri.

Septima Testis Susanna Berki, Stephani Danyi Conthoralis, Annorum Circiter 50. Sub Juramento fassa est. Ad Omnia nihil.

Octavus Testis Ladislaus Vastag Zingarus, Annorum Circiter 40. Sub Juramento fassus est. Ad 1mum et 2dum nihil. Ad 3um Hallotta a' Tanú mostan folyó 1752dik Esztendőben, Pünkösöd Innepe előtt, a' midőn tudni illik Monyók András Háza előtt Ivók István Felesége Daru Sára egy darab fával főben ütötte Bagosit, és azt mondotta Bagosinak: Te parázna kutya, hogy Bagosi azt mondotta Ivók Istvánnénak: Ha én parázna vagyok, te Kurva vagy, és azt is hallotta a' Tanú, Hogy Ivók István megeskütt: Hogy addig a' Feleségével Daru Sárával nem háll, míg magát meg nem tisztította. Ad 4tum et 5tum nihil.

Nona Testis Susanna Bakró, Andreae Budai Conthoralis, Annorum Circiter 30. Sub Juramento fassa est. Ad 1mum Monyók András Feleségétől Daru Suskától hallotta a' Tanú, hogy mondotta dicsekedésképen; Meg Kurvázám Kállónét, mert Bagosival az Vámosi vízben S. V. megbaszatta magát. Ad 2dum Azt hallotta a' Tanú, hogy Kállónét maga Házánál meg követte Monyók Andrásné. Ad 3um Tudgya a' Tanú; Hogy a' Deutralis időben az Monyók András Háza előtt egy darab fával Ivók István Felesége Daru Sára főben ütven Bagosi Andrászt azt mondotta nékie, S. V. baszom a' lator Anyádat, mellyre Bagosi azt mondotta, Halgas te Kurva, baszom S. V. a Segged, hogy meg is basztalak, melly után Ivók István megeskütt, hogy addig az Feleségével nem háll, míg ez alól a' bestelenség alól magát ki nem tisztította. Ad reliqua nihil. Datum in praefati Privilegiati Oppido Miskóltz Die Vigesima Secundo Mensis Septembris, Anno Millesimo Septingentesimo Quinquagesimo Secundo.

Ejusdem Oppidi Juratus Notarius
Andreas Barkassy mp
[L.S.]

BAZML. IV. 1501. b. Miskolc Város Tanácsának iratai, Species XII. Nnro. 243-244.

Az első jegyzőkönyv külzetére vezetett feljegyzés szerint szeptember 27-én Oláh István és felesége reverzalist adtak, hogy a továbbiakban Kálló Dánielné Dudás Sárát és Ivók Istvánné Daru Sárát „bestelenséggel nem illetik”.

Boszorkányság, varázslás

18.

1741. július 29., Debrecen

Debrecen város magistrátusának eljárása a varázslással vádolt Ádám vajda és Rostás Boldizsár nagykárolyi cigányok ellen.

Causa Fiscii contra Adamum Vajda, et Balthasarem Rostás Zingaros Károlyiensis Inctae.

Szemfény vesztők, Gönczi Istvánnetul, Kovács Ferencznetül és Balás Györgynétül, és Gergelynetül pénzt csaltak, egy Máriást a 3. elsötül, vissza adtak nekik, még is ki veszett a' sebekbül, és erszenyekbül, a' 4.iknek 3. Mariassa, egy petakja most is oda vagyon. Mint tolvajok, buntetodgyenek, és a' kárt fizessék meg.

Inctae: Tagadgyák.

A' káros felek készek hittell⁷⁰ mondani, hogy ugy volt a' dolog. Rostás Boldizsár cselekette.

Deliberatum est.

Rostás Boldizsár több társainak meg vallására, és hasonló cselekedetinek meg mondására 30 pálczára ítéltetik, mellyet ki álván, semmit se vallott, azért el bocsáttatik, nem külömben Adám Vajda is, de mingyárt mennyenek el a' várostul.

HBML. IV.A. 1011./a. Debrecen város tanácsának iratai. Tanácsülési és közgyűlési jegyzőkönyvek. 36.köt.243.p.

⁷⁰ Készek megesküdni.

19.

1743. január 26., Debrecen

Debrecen város magistrátusának eljárása a boszorkánysággal vádolt Cigány Mártonné (ezelőtt Vajasné), Rézmives Sára cigányasszony ellen.

Causa Fisci contra Saram Rezmives viduam Zingari Martini olim Vajas Inctam.

Boszorkánysággal vádoltatik, a' többek között, ezen a' héten takarodás vonáskor Czigány Siros Adámné kémenyén be ereszkedett, Siros Adámné meg ijedett belé, a' nyavalya ki ütötte, most is beteg, és naponként tőri a' nyavalya. Vallya meg, ö cselekette e. Az utan büntetődgyék.

Incta replica⁷¹: Nem cselekette.

Acta parte Actae statuuntur 3 testes, qui audita referunt a' conjugo Adami Siros⁷², a' ki azt mondgya, hogy az Incta képében valaki másod magával ment Siros Adám kémenyére, s az ütötte meg.

Deliberatum est.

Legyen inquisitio, addig pedig az Incta kezességén el bocsáttatik.⁷³

HBML. IV. 1011/a. Debrecen város tanácsának iratai. Tanácsülési és közgyűlési jegyzőkönyvek. 38.köt.40.p.

⁷¹ Alperes ellentmond.

⁷² Állítottak három tanút, köztük Zsíros Adám feleségét.

⁷³ További kutatás során kell kideríteni, hogy az ekkor elrendelt vizsgálat megtörtént e, s fennmaradt e róla jegyzőkönyv.

20.

1752. Berettyóújfalu.

Magistratualis vizsgálat a varázslással vádolt Cigány Melákné ügyében

A(nno) 1752. die 21 Martij in Possessione B(erettyó) Ujfalu pro parte In M(a)g(ist)r(a)tus peracta Inquisitio contra Zingaram Melakiana(m).

DE EO utrum ?

1mo Tudgya é, látta é a Tanu Czigány Meláknének Váráslását, és az mi módon esset múlt esztendőben aratás végén vólta képpen vallya megh és mit csalt tőle ?

2do Ezen dologban kit tud jó Tanunak lenni ?

1ma Testis Eva Földessi Consors Stephani Nyúzó B(erettyó) Ujfalusien(sis). Annor(um) cir(citer) 40. Jur(ata) exam(inata) fatet(ur), ad 1mum Az aratás végén Utrumban nevezet Melák Czigánné a Fatenshoz Csőtörtek napon jóvén mondotta, hogi ha eő neki igazán kiadnák a meg lelt pinzbűl eo tudna megmutatni az pinzt holl légyen, Sebjéből ki vévén egi nagi aranyat mondván: Lelt pinzbűl adták azt ennekem, az mint is az ablak alatt lévén egi kis kert egi száraz alma fa alatt mondotta, hogi ott vagyon egi fejer kantával a pinz elásva, és kért egi fekete Tyukot, és tizen hétt garast, mely pinzt és Tyukot adván Czigánnének azon Tyúk(na)k torkába elevenen tette nevezet 17 garast és avval ellment, ugyan azon nap ugy mint Csőtörteken, bizonyos mesterséget házahoz hozván a fatensnek az ki is mint egi kiseded Tányér nagyságu sárga vala és fényes markolattya lévén, mellyet kezibe adván a Tanunak mondotta nevezet Czigánné nissa meg kiend a ládát adgyon kiend egi arannyal varrot inget de nem lévén benne az Ura ezüstel varrot nyakravalóját 5 forintost, egi patyolat ingvátat 2 fl(orens) V(onyás) d(enarius) 34. egi Gyöngyes tött⁷⁴ pol(tura) 17. párna héjat pro den(ario) 68. lepédött pro den(ario) 68. Ing, labra valo pro fl(oreno) V(onyás) 1, egi font borsot

⁷⁴ Tűt.

pro fl(oreno) 1 d(enario) 34. Kétt kitta kendert és lent pro fl(oreno) 1 den(ario) 34. egi itze vaját pro d(enario) 34. item flor(enos) V(onyás) 8. Kényeret edgyet egi sajtott adott azon Czigánnénak, és egi uj zsákot, melyet mondotta, hogi meg égeti, és annak hamuját az pinznek helyire teszi, másnap ugi mint pinteken elő jöven nevezet Czigánné mondotta: No vigyazzon kientek mert azon fa alatt tűz fogh támadni az hol pinz vagyon, az mint is a fatens vigyázzván azon estve mint egi Kútt Ágos magossága látzatott a világosság. Szombaton ismét elő jövén nevezet Czigánné mondotta, hogi szúnyok hálóba ell hozza a lelt pinzt az mint is a Tanu kétt szúnyog hálót elő hozot de az nem tedczet, mondván csak egi lepedőbe jövek mint halál, és Sebbül ki vévén egi rakás penészess pinzt az asztalra töltvén mondotta: itt a pinz, ismét vissza tette az Sebjében, és abbul adott Fatensnak egi mariást mondván: holnap Vasárnapo mennyen Templomba Isten nevibe adgya azon Mariást, de nevezet Mariás Sebjébül hova lett a Tanunak nem tudgya és szombaton estve megint Czigánné ell is szókótt, azután megfogtatván azon Czigánné Debreczembe nevezet portékabul némelly része viszatért a Tanunak.

2da Testis Elizabetha Ujfalussi R(e)l(ic)ta Michaelis Szillagi B(erettyó) Ujfalussien(sis). Annorum cir(citer) 46. Jurata exam(inata) fatet(ur) ad 1 mum A Tanu házához jövén nevezet Czigánné Szerda napon, melynek is nem igen jó szót adott a Tanu, arra Melákné mondotta, ha tudna K(e)g(ye)l(me)d mint én, nem ugi beszélne, mert kientek Kamarájába egi bogrács pinz vagyon, az mint is Tanuval bé menvén Kamarába szegletin egi araszni földet asot, az honnan egi penészes petakot, negi polturast, és négi grajczárt vett fell mondván ez az első jele a pinznek, azután továb is ismét egi arasznyira ásván, egi ásóval mint egi tenyéryni rezet mutatott, és késivel kopoktatta itt a pinz, hanem kilenced napra fell lehet venni de firfiak(na)k nem kell mondani, az mint is azon ásást nevezet Czigánné bé húzta, és lelt grajczárokból edgyet adot a Tanu Menyinek mondván Isten nevibe kell adni de azon grajczar harmad nap mulva a Sebjébül hova lett nem tudgya a fatens, azon alkalmatossággal adott nekie egi uj szunyog hálót cir(citer) fl(oreno) V(onyás) 2. egi párna héjját cir(citer) d(enarius) 34. egi fél gomolyát fél kényeret, és 15 poltúrát és kétt szappant, azután azon Czigánné a fatens nem tudgya hova lett.

3tia Testis Judittha Balogh Consors Joannis Nyúzó B(erettyó) Ujfalusien(sis). Annor(um) cir(citer) 25. Jur(ata) exam(inata) fatet(ur), ad 1mum a Tanu Nyuzó Istvánné Angyával edgi háznál lakván látta hogi aratás végén Utrumban nevezet Melák Czigánné Csötörték napon házhoz jöven mondotta: hogi ha eő neki igazán kiadnák a meglegt pinzbül eő tudna meg mutatni az pinzt holl légyen. Sebjébul ki vévén egi nagi aranyat mondván lelt pinzbül adták ezt ennekem, az mint is ablak alatt lévén egi kiss kert, egi száraz alma fa alatt mondotta, hogi ott vagyon egi fejer kantával pinz ell ásva, és kért egi fekete Tyukot, és tizenhét garast mely pinzt azon Tyuknak torkába tette elevenen, és avval ell ment, ugyan azon nap ugi mint Csötörtéken bizonyos Mesterségit házhoz hozván az ki is mintegi kisded Tányér nagiságu vala és fényes markolattya lévén mellyet Tanu Angyának kezibe adván mondotta nevezet Czigánné, nissa meg kiend a ládát, adgyon kiend egi arannyal varrot inget de nem lévén benne az Ura ezüstel varrot nyakravalóját 5 V (onás) forintost, egi patyolat ingvalat pro flor(eno) V(onyás) 2. d(enarius) 34. egi gyöngyes tött pol(tura) 17. párna héjjat pro d(enario) 68, lepedött pro den(ario) 68. Ing, labra valo pro fl(oreno) 1. egi font borsot fl(oreno) 1 d(enarius) 34. Kétt kita kendert és lent fl(oreno) 1 d(enarius) 34. egi itcze vaját d(enarius) 34. item kész pizt fl(oreno) V(onyás) 8. Kényeret edgyet egi sajtott az Angya adott azon Czigánnénak és egi uj zsákot mellyet mondotta, hogi meg igeti, annak hamuját a pinznek helyire teszi. Másnap ugi mint pinteken nevezet Czigánné elő jöven mondotta No vigyazzaon kientek mert azon fa alatt tűz fogh támadni az holl pinz vagyon, az mint is fatens Angyával edgyütt vigyásván azon estve mint egi kútt ágos magossága látzatott világossága. Szombaton ismét elő jöven nevezet Czigánné mondotta, hogi szunyog háloba ell hozza a lelt pinzt, az mint is az Angya kétt szunyog hálót elő hozott de az nem tedczet, mondván csak egi lepedőbe jövek mint halál, és Sebbül ki vévén egi rakás penészes pinzt az asztra töltvén mondotta itt a pinz, ismét visza tette az Sebjében és abbul adott az Angyának egi mariást mondván, holnap vasárnap mennyen Templomba Isten nevibe adgya azon mariást de nevezet marias az Angyának Sebjébül hova lett nem tudgya, és szombaton estve megirt Czigánné ell is szokott, az után

meg fogatván azon Czigánné Debreczem(ben) nevezet portékábúl némelly része vissza tért az Angyának.

4ta Testis Sára Rácz Consors Michaelis Szillagi B(erettyó) Ujfalusien(sis). Annorum 25. Jura(ata) exam(inata) fatet(ur) ad 1mum Szillagi Mihályvéval Napa Aszonyával egi háznál lakván a Tanu látta, hogi nevezet Melákné jött Szerda napon az házhoz melynek is Tanunak az Napa nem igen jó szótt adott, arra Melákné mondotta ha tudna K(e)g(ye)l(me)d mint én nem ugi beszélne, mert Kientek Kamarájába egi bogrács pinz vagyon, az mint is napával és a Tanu bé menván Kamara szegletin egi araszni földet ásott Melákné, az honnan egi penészes petákot, négi polturást és négi grajczárt vett fell mondván ez az első jele a pinznek, azután tovább is ismét egi arasznyira ásván egi ásóval, mintegy tenyéрни rezet mutatott, és késivel kopoktatta, itt a pinz, hanem kilenczed napra fell lehet venni, de firfiak(nak) nem kell mondani, az mint is azon ásást azon Czigánné be huzta, és lelt grajczárokbúl edgyet adott a Tanunak, mondván azon Czigánné Isten nevide kell adni de azon grajczár harmad nap mulva Tanunak a Sebjébúl hova lett nem tudgya, a Tanu azon alkalmatossággal adott nekie Ágyra való szúr ponyvát cir(citer) fl(oreno) V(onyás) 2, Jegy Kötőjit pro fl(oreno) V(onyás) 2. Parna héjjat pro fl(oreno) 1 d(enario) 18, paplonra való varrot gylcs pro flor(eno) 1. Az utan azon Czigánné ell ment nem tudgya hova.

Super quibus p(rae)vio modo exactis Testium fassionibus p(rae)sentes extradedi Literas Test(imonia)les. Act(um) Loco die Mense A^o velut Supra.

Ignatius Námeny In(lyti) Cottus
Bihar Ordin(arius) Judlium mp.

HBML. IV. 6. b/1. Bihar vármegye törvényszékének iratai. Ügyészi vizsgálatok. Nro. 54.

Ennek az ügynek a történetét is kutatni kell még. Jelenleg nem tudjuk, hogy törvényszék elé került e, s a cigány asszonyt elítélték e.

E per alapján a kincskereső praktikát röviden ismerteti *Tóth Péter: Cigányok a Kárpát-medencében a XVIII. században. Történeti és néprajzi tanulmányok.* Szerk.: Ujváry Zoltán. Debrecen, 1994. 45-57. p.

Házasság, szerelem, szexualitás

21.

1715. április - 1715. október. Kéthely, Szil, Szigetvár, Kaposvár.

*A bigámiával és feleséggyilkossággal vádolt
Plucz/Pulucz/Polucz/Lucz alias Sipos György vajda
ügyében végzett vizsgálatok*

21.1.

1715. április 7. Kéthely

Tanúvallomások

Anno 1715 Die 7 Apr. Mi alab megh irtak juttunk ki itt Somogy Vármegjeben Kethelre T(ekintetes) N(emes) Vitézl(ő) Sankóházi Sankó Miklós Vice Ispány Ur eő k(e)g(ye)lme Comissioja mellyet Plucz Gyeörgj Czigany ellen való Inquisitionak véghben vitelire ez alab megh irt Deutrum Punctum szerént az mint következik.

De Eo Utrum

- 1mo. Tudgja e hallotta e az Tanu, hogj ennek előttő ezen Plucz Gyeörgjnek ket Feleséghe let volna és mi modon vált el túlló, vagj menj ideigh lakot vele és ezen Feleségghét mikint vette el.
 - 2do. Azt is tudgja e, hogj az Fianak volt e ket Feleséghe vagj sem, és ha él e mast is, vagj megh holt, vagjis az Aptya akarattyabul volt e vagj sem.
 - 3io. Tudgja e vagj hallotta e, hogj ezen Cziganynok között törtint volna olly házosságh, hogj ezen Plucz Gyeörgj Czigany idővel pénzert vagj valami adományert el valosztotta volna edgj mastul úket.
- Primus Testis Farkas Czigany Vaida An(n)or(um) Circit(er) 50 Jur(atus) Exa(minatus) Fassus est, ad primum. Tudgja azt nyilván hogj Pápán edgj Pápaj névő Czigan agjon vertek, és azon Cziganynok Feleségghit ezen Plucz Gyeörgj névő Czigan elvette, lakot vele edgj ideigh, és az utan el úsztő túlló, údúvel az utan ugjan Pápa vidikin megh házasodván ugjan ezen Feleségghit vette el, az kivel mast is lakik.

Ad 2dum. Tudgja azt is nyilván hogj ezen Plucz Gyeörgj Czigany Fianak Marcsinnak hogj ket Feleséghe van és mast is él első Feleséghe kit is az Aptya úzót el az utan ugj házasította megh.

Ad 3ium. Tudgja azt is hogj azon Cziganynok (sic !) között törtint olly dologh hogj azon Csigany nem szeretete az Feleséghit el úsztó magatul, noha már Gyermekék is volt és azon Plucz Gyeörgj Czigany akarattyabul mast hazasodvan Feleséget vet maganak.

Secundus Testis Georgius Horvath Annor(um) Circit(er) 40. Jur(atus) Exa(minatus) Fassus est.

Ad primum. Tudgja nyilván hogj az első Feleséghit el úsztó, és megh házasodot az kivel mast lakik.

Ad 2dum. Azt is Tudgja nyilván hogj azon Fianak Marcsinnak két Feleséghe van mast is él mind az kettő, azt is tudgja nyilván hogj Plucz Gyeörgj be ment volna Szigeth Vára Igmandihoz Szabatsagot kirnyi hogj az Fiat megh hazasithassa, de az nem adot Szabatsagot nékj, hanem inkab parancsolta hogj vegje hozza az Feleséghit, de ugjan csak mas Felesighet adot az Fianok.

Tertius Testis Gyeorgius Czigany Kis Komaromi Annorum Circiter 60. Juratus Examinatus Fassus est, ad primum. Tudgja azt nyilván hogj az első Feleséghevel lakot Plucz Gyeörgj Czigany és el úsztó magatul mast hazasodot.

Ad 2dum. Tudgja azt is hogj az Fianok két Feleséghe van mellyek mast is élnek azt is azon Plucz Gyeörgj Czigany maga atta őszvő uket és ugjan edgj kenyeren is volt azon Fiaval.

Ad 3ium. Tudgja azt is nyilván hogj más Czigannok is Budi Fianok el úsztó az Feleséghit, és massal atta őszvő mast penigh foghva lévén azon Plucz Gyeörgj Czigany megh parancsolta azon Czigannok hogj küldgjő el az mastani Feleséghit s úzzó el és az előbbenyt vegje magához mint hogj azon Budi Fia el is úztó és az előbbenyt magához vette.

4tus. Testis Gyeörgius Málk Annorum Circiter 29. Juratus Examinatus Fassus est. Tudgja nyilván mindenecket valamint az harmadik Fatens.

5tus. Testis Stephanus Babaj Annorum Circiter 30. Juratus Examinatus fassus est. Tudgja nyilván valamint az harmadik és Negjedik fatens.

6tus. Testis Stephanus Mathe Annorum Circiter 30. Juratus Examinatus fassus est. Tudgja nyilván valamint az otodik Fatens, azt is tudgja valamint a' Deutrumban harmadik Punctumban főll tett hogj az kinek idővel el vette az Feleségheit edgj pár Sárga Csizmaért más Feleségheit adot nékj Plucz Gyeörgj Czigany.

7mus. Testis Michael Babaj Annorum Circiter 45. Juratus Examinatus Fassus est. Tudgja nyilván azon Plucz Gyeörgj az első Feleségheit el úsztó és mast hazasodot az mellyel mast is lakik.

Ad 2dum. Azt is tudgja nyilván hogj az Fianok ket Feleséghe vagjon mellyek mast is élnek, azt is tudgja nyilván hogj az első Feleségheit az Aptya ketszer vagj haromszor háza vitte, de ezen Plucz Gyeörgj nevő Czigany nem hatta háza vinyi az fianok csak el úztó visza az Aptyához és az utan más Feleségheit vett az Fianok.

Ad 3ium. Azt is tudgja nyilván hogj az Budi Czigany fianok elúztó az Feleségheit és más Czigany Aszont adot néki ketforéntos Csismaert.

8vus. Testis Petrus Horvath Annorum Circiter 22. Juratus Examinatus Fassus est.

Tudgja nyilván és valya mindeneket valamint az hetedik Fatens.

9nus. Testis Geörgius Horvath Annorum Circiter 45. Juratus Examinatus Fassus est. Ez is mindenekben ugj fateallya valamint az nyolcadik Fatens.

10mus. Testis Stephanus Horvath Annorum Circiter 40. Juratus Examinatus Fassus est. Hasonlo képpen mindenekben fateal mint az 9^{dik} fatens.

11mus. Testis Stephanus Purik Annorum Circiter 20. Juratus Examinatus Fassus est. Hallotta azt más Cziganyoktul hogj az első Feleséghe megh holt az utan Pápán megh hazasodot azt el úztó magatul és az harmadik Feleségheit ugj vette el az kivel mast is lakik.

Ad 2dum. Azt penighlen nyilván tudgja hogj az fianok két élő Feleséghe ván mellyet maga adot őszvő.

Ad 3ium. Azt is tudgja nyilván hogj Budj Cziganyok az Fia el hadta az feleségheit es más Czigany Aszonyal el szőköt oda járt sok ideigh azon Budj névő Cziganyal hogj engedgje megh hogi az fia gjühessen haza, megh is alkudot vele Tizenkét foréntokban megh is atta nékj, és azon Budi Czigany fia haza jövin azon Czigany

Aszonyal az kivel el szókót és ugjan azon Plucz Gyeörgj Czigan őszvő atta úket, és azon Cziganynok az első felesige is adat nékj két foréntot hogj ú is firhez mehessen.

12. Testis Joannes Farkas Annorum Circiter 20. Juratus Examinatus Fassus est. Tudgja azt hogj azon Plucz Gyeörgj Czigannek ket felesighe volt azt is tudgja hogj az Fianok két élő felesighe ván.

Tudgja azt is nyilván hogj azon Budj Czigan Fia az ki el szókót az Menyecskevel háza gjút edgj pár Csizmaert őszvő atta úket.

13. Testis Stephanus Horvath Annorum Circiter 25. Juratus Examinatus Fassus est.

Ad 1mum. Hallotta hogj az első felesighe megh holt az utan ugj ment Pápára és Pápaj névő Czigan az kit kúvel agjon vertek, annak is Felesighit vette azt pedig el úztó magatul és az utan ugj vette el ezen Felesighit az kivel mast is lakik.

Ad 2dum. Azt is tudgja hogj az Fianok két élő Felesighe vagjon.

Ad 3ium. Azt is tudgja hogj az Budj Czigan Fianok Felesighet adot 12 Foréntert edgj pár Csizmaert.

14. Testis Babaj Marton felesighe Horvath Kata Annorum Circiter 30. Juratus Examinatus Fassus est. Tudgja nyilván hogj az Pápaj névő Czigan Pápán megh fogattatott csunya Sitokert és kővekkal agjon verettetett Plucz Gyeörgj Czigan el vette annak az Felesighit és lakott is vele ket Esztendeigh és el úztó magatul s ugj vette el ezen mastanj Felesighit az kivel mast is lakik, azon el úzót előbbenij Felesighe penigh az mastani Mirigj halálkor halt megh.

Ad 2dum. Azt is tudgja nyilván hogj ezen Plucz Gyeörgj Czigan fianok két élő Felesighe mast is megh van.

Ad 3ium. Azt is tudgja hogj az Budi Czigan fianok az maga Felesighe helyet más Czigany Aszont adot Plucz Gyeorgj Czigan.

15. Testis Johannes Bertok Annorum Circiter 30. Juratus Examinatus Fassus est. Hallotta Sz(ent) Simon Judas napian Pinczehelyen az Vásárban Berkij Miskatul Budához tartozando Cziganynok Vaidajok saiabul hogj ezen Plucz Gyeörgj névő Cziganyn mikor Somogj Vármegjeből ki szókótt volna ugj ment hozzája Budara és vele is jart edgj darabigh, kirte volna útet hogj adgjon olly levelet nékj hogj ezen Somogj Vármegjeben jühessen vissza és az előbbenij el úzót Felesighe miat ne légjen nékj semmi bantasa és igirt is nékj

két aranyat, és két szelem futat (sic !)⁷⁵ de eő arra azt felelte hogj nem adok mert azon level urak eleibe menne az Vármegjen, és nékem nagj kissebsigemre és gjalazatomra esnik.

16. Testis Johannes Horvath Annorum Circiter 30. Juratus Examinatus Fassus est. Ezen fatens is azon Vásarbon jelen lévén és az szerént eő is mindeneket ugj hallot es fateallya.

Zambo Janos T(ekintetes) N(emes) Somogj Vármegyének edgjik Vice Szolga Biraja [LS.]

Borsfay Pál T(ekintetes) N(emes) Somogy Vármegyének edgjik EsküTTYő.

[L.S.]

21.2.

1715. augusztus 27. Szil

További tanúk meghallgatása Plucz György ügyében

Mi ide aláb meg jrattak, Tekintetes Madarász László Substitutus Vice Ispány Ur intő Pöcsettye melet, Plucz Czigany Vaida instantiajara inquiraltatvan, Szijllban Nemes Somogy Varmegijeben lévő helsighben a' mint is ezen alab meg jrt deutrumbul ki fog tettzeny

De Eo Utrum

1mo. Tudgya e a' tanu nyilván, hogy Plucz alias Sipos György Czigany Vaidanak volt e valamikor egyszersmind két élő eleveny hűtvős felesége

2do. Tudgya e azt nyilván, hogy a' midőn Pápai Janos nevő Czigany elebeny feles eget is magahoz vette volna az utan idő jártával vete el ezen mastani utobi Darvas Magda felesigit emlitet Plucz Vaida

3io. Tudgya e a' tanu azt is, hogy ha valamikor valamely házos Czigant, vagyis maga fiat akár mely ajándikért felesig vitelre kinszeritet

⁷⁵ A kifejezés értelmezését l. a Szómagyarázatokban !

volna, es azon kinszeritetisbűl vetek volna hűtvős felesiget, a vagy emlitet ajándikokéért választotta el valakiket a felesigeiktűl

1mus fatens Zingarus Georgius kovács⁷⁶ annorum 45, juratus examinatus fassus, ad 1mum valya hogy eő nem tudgya sűt soha senkitűl sem halota hogy egyszersmind két élő eleveny hűtvős felesige let volna Plucz Gyorgy Vaidanak. Ad 2dum valya, hogy a' midőn Pápai Janos névő Czigany eleveny felesigit magahoz vette volna, az utan alkalmas údővel vette el ezen mastanyi Darvas Magda felesigit. Ad 3ium valya, azt sem tudgya, sem halota soha is, hogy valakit, vagy fiat, vagy mas házos Czigant ajándikert kinszeritet volna felesig vitelre, es emlitet ajándikokéért választott el volna valakiket a felesigeektűl.

2dus fatens Zingarus Martinus kovács⁷⁷ annorum 40. juratus examinatus fassus, ad omnia tria Deutri puncta valya per omnia mind az első fatens.

Zingarus Ivannes kovács⁷⁸ annorum 40. Zingarus Georgius kovács annorum 60. Ivannes kovacs annorum 45 Zingarus Michael kovács annorum 45. Zingarus Ivannes Száblya annorum 25. Zingarus Adamus Baronyai annorum 20. Zingarus Michael kovacs annorum 19. Zingarus Martinus kovacs annorum 25. Zingarus Michael Dancsházi annorum 20. jurati examinati fassi sunt ad omnia tria Deutri puncta de verbo ad verbum per omnia⁷⁹ azt valyak mint az első fatens.⁸⁰

Babics Ferencz Tekintetes Nemes
Somogy Varmegyének Vice Szolga
[L.S.]
Birajampia
Balassi Ballas N(emes)
SomogyVarmegyének
Eskűtyő [L.S.]

⁷⁶ A „kovács” szó kis kezdőbetűvel szerepel a szövegben, így nem egyértelmű, hogy a tanú Cigány György kovács, vagy Kovács György cigány.

⁷⁷ L. 77. sz. jegyzet !

⁷⁸ L. 77. sz. jegyzet !

⁷⁹ Mindhárom kérdőpontra szóról szóra mindenben ...

⁸⁰ Az itt felsorolt tanúk nincsenek sorszámozva. A nevekre l. 77. sz. jegyzet !

21.3.

1715. szeptember 1. Szigetvár
Újabb tanúvallomások Plucz György ügyében

Mi ide aláb irtak Tekintetes Madarász László Substitutus vice Ispány Uram intő Pöcsettye mellett Plucz Czigány Vajda instántiájára inquiráltatván, Szigetthvárban Nemes Somogy Vármegyében lévő Helységghben a' mint is ezen aláb megh irt Deutrubull ki fogh tettczenyi.

1mo. Tudgya e a tanu nyilván, hogy Plucz, alias Sipos György Czigány vajdának volt e valamikor egyszersmind kétt élő eleveny felesége hűttvős.

2do. Tudgya e azt nyilván hogy a' midon Pápai János névő Czigány előbbenyi feleségétt magához vette volna, az után ideő jártavall vette el ezen mastani utobbi Darvas Magda feleségétt emlégett Plucz vajda.

3tio. Tudgya e a tanu azt is, hogy ha valamikor valamely házas Czigánt, vagyis maga fiátt akar mely ajándékért feleség vételére kinszerített volna, és ezen kinszerítéséből vettek volna hűttvős feleségétt, a' vagy emletett ajándokokért választotta ell valakiket a' feleségeiktúll.

1mus. Fatens Zingarus kolompár Tamas⁸¹ Biro Annorum 40. Juratus examinatus fassus ad 1mum Deutri punctum vallya hogy eő nem tudgya, sótt soha senkitúll ingyen (sic !) sem hallotta, hogy egyszersmind kétt élő eleveny felesége hűttvős lett volna Plucz György vajdának. Az 2dum vallya hogy a' midón Pápai János névő Czigány elébbenyi feleségétt magához vette volna, az után alkalmas údvell vette ell ezen mastani Darvas Magda feleségétt. Ad 3tium vallya, azt sem tudgya sem hallotta soha is, hogy valakitt vagy fiátt, vagy más házas Czigánt ajándékért választott volna ell valakikett az feleségeiktúll.

⁸¹ A név értelmezése itt sem egyértelmű. Kolompár Tamás cigány, vagy Tamás kolompár cigány?

2dus. fatens Zingarus kovács Istok⁸² annorum 45. juratus examinatus fassus ad omnia tria Deutri puncta vallya per omnia mind az első fatens.

Zingarus Stephanus Horvált annorum 50. Zingarus Georgius Horvált annorum 30. Zingarus Adamus Horvált annorum 27. Zingarus Andreas kovács⁸³ annorum 30. Zingarus Martinus Szellyej Szeles annorum 40. Zingarus Michael kovács⁸⁴ annorum 22. Zingarus georgius Nyári vajvoda annorum 35. jurati examinati fassi sunt ad omnia tria Deutri puncta de verbo ad verbum per omnia azt vallyák mind az első fatens.⁸⁵ Actum Szigettvár Die 1. 7bris 1715.

[L.S.] Baranyaj Miklos Tekintetes Nemes Somogyvár
megyének Esküttye mp.

Coram me Joane Rác

Illustrissimae Excellentissimae

Dominae Comitissae Bathyanianae Rationistae⁸⁶

[L.S.]

21.4.

1715. október 27. Kaposvár

Újabb tanúvallomások Plucz vajda ügyében

My ide alab megh irattak Tekéntetes Madarász László Vice Ispány Uram parancsolattyabul Pulucz György Czigany Vaida Instantiaiaára Inquiraltatván Kaposban Somogy Vármegyeben levő Helyben, a mint is ezen aláb megh irt Deutrumokbul ki fogh teczeny.

De eo Utrum.

1mo Tudgya e a tanu nyilván, hogy Polucz György Czigány Vaidának edczer s mind két élő eleveny Feleséghe lett volna.

⁸² L. 77. sz. jegyzet !

⁸³ L. 77. sz. jegyzet !

⁸⁴ L. 77. sz. jegyzet !

⁸⁵ Az itt felsorolt tanúk nincsenek sorszámozva.

⁸⁶ Rác János Batthyány grófnő számvevője, jelenlétében történt a tanúk kihallgatása.

2do Tudgya e azt is hogy Pulucz György a magha tulajdon fíanak előbbeny feleségét a maga fiátul el üzte volna, és más Feleséget adot volna a Fiának.

1mus Fatens Hegedűs Martony Mező földi Vaida annorum circiter 53. juratus examinatus fassus est. Hite után vallya, hogy ő soha sem hallotta, se nem tudgya, hogy emlétet Pulucz György Vaidának edczer s mind két élő eleveny Feleséghe lett volna, hanem tudgya aszt, hogy az első Kovács Panna névő Feleségét a midőn el vette is Pulucz György, és mikor megh holt is Győröt temette el, az utan pedigh Pápai névő Czigány Feleségét ilyen formán vette el, hogy halván hírét, mint hogy taborozó ember lévén, hogy az Tháborban el veszet volna, azon Pápai Jánosné pedigh két egész esztendőig viselvén özvegycséget, ehez képest ugy vévén el Feleségül Pulucz György azomban idő jártával Török foghságából ki szabadulván emlétet Pápai János és Györre gyövén törvinyessen ugy vette megént vizsha Pápai János Pulucz Györgytől azon Feleségét hogy pedighlen Pápai Janosnétul el választván Pulucz Györgyét, az után egy esztendeigh özvegy lévén Pulucz György és idővel ugy vette el ezen mastany Darvas Magda névő Feleségét. Ad 2dum pedighlen semmit sem tud, és soha senkitül sem hallotta, hogy fiának Feleségét el vervén és mást adot volna neki, maga Fiának.

2dus Fatens Martinus Mezei Czigányok Törvény Biráia annorum circiter 75. juratus examinatus est. Hite után ad omnia duo Deutri Puncta de verbo ad verbum edgyaránt fateál mindeneket mind az első Fatens. Sőt ezen fatens aszt is vallya, hogy Pulucz György első Feleségét Győröt ő is temette el és sirt is maga ásván néki.

3tius Fatens Mathias Babai annorum circiter 83. juratus examinatus fassus est. Hite után mindeneket ad omnia duo Deutri Puncta edgyaránt fateal de verbo ad verbum mind az két első fatensek.

4tus Fatens Andreas Horváth annorum circiter 90. juratus examinatus fassus est. Hite után ez is mindeneket ad duo Deutri Puncta mindeneket a többi fatensekkel edgyaránt fateal.

5tus Fatens Ivannes Babai Czigányok Biráia, annorum circiter 45. juratus examinatus fassus est. Hite után mindeneket ad omnia duo Deutri Puncta többi Fatensekkel edgyarant fateal.

- 6tus Fatens Stephanus Kopasz annorum circiter 65. juratus examinatus fassus est. Hite után ad omnia duo Deutri Puncta mindeneket hasonlo képpen a többi fatensekkel edgyaránt fateal.
- 7mus Fatens Petrus Patkoló annorum circiter 67. juratus examinatus fatetur ad omnia duo Deutri Puncta de verbo ad verbum edgyaránt a többi Fatensekkel.
- 8vus Fatens Stephanus Kolompar annorum circiter 45. juratus examinatus est mindeneket hasonlo képpen hite után ad omnia duo Deutri Puncta ugy fateál mind a többi.
- 9nus Fatens Martinus Kolompar annorum circiter 40. juratus examinatus est mindeneket hite után a többi fatensekkel egyaránt fateal.
10. Fatens Ivannes Horváth annorum circiter 42. juratus examinatus est. Hite után mindeneket a többi fatensekkel ad duo Deutri Puncta edgyaránt fateal.
11. Fatens Paulus Fehérváry annorum circiter 39. juratus examinatus est. Mindeneket hite után a többi fatensekkel de verbo ad verbum ad omnia duo Deutri Puncta edgyaránt fateal. Actum Kapos Vár die Men(sis) octob(ris) Ao 1715.

[L.S.] [---]⁸⁷ Geörgj T(ekintetes) N(emes) Somogjvar
megje eskúttjő mp.

[L.S.] Balasti Pall T(ekintetes) N(emes) Somogj
Varmegjenek Eskúttjő mp.

SML. IV. 10. Somogy vármegye törvényszékének iratai, Nro. 2.

Somogy vármegye első ízben 1715. augusztus 21-én tárgyalta Plucz György ügyét Nagybjomban, a vád poligámia volt, s akkor Lucznak írták a nevét a törvényszéki jegyzőkönyvben. További vizsgálatokat rendeltek el, s azok megtörténte után 1716. március 9-én tárgyalta az ügyet ismét a sedria, ezúttal Kaposváron, bigámia és feleséggyilkosság vádjával. A Kaposváron felvett jegyzőkönyv írása olyannyira elhalványult már, hogy csak néhány részlete olvasható, köztük az ítélet is. Plucz vajdát a törvényszék bűnösnek találta és hóhérpallós általi fejvesztésre ítélte.

A Cigánypercek...I. részében a vajdákról és a klánszerű szerveződésekéről szóló részben már foglalkoztam ezzel a perrel, s az 50-51. oldalon közöltem a cigányok kezeslevelét. L. még továbbá *Nagy Pál*: Levágott ujjak, megsebzett arcok.

⁸⁷ A vezetéknev olvasata bizonytalan, talán Kozma.

Magyarországi cigány emberek különös testi jegyei a 18-19. században. In: Romológia-Ciganológia. Szerk.: Forray R. Katalin. Budapest-Pécs, 2000. Dialóg Campus Kiadó. 116. p.

22.

1755. június 27. Kisfalu

Vizsgálat a Fedor Mária megerőszkolásával vádolt Danyi György ügyében

Infra Scripti I Comitatus Abaujvariensis Substitutus Judlium et adjunctus Jurassor, memoriae Commendamus tenore praesentium Significantes quibus expedit universis, quod nos penes Judiciariam Commissionem Spectabilis ac Generosi Domini Francisci Dessöffy I hujus Comitatus Abaujvariensis Ordinarii Vice Comititis pro parte et ad instantiam Zingari Georgii Danyi, Secundum nobis porrecta Deutri Puncta modo Sequenti peregimus Inquisitionem Collateralem.⁸⁸

De eo Utrum ?

- 1mo Tudgyaé, avagy hallottaé a Tanu ? hogy most folyó 1755^{dik} Esztendőben esett Sz(ent) György Havá(na)k 28^{dik} napján Fedor Maris, melly helyűtt és minémű tájban magán Danyi Gyuri Czigány által el követett erőszakot vallott ?
- 2do. Ugyan azon napon Fedor Maris mi tájba indúlt meg Fóny felé a Vilmányi Malombúl, Dél utáné, vagy már estvefelé való tájban ?
- 3^{tio} Vallya meg azt is a Tanú, hogy említett Danyi Gyuri Czigány azon erőszak tételnel praetendalt napján, mi tájba érkezett Vilmányba Korláthrúl, vagyis Vilmányba azon napon mi tájba látta a Deutralis Czigányt ?
- 4to Letett hiti után vallya meg azt is a Tanú, hogy azon Fedor Maris kevés napok el mulások után az Vilmányi Malomba az Mólnár Legénynek Janos Mesternek, micsoda Szókat Szóllott, nem de nem azt mondottaé, hogy ha meg haragitasz bizony Isten te reád is rád vallok ?

⁸⁸ A szolgabíró és esküdte Dessöffy Ferenc abaúji alispán utasítására ment ki Danyi György panaszának a kivizsgálására..

5° Kít tud ezen dologban magához hasonló, vagy jobb Tanunak lenni, vallya meg hiti után ?

Primus Testis Joannes Molnár, Molitoris Vilmányiensis Sodalis⁸⁹ Annor(um) Cir(citer) 21. praehabito juramento fatetur ad 1^{uum} nihil. Ad 2^{dum} vero mondgya hogy most folyo 1755^{dik} Esztendőben esett Sz(ent) György Havának 28^{dik} napja táján Fedor Maris a Vilmányi Malombúl e tanú láttára osonna tájba ment ki a Malombúl és Fóny felé ment, ad reliqua nihil.

Secunda Testis Elisabetha Sándor Subditi Illustrissimi Liberae Baroni Laurentii Orczy, Conthoralis⁹⁰, Annorum Cir(citer) 30. praehabito corporali juramento fatetur ad 1^{uum} 2^{dum} 3^{ium} 4um et 5um nihil; praeter Deutri puncta, vallya e Tanu hogy ezen folyo 1755^{dik} Esztendőben esett Sz(ent) György Havának 28^{dik} napja tája után vagy egy héttel Fedor Maris mondotta vólna e Tanu előtt tett Kérdéseire, hogy ötet bizony Czigány Danyi György le nem nyomta, erőszakot nem tett rajta, hanem csak az Aszszonyok beszéllették reá, hogy Czigány Gyurira vallana, azért vallott Czigány Gyurira, hogy ő tett volna rajta erőszakot.

Tertia Testis Elisabetha Pap R(e)l(ic)ta⁹¹ Joannis Franczia Vilmaniensis Annorum Circiter 56. praehabito corporali juramento fatetur ad 1^{uum} et 2^{dum} nihil. Ad 3^{ium} vero Vallya hogy az most folyo 1755^{dik} Esztendőben Sz(ent) György Havának 28^{dik} napján Danyi Gyuri Czigány erőszaknak praetendált napján Vilmányban Korlattrúl dél után mint egy két Ora tájban jött haza, a Tanu ajtaja előtt ment maga Sátora felé Szemeivel látta, nem estve, a mint Fedor Maris mondgya.

Quarta Testis Catharina Lázár Stephani Epperjesy Conthoralis Taxalista⁹² Vilmányiensis Annorum Circiter 50. praehabito juramento fatetur ad 1^{uum} et 2^{dum} nihil. Ad 3^{ium} Vallya e Tanu, hogy az Deutralis napon Danyi Gyuri Czigány maga Hegedűjével

⁸⁹ A vilmányi molnár szolgálégénye.

⁹⁰ Sándor Erzsébet tanú, báró Orczy Lőrinc felesége.

⁹¹ A tanú Franczia János özvegye.

⁹² A taxalista fogalmát l. a Szómagyarázatokban !

Korlátról Vilmányban Dél után mint egy két óra tájban érkezett, ugyan e Tanu Háza előtt ment bé Sátorába. Ad reliqua nihil.

Quinta Testis Susanna Nagy Stephani Lako Taxalistae Vilmanyiensis Conthoralis Annorum Circiter 26. jurata examinata fatetur ad 1^{mum} et 2^{dum} nihil. Ad 3^{tium} Vallya hogy az Deutralis napon Czigány Danyi Gyuri Dél után két Ora tájba hegedűvel Korlátról Vilmányba maga Sátora felé jött, nem estve, a mint Fedor Maris mondotta, hogy jó alkonyodáskor tett rajta erőszakot; ad 4^{tum} et 5^{tum} nihil.

Sextus Testis Andreas Olajos Stephani Epperjessi Servitor⁹³ Vilmanyiensis Annorum Circiter 16. deposito corporali juramento fatetur ad 1^{mum} 2^{dum} et 3^{tium} nihil. Ad 4^{tum} vero vallya e Tanu hogy az Deutralis időnek kevés napok elmulása után Vilmányi Malomban lévén, ottan vólt Fedor Maris, kivel ingerkedtek a legények, miért vallott a Czigányra akkoron mondotta Fedor Maris az Molnar legénynek Molnar Jánosnak hagyon kend békét mert kendre is, valamint a Czigányra, ugy vallanék, ha egy uton mennék kendel.

Septimus Testis Nobilis Martinus Deső Ludi Magister⁹⁴ Vilmaniensis Annorum Circiter 44. praehabito juramento fatetur ad 1^{mum} nihil. ad 2^{dum} vero vallya hogy Fatens Uram az Vilmányi Malomból igen sietvén Vilmányban az Deutralis napon estvéli Kőnyörgésre harangozni, az nevezett leányt a Malmon innen Vilmány felé akkoron egy fa alatt látta űlni lisztet hátárúl le tévén magának a leány nyugodott, beszéllett is vele Fatens Uram keveset, Fatens Uram ugyan csak az nevezett leányt űlő helylyébe hagyta, nemis jött eő K(e)g(ye)lme után, azután a nap is csak hamar le szállott, azért tudgya Fatens Uram mondani, hogy késő estve kellett Fedor Marisnak Fony felé menni.

Octavus Testis Joannes Molnár in Mola Vilmaniensis Sodalis⁹⁵ Annorum Circiter 35. praehabito juramento fatetur ad 1^{mum} 2^{dum} et 3^{tium} nihil. Ad 4^{tum} vero vallya hogy minek utánna Czigány Danyi Gyuri Kassára küldtetett vólna, Fedor Maris az Vilmányi Malomba jött, e Tanu szollította Fedor Marist e képen: te miért

⁹³ A tanú Eperjessy István szolgálja.

⁹⁴ Deső Márton a vilmányi tanító.

⁹⁵ Szolgalegény a vilmányi malomban.

vallottál Danyira felelt az leány, hagyon kend békét, mert majd kendre is vallok, kire e Tanu, miért tudnál én reám vallani ?, felelt a Leany, hagyon téhat kend békét.

Harum Nostrarum Vigore, et testimonio Literarum mediante. Actum in Possessione Kis=Falu Die 27^a Junii 1755.

Michael Lánczy Inclyti Cottus Aba
Ujvariensis Substitus Judlium mp [L.S.]
Adjunctus Jurassor Georgius Gellén mp [L.S.]

SOA. Abaúj vármegye törvényszékének iratai, 367. doboz. Inquisitio magistratualium (Vysetrovania deliktov), Fasc. III. Nro. 60.

A külzetre írt feljegyzés szerint 1755. szeptember 12-én tárgyalta az ügyet az abaúji sedria, de törvényszéki jegyzőkönyv nincs az aktában.

Deviancia és bűnbakszerep

23.

1735. április 25. Berzék.

Gyermekgyilkossággal vádolt cigány ügyében végzett vizsgálat.

A(nn)o 1735. die 25. Mensis Aprilis in possessione Berzék peracta e(st) inqvisitio Magistratualis uti Sequentur.

De eo utrum ?

Tudgya, látta, avagy hallotta e a' Tanu, Berzeken Lakózó Varga István 12 esztendős fiacskáját ezen folyó esztendőnek Februarius havában ki ölte meg, [kivel járt az nap a' melly nap megölettetett]⁹⁶ a' Nagy Szögiben lévő kaposztás kert mellett, ki járt az nap vélle, a' melly nap megölettetett.

Testes⁹⁷

1. T(estis) Stéphanus Olasz Mercenarius⁹⁸ D(omi)ni Josephi Murakozi. Annor(um) cir(citer) 24. jur(atus) et exam(inatus) fassus e(st). Azt nem tudgya 's nem látta ki ölte meg Berzéken Lakozó Varga Istvánnak 12. esztendős Gyermecskéjét (sic !), hanem midón a' Lovakat a' vizre itatni vitte volna, Czigány Matyit a' ki mostanában Patak Várában fogva van látta hogy onnan felől jött ki az erdőből a' hol a' Gyermek halva találtatott.
2. Testis Andreas Giczi Mercenar(ius)⁹⁹ D(omi)ni Sigismundi Muraközi. Annor(um) cir(citer) 21. jur(atus) et exam(inatus) fassus e(st). E fatens talált a' meg ölt gyermekre Nagy Szögiben lévő káposztás kert mellett, de ki ölte meg azt nem tudgya se nem látta, hanem

⁹⁶ A zárójelben közölt szöveget kihúzták.

⁹⁷ Valamennyi tanú vallomásának szövege mellett oldalt: „*authen confirmat*”.

⁹⁸ A tanú Muraközi József bérese.

⁹⁹ A tanú Muraközi Zsigmond bérese.

[---]¹⁰⁰ vasárnap a' Gyermekek haza nem jöven, látta hetfűn igen idein reggel Czigány Matyit a' ki mostanab(an) Patak várában raboskodik, hogy a' Deutralis erdőben bé ment, meg tudakozta tőlle e fatens mondván: Matyi hová mégy ? mellyre azt felelte a' Czigány csak fácskáért megyek az erdőbe.

3. Testis Joannes Tóth in Bekecs degens. Annor(um) cir(citer) 60. jur(atus) et exam(inatus) e(st). Vasárnap a' Templomba menvén ...¹⁰¹
4. Testis Catharina Mérey consors Stephani Aranyosi jur(atus) et exam(inatus) fassus e(st). Nem tudgya ki ölte meg a' Varga István fiacskáját a' Deutralis erdőben, hanem vasárnap midőn a' kösség Praedication vólt vólna szemeivel látta, hogy a meg őletett Gyermekekkel Czigány Matyi a' deutralis erdőben bé mentenek, Czigány Matyinak a' süvege mellett kés vólt, s a' kezében bot, a' Czigány ugyan haza jött, de a' Gyermekek soha onnan ki nem jött, hanem hetfűn halva találatott.¹⁰²
5. Testis Catharina Vajda Consors tertij testis. Annor(um) cir(citer) 50 jur(atus) et exam(inatus) fassus e(st).¹⁰³

BAZML(S) IV. 1008. I. Zemplén vármegye törvényszékének iratai. Fenyítő perek (Acta criminalia). Fasc. 357. Nro. 90.

Zemplén vármegye törvényszéke 1735. május 12-én Sárospatakon tárgyalta Cigány Matyi ügyét. A tanúvallomásokat nem találták elegendőnek ítélethozatalhoz, s az illetékes szolgabíró és esküdtet további nyomozással bízták meg. A folytatásról ezidáig nincsenek ismereteink.

¹⁰⁰ Kihúzott, olvashatatlan szó.

¹⁰¹ A vallomás szövege lap alján ér véget és nincs folytatása.

¹⁰² A vallomás szövege mellett oldalt: „nem jut eszébe nekie, látta e a' süvege megett a kést vagy nem?”.

¹⁰³ Ennek a tanúnak nem jegyezték fel a vallomását.

24.

1736. június. Marcali.

Kukacz cigány pere Somogy vármegye törvényszékén sodomia miatt

24.1.

1736. június 18. Marcali

Az ügyész vádbeszéde

Miképpen ezen Vason álló Istentelen, gonosz, es buja Személl, nem tudatik, micsoda parazna, és faitalan indulattúl ösztönöztetvén ennek előtő mint egy eőt esztendővel Szabady Határban elől találván Csomában Lakozó Nagy Mártonnak Kanász Legénkéjét, kit Leghotton negh ragadván, hogy Istentelen, és természet ellen valo gonosz szandékját véghben vihesse, az közel Lévvő Árokban akarattya ellen hurczolta, kit ottan /: mivel gyermeki erőtlenségetül viseltetvén magát nem szabadéthatta :/ Le nyomván, Szürét fejere burévtván, S:V: Labravalóját is megh oldván erőszakkal ugyan föll tett gonosz, faitalan, s természet ellen való Szandékját véghben vitte poenam Generali Decreto Superinde expressam non formidando, ugy hogy Nagy fáidalmakat azon faitalan cselekedett utan kellett az Ifjunak szenvedni.

Kivánnya azért az Te(kin)t(e)tes Magistratus Prokátora hogy ezen Vason álló buja Czigán Személl az praxis Criminalis 73dik Articulussának értelme szerént előbb maga ebbéli, és több gonoszságának világossabb ki nyilatkoztatására Hohér által megh csigáztatván elevenyen megh égettessék. Ennek nagyobb bizonyságára Sub Nro 2do producalla az Magistratualis Inquisitiot.

24.2.

1736. június 19. Marcali

Tanúvallomások Kukacz cigány által elkövetett öt évvel korábbi homoszexuális erőszakról

Anno 1736. die 19. Men(sis) Juny in P(osse)s(io)ne Marczali Co(mi)t(a)tu Simighien(sis) existen(tes) habit(antur) p(rae)sen(s) M(a)g(ist)r(ratua)lis Inquisitio modalitate infrascripta per nos subinsertos peracta est.

De eo Utrum ?

1mo. Tudgya é ? nyilván a' Tanu, avagy hallotta é ? hogy ez elüt mintegy eöt Esztendőkkel N(emes) V(ár)(me)gye Foghságában lévő Kukacz Czigány névő Rabb minémő Istentelen dolgot vitt végben Szabadi határb(an), nem de nem az uton elü találván Vajda Geczy¹⁰⁴ névő Csomában lakozó Nagy Mártonynak Kanász Szolga Legénykéjét, és eötet megh ragadván közöl levü árokban vitte, le nyomván azon árokban, elsüben is szürit feire buritván, és S. V. lábura valóját föl óldozás után, nagy Istentelenül erü hatalmat tett rajta el is végzette az dolgát.

2do. Mondgya megh azt is a' Tanu, mitt beszillet légyen fönt irt Vajda Geczy midün Csomáb(a) meghtért, azon Czigány által el követett utálatoss dologh után, nem de nem ? mingyárást arrul panaszolkodott, bánkodván rajta tett hatalom, vagyis erüszak éránt.

Primus Fatens Gregorius Vajda in P(o)s(se)s(sio)ne Berky degens Annoru(m) circit(er) 15 deposito p(rae)vio juramento fatet(ur) ad 1mum. Ezen fatensel véletlenül, és minden reménségín föllül törtévnén azon Czigány által véghez vitt dologh az ki is vóltaképen ezen mód szerént declarállya. Elsüben is, ez elüt mind egy eöt Esztendeövel Deutrumb(an) jelentett Kukacz Czigány az uton Szabadi füldén elül találván ezen fatenst, az ki is akkorban Berkibül maga Annnyátul Csomában maga Gazdájához vissza tért vólna, és semmit sem szólván e fatensnek, hanem midün melléje ment vólna, megh ragatta eötet, és közöl lévő uthoz ki hánt mél árokb(a) vitte, annak utána le düntvén eötet, és rajta lévő szürit feire hajtván S. V. Lábra valóját is egészlen le huzván erü hatalommal erüszakot tett rajta és valameddigh néki teczet végzette Istentelen dolgát minthogy e fatens gyermekkorban lévén akkoron , keziben megh sem mozdulhattott, mégh az Czigány el nem ersztette eötet; melly föl eresztés után egy aczilt vetett néki és ezen fatens nagy ijedtibén Csomáb(an) Gazdájához szaladott, és sirva panaszolkodott véle

¹⁰⁴ A Gergely becézett formája.

történt dolga éránt azon kívül is a' miatt nagy fájdalmokat költetett néki szenvedni, mégh el nem felejtkezett szokatlan dologh felül.

Secund(us) Testis Martinus Nagy in P(o)s(se)s(sio)ne Csoma degens Annor(um) circit(er) 60. jur(atu)s exam(inatu)s fassus est. Ad 1mum nihil. Ad 2du(m) Mostan jelentett elsü fatensnek e Tanu akkorban Gazdája lévén, hüti után vallya, hogy azon nap midün azon undok dologh véghez ment, maga szüleinél lévén, és mintegy késü szabásu házához térvén, elsüb(en) is maga feleségitül hallotta, hogy midün az kanásza S. V. sörtvésekkel meghgyüt vólna mingyárást kapuja elüt lefeküdvén, ottan sokáigh hevert, kitül tudakozván okát ennyihány izb(en) az Gazdaszony, azt felelte a' kanász sirva hogy Kukacz Czigány Szabadi mezün erüszakott tett vólna rajta és azért is roszul volna, ugyan ezen dologh felül e fatens is tudakozódván annak utánna magátul az kanászátul, akkor is azt felelte, hogy bizonyos az kitt elübb is jelentett Czigány által megh tett hatalmas dolga felül.

Tertia Fatens Helena Kósa in P(o)s(se)s(sio)ne Berky degens Annorum cir(citer) 30. fatet(ur) ad 1mum nihil. Ad 2dum Máris sokszor emlétett Vajda Gergely kanásznak e fatens Aszony édes Anyja lévén, ez elüt is nagyon panaszkodott micsoda fertelmességet vitt véghez Kukacz Czigány véle, eöt mint egy harmad napra Göllyei Plebanus Ur(na)k értésire esvén e' dologh, ezen fatens Aszont mint fiastul magához hivatta, és tudakozódott tülek ha valóságos dologh vólna é ? az kitt Kukacz Czigány cselekedet, akkor is szemtül szemb(en) az fia megh mondotta Plebanus Ur elüt hogy eö vólna az ki el követett azon undok dolgot véle eleiben is vetette egy bizonyos aczilt, kitt dolgának el végezése után hajtott néki az Czigány, de arra csak azt felelte Kukacz az eö képib(en) Ludvérczok lettek vólna nem eö maga kik aztat cselekedték. Mindazáltal Czigánynak Lovait is el vittette Plebanus Ura(m).

Quart(us) Fatens Georgius Janka ex P(o)s(se)s(sio)ne Berky Annor(um) cir(citer) 40. ad primum fatet(ur) nihil. Ad 2dum. Második fatenstül mingyárást másnap hallotta azon fertelmes Casust kitt vitt véghez Kukacz Czigány.

In quod praemissorum fidem Infrascriptas N(ost)ras L(itte)ras T(es)t(imonia)les extradeditimus.

Melchior Mérey I Cottus Simigiensis Vice Judlium mp. [L.S.]

24.3.

1736. június 21. Marcali

Jelentés Kukacz cigány elfogásáról és egy másik esetről

Alább megh irattak p(rae)sen(tibus) recognoscalluk, hogy a midőn in Anno nunc currenti infra scripta mostanságh Nemes V(á)r(me)gye fogságában lévő Kukacz Czigánt Bábonban meg fogattattuk volna, azon alkalmatossággal találatott, hogy emlétett rab személl Adand névő helséghben lakozó Kertész János szolgáját, Rámászy nével nevezendőt, egy aczélnak ígérétevel kényszerétette, hogy estve felé menne sátorához, arra felelte megh irt szolga legén: én bizon nem megyek mivel dolgaim vadnak. Továbbá is oda menetelére kényszerétvén, mondá néki: gyere hozzám, s azon alkalmatossággal ismét az aczélnak meghnyerésével jelentette természet ellen véle leendő végben vitelének gonosz szándékát: ezt megh értvén többször irt szolga legén, mondá néki: illen atta te követnéd azt én raitam, mind azon által, hogy szándékát megh csufolhassa, ajánlotta oda menetelét, mondá néki a Czigán: ha ell gyűsz csak a kert mellett füttyencs nékem, én ki megyek hozád. Azonban illetén végezése után az Czigán vissza tért, ellenben megh irtt szolga legén két hasonló szolga társához menvén az Czigánnak gonosz szándékát azok(na)k megh jelentvén, mondotta nékik: gyertek az illen lölkü Czigánnyára; ha föllebb circumscribált jeladás után az Czigán raita menne, hogy megh vernék eütet, avéghre eőeket kérte. Ezek így lévén mind az hármon botokkall ell menének azon két szolga legén az kertnek belső részin lefeküvén, onnand vigyáztak, ellenben pedigh Rámászy az ell végzett helre magát vévén, a midőn füttyentett volna, az rab Czigán sátorából feléje menvén kényszerétette Rámászit, hogy négy kéz lábra álván lábbravalóját salvis auribus¹⁰⁵ eresztené le: a Czigán pedigh már p(rae)vie lábbravalóját le eresztette. Már ennyire kelvén a dologh, meghirtt két szolga legén ellvégzett mód szerént az kerteken által ugrottak, a Czigán szaladásra vévén a dolgott, mind a hármon utána estek, némelly ütéseket adtak néki, mighlen az nádasban

¹⁰⁵ L. a Szómagyarázatotkat !

magát nem vette. Ezek után azon eczakán megh irtt Czigán Adáándrúl ell menvén körül áll lévő falukon sehol hire nem hallatott, mighlen Bábonban az történt casus után majd két holnappal megh nem fogattatott. Kirül adtuk ezen recognitionkat. Marczaly 21ma Juny 1736.

Nagy János T(ekintetes) N(emes) Somogy Vármegye Feő
Szolga Birája mp

[L. S.]

Radoki Mihál Nemes Somogy

Vármegye Eskütye

[L. S.]

24.4.

1736. június [21. ?] Marcali.

Ítélet

Deliberatum est

Haszontalan ezen vasson állá Gonosz tevő Szemelly Magistratualis actioban ellene föll tett természet ellen való undok tselekedetét tagadasra veszi, mint az első fatens kinek tudniillik erőszakott tett törvény Széknek szine ellött Szemiben megh valotta es sub No 3° be adott hiteles testimonialis ezen Termeszet ellen való undok bünre Adandi legenyel való cselekedete is hajlandosságát erősíti, ahoz képpest maga érdemes büntetésére es masoknak retentő peldajára ellőb hoher pallassa által feje vétették és azután teste tüzre tettetik.

Antonius Somsics Sedis Notarius mp.

SML. IV. 10. Somogy vármegye törvényszékének iratai, Nro. 160.

A törvényszéki jegyzőkönyv elején a június 18-i dátum szerepel. Úgy tűnhet, mintha a tanúk kihallgatására és a jelentésre az ítélet megszületése után került volna sor. Valójában arról van szó, hogy a sedria (amely bizonyos időközönként ülésezett és több napig tartott) június 18-án kezdődött, utána még többször ülésezett, de a jegyzőkönyv újabb részeit nem keltezték külön-külön, írásképek sem egyforma. A deliberatum szövege is más kéztől származik, s utólag, talán június 21-én írták folytatólag a jegyzőkönyvhöz. Ezt bizonyítja az is, hogy az ítéletben hivatkoznak a tanúvallomásokra.

25.

1755. augusztus 2. Torna.

*Magistratualis vizsgálat a Gömör megyében feslett élet vádjával
törvényszék elé került Gönczi Laczkó ügyében*

Anno D(omi)ni 1755to die 2da Mensis Augusti in Oppido Thornia
Nominis Ejusdem I(n)clyti Co(mi)t(a)tui ingremiato, Seqventem
Infrascripti, peregrinus Magistratualem Inqvisitionem:

Deeoutrum ?

1mo Mostan Te(kin)t(e)tes Nemes Gömör Vármegyében Rosnó Bánya
Várossa Temleczében raboskodó Gönczi Laczkó nevű Czigány
iffiút üsmeri e a Tanu ? és ha üsmeri: mióltatúl fogva vagyon véle
üsmerettsege, vallya meg le tett hiti utan ?

2do Üsmérvén azon Utralis Czigány legént a Tanú, hallotta é, a vagy
latott é valamelly Czégéres, s feslett életet felőle ? és ha hallott,
vagy látott, hol, mikor, és miben, számlallya elő le tett hiti szerint
?

3^{tio} Vallya meg azt is a Tanú, hogy ha az Utralis Czigány legény
mindétigh épp, és tellyes elméjű vólt é üsmeretitül fogvást ?

Primus Testis Georgius Godó Zingarus Thornensis Annor(um)
Cir(citer) 64. deposito p(rae)vie Juramento fassus Ad 1^{mum} Az
Utralis Gönczi Laczkót kisdet koratul fogvást üsmeri a Tanú, mert
mellette, és serege körül nevededet fel, de Ad 2um Soha sem
hallott, sem nem tapasztalt felőle valamelly gonosz cselekedetet,
vagy természetett, egyedül hogy most hallja Rosnyai
cselekedettét. Ad 3^{tium} gyermekségétül fogvást üsmérvén e Tanú
az Utralis iffiút, tapasztalta mindetigh havas és szeles eszűnek
lenni, mert ugyan maga e Tanu is nem egy izben maga viseletéért
dorgálta annyiban, hogy az Attya fiait is széltében szavaival
mocskolta, de a feddés, vagy intés helylet nala nem tanált.

Secundus Testis Junior Georgius Godó Zingarus aeqve Thornensis
Annor(um) Cir(citer) 38. Juratus, examinatus fassus Ad 1um
Rosnyo Banya Várossa Temleczében Raboskodó Gönczi Laczkó

Czigant tiz Esztendotül fogvást leg inkább jól üsméri, mert Sátoránál többnyire forgott, de mégis Ad 2dum Semmi feslett, vagy gonosz cselekedetet benne nem tapasztalt. Ad 3tium Miótátül fogva üsméri Gönczi Laczkot, mindetigh szeles és havas eszűnek tapasztalta, a mint hogy csak úgy is tartattott, mint egy bolond.

Tertius Testis Michäel Godó Zingarus Thornensis Annor(um) Cir(citer)

24. Juratus examinatus fassus Ad 1um Gyermekségétül fogvást üsméri Gönczi Laczkot e Tanú, mivelest inkább egy Sátorba nevedeket véle, de Ad 2dum soha sem tapasztalt valami rosszasságot felőle, másként is Ad 3tium csak úgy tartattott közöttök mint egy fél eszű.

Qvartus Testis Georgius Varga Zingarus Thornensis Annor(um)

Cir(citer) 24. Juratus examinatus fassus Ad 1um 2dum et 3tium fassionem p(rae)ceden7is in Ordine Tertij Testis confirmat.

Qvintus Testis Egregius¹⁰⁶ Franciscus Pogonyi, in Pos(ses)sione H(íd)v(ég) Ardó degens. Annor(um) Cir(citer) 44. deposito

p(rae)vie juratus fassus Ad 1um Mint egy hét Esztendeje már, hogy Rosnyón raboskodó Gönczi Laczkot üsméri a Tanú, mivelest [leginkáb]¹⁰⁷ többnyire e Tanú lako helyyébe úgy mint H(íd)v(ég) Ardóban szokott tartózkodni, de mégis Ad 2dum Semmi gonosz életűnek nem tapasztalta, sem nem hallotta azon Czigány iffiút lenni, seött inkább Ad 3tium Mindegh a hogy üsméri együgyűnek, és nem helyyes eszűnek tapasztalta lenni.

Super qva modo p(rae)vio peractu(m) Inquisition(em) dedimus hasce n(ost)ras l(itte)ras Testites. Thornae A(nn)o, Die ut Supra

I Cottus Thornensis Ord(inarius) Judlium
Josephus Szentmiklossy mp

Et Jurassor Adamus Farkas mp

¹⁰⁶ Pogonyi Ferenc nemesember volt, nemzetes. L. a szómagyarázatokat !

¹⁰⁷ Ezt a szót kihúzták.

SOA. (Kassa) Torna vármegye törvényszékének iratai, 404. doboz. *Inquisitionum magistratualium (Trestné žaležitosti. Nesporové konania – Vypocúvanie), Fasc. II. Nro. 13.*

Külzeten: 1755. *Inquisitio Magistratualis Zingarorum in Comitatu Gömöriensi invinculatum, Ladislaum Gönczy, Super ante acta ejusdem vita.*

A vizsgálatot Gömör vármegye kérésére végezték, a Torna vármegye levéltárában fennmaradt példány fogalmazvány. Az Ardóban lakó, Rozsnyóban bűncselekményt elkövető (?) cigány legény további sorsának alakulásáról jelenleg nincsenek adataink. További kutatást kell végezni Rozsnyón, Gömör vármegye törvényszékének irataiban.

Szómagyarázatok

Actio, actionalis: lat.; per, kereset, vád; perbeli, keresetbeli, vádbeli

Actum: lat.; esemény; keltezésben: kiadatott

Adjunctus jurassor: segédesküdt

Adjuratus examinatus fassus: eskü alatti tanúvallomás

Ad reliqua nihil: a többire (kérdésre) semmi

Aeque: éppen úgy

Agens: lat.; ügyvivő, ügyviselő, ügyvéd, ügyész

Agria: Eger latinus neve

Áldozó csütörtök: Az Úr mennybemenetelének ünnepe. A húsvét utáni ötödik vasárnapot követő csütörtök, amely a Jézus feltáadása utáni negyvenedik nap, s a Földön töltött életének utolsó napja.

Alispán: A 13. században kialakult, 1950-ig létezett vármegyei tisztség. Az alispán a 13-15. században az ispán helyettese, az ispán nevezte ki familiárisai közül. Magánjogi működése fokozatosan közjogivá alakult, s a 14. század közepétől általában az alispán elnökölt a vármegyei közgyűléseken, s a vármegyei igazgatás minden ágában vezető szerepet játszott. A főispán csak néha, fontosabb ügyekben döntött. Az alispánok választásának gyakorlatát az 1723:56. törvénycikk egységesítette. Attól kezdve a főispán négy jelöltje közül a vármegye nemesi közgyűlése választotta az alispánt.

Arendátor: bérlő

Articulus: lat.; törvénycikkely

Assecurál: lat.; biztosít, betertatja a törvényt

Assistál: lat.; segít, segédkezik

Authentizálás, authenticálás: lat.; hitelesítés

Benevolum examen: lat.; önkéntes (nem kényszerítés alatt tett) vallomás

Béres: A magyar történelemben a 15. században megjelenő, bérral fizetett, legalább egy esztendőre szegődő mezőgazdasági munkás. Leginkább a nagybirtokosok allódiumain foglalkoztattak béreseket.

Boarius: lat.; marhakereskedő

Bula vászon: A bula a népnyelvben a női szeméremtestet jelenti. A bula vászon olyan anyag, amelyből női alsóneműt készítettek.

Caeterum: lat.; egyébként, egyébiránt, másként, mégis, mindazáltal

Campanator: lat.; harangozó

Capiczol fél selem materia: Fél selyem kelme. A capiczol szót nem találtam a szótárakban.

Casus: lat.; eset, ügy, per

Circiter: lat.; körülbelül

Circulator: lat.; kerülő

Circumscribált: lat.; körülírt

Circumstantialiter: lat.; körülményesen, részletesen

Civis: lat.; polgár, városlakó

Cognitio: lat.; ismeret

Colendissimus: lat.; főtiszteletű

Collateralis: lat.; oldalagos, mellékes, két oldalt egymás mellé helyező, valamely ügy két oldalát összevető

Colonus: lat.; (telkes) jobbágy

Comitál, committál: lat.; megbíz

Comitatus (cottus): lat.; vármegye

Comitissa: lat.; grófnő

Commissarius: lat.; biztos

Commissio: lat.; kiküldetés, kirendelés, megbízatás

Commorans: lat.; lakó, tartózkodó

Communicál: lat.; közöl

Compassio: lat.; együttérzés, könyörületesség, részvét

Compossessor: lat.; nemesi közbirtokos

Confrontálás, confrontatio: lat.; szembesítés, szembe állítás

Consors: lat.; hitves

Conthoralis: lat.; házastárs

Continuatio: lat.; folytatás

Coram me: lat.; jelenlétemben, előttem

Creditor materia: lat.; A materia szó kelmét jelent, a creditor materia kötetünkben olyan textílféle, amit a boltos hitelbe vett, s úgy árusított. Amikor a cigányok ellopták, kétszeres kár érte.

Currens: lat.; folyó (pl. folyó év)

Custodiatus: lat.; őrkanonokság, több kolostort magába foglaló kerület, zárdafőnökség

Csapó: Tájanként eltérő, illetve egyazon vidéken is többféle értelemben használt kifejezés; kötetünkben azokra vonatkozik, akik a gypjú tisztításával, finomabb feldolgozásra történő előkészítésével foglalkoztak.

Csapó szűr: A 17. századtól felbukkanó kifejezés, a finomabb posztójú szűrjt jelentette.

De verbo ad verbum: lat.; szóról szóra

Decanus, dékán: valamely egyházi testület vezetője, alesperes

Declarál: lat.; kijelent, kinyilvánít

Declaratio: lat.; → declarál

Decretali Juramento (decretale iuramentum): lat.; hitletétel, törvényes eskü, törvénybe foglalt esküvés

Decretum: írásba foglalt törvény

Degens: lat.; lakó, élő

Dejkáskodik: Ezt a kifejezést nem találtam a szótárakban. Kötetünkben olyan emberre mondják egy tanúvallomásban, aki a más pénzből él nagy lábon.

Deliberatum: lat.; ítélet, végzés, határozat

Deposito corporali juramento: lat.; → adjuratus examinatus fassus

Deutrum, Deutri Puncta: lat.; A tanúvallomásokról készült jegyzőkönyvek bevezető *de eo utrum ?* kérdéséből, aminek a magyar szövegekben általában az *arrúl, hogy vajon ?* formula felel meg; a formális bevezető után rendszerint a tanúknak feltett több kérdés következett, ezek a deutrális punctumok, azaz kérdőpontok.

Dolmány: Térdig vagy combközépig érő, testhez álló, felálló gallérú, posztóból készült, esetenként bélelt férfikabát. Néhány vidéken kifejezetten a bélelt, meleg kiskabátot nevezték dolmányoknak.

Dominium: lat.; uradalom

Effective: lat.; ténylegesen, a maga valójában

Egregius: lat.; nemzetes, tisztelt

Ejusdem: lat.; ugyanaz

Equorum alimenientium pastor: lat.; lovak pásztora, aki az állatok ételmezéséről gondoskodik

Equus: lat.; ló

Examen: → benevolum examen

Examen benevolum: → benevolum examen

Examinál: kérdez, vallat, vizsgál

Examinata fassa post juramentum: eskü utáni vallomás (→ adjuratus examinatus fassus est)

Excellentiás: kegyelmes, nagyméltóságú

Extradatarum: lat.; kiadatott (általában a deutrumok, igazolólevelek záróformulájában használt kifejezés)

Fajlendis (fajlandis) posztó: finom angol posztó

Fateál: lat.; vallomást tesz, vall

Fejel: A népnyelvben többféle jelentésben előforduló szó. Kötetünk szövegeiben olyan textíliákat jelent, amelyet csipke, esetleg arany vagy ezüst szál díszített.

Fejelt zsák (fejelészsák): Így nevezték a halászháló kitoldott, megjavított részét. A fejelés utalhat egyszerűen a zsák toldottságára, esetleg arra, hogy bőrrrel megerősített.

Felyes bocskor: Feltehetően a Dunántúlon használt „fedeles bocskor” megfelelője, azaz bőrből készült, talpból és a lábujjakat védő felső részből álló lábbeli. A felyes jelző utalhat egyszerűen valamilyen díszítésre is.

Felyes partéka: Olyan textília, amelyen valamilyen díszítés van.

Fiscalis: lat.; ügyvéd, ügyész

Florenus: lat.; forint

Főispán: A vármegyék élén álló ispánok neve az alipáni tisztség létrejötte után, a 15. század elejétől. A főispáni méltóságot a király adományozta meghatározatlan időre. Országos vagy udvari méltóságot viselő bárók és nemesek gyakran több vármegye főispánságát is megkapták. A főispán gondoskodott a királyi rendeletek végrehajtásáról, ő kezelte a megyékből befolyó királyi jövedelmeket, s vezette a megyei bandériumot. A nemesi vármegye önkormányzatának megerősödésével funkcióinak többségét az alispán vette át. A főispáni tisztség 1950-ben szűnt meg.

Friderik napja: március 3.

Fundus: lat.; (jobbágy)telek

Furum (fur; furtum): lat.; tolvaj, tolvajlás, lopás

Gál napja: október 16.

Gallyony: Francia eredetű szó. Arannyal vagy ezüsttel átszőtt, díszítésre alkalmas szalag, rojt; továbbá gyöngyökből készített szalagdísz.

Garagya, garádgya: Többféle jelentésben élő kifejezés. Felhányt földből, gallyakból, venyigéből álló kerítés. Egy földdarabnak, vagy teleknek az a része, amely elválasztja egy másik földtől, illetve telektől. Kútkáva, padka.

Genuina relatio: lat.; őszinte kijelentés, valódi kapcsolat, tényleges összefüggés

Genuine: lat.; őszintén, az igazságnak megfelelően, valóságghűen

Gratiosus: lat.; kedves, kellemes, kegyes

Gyolcs: vászonszövésű len- és pamutáruk gyűjtőneve, pl.: → batiszt, patyolat

Hadnagy: Az Árpád-kor óta többféle értelemben élő kifejezés. Kötetünkben is több jelentésben fordul elő. 1. A vármegye hadnagya. A vármegyei közigazgatáshoz tartozó személy, aki 6-12 helységből álló körzetekben rendfenntartó feladatokat látott el, s kisebb ügyekben bíraskodott is. Tisztükre a vármegyei közgyűlés választotta őket. 2. A mezővárosokban a bírák segítői rendészeti feladatokban.

Hajdú: A hajdúk a 15. század végétől megjelenő fegyveres marhapásztor és állathajtó réteg, akiknek az elnevezése a 17. századtól tőlük teljesen különböző csoportokra is áterjedt; a kötetben kétféle jelentésben fordul elő a hajdú szó: 1. urasági rendfenntartó, némi szolgálatmentességgel rendelkező alkalmazottak, ún. „botos legények”; 2. hozzájuk hasonlóak a vármegyei és városi hajdúk, akik a törvényhatóságok alkalmazottai, adót hajtának be, kapuőrök, foglárok, hivatalszolgák.

Hármaskönyv: Werbőczy István országbírói ítélmester által 1514-re összeállított joggyűjtemény, amely nem vált formális törvénné, mert az országgyűlés jóváhagyása ellenére a király sohasem szentesítette, nem is hirdették ki a vármegyékben; mégis a magyarországi igazságszolgáltatás mérvadó joggyűjteménye lett három évszázadra, a három részből álló jogkönyv elsősorban nem a kánonjog, hanem a hazai szokásjog elveit foglalta össze; a harmadik rész foglalkozik a vármegyéktől a királyi bíróságok elé fellebbezett „ügyeknek és pereknek rendjéről és módjáról”.

Hármas Törvény: Werbőczy → Hármaskönyve

Homicidium: lat.; gyilkosság

Illustrissimus: lat.; méltóságos

Imég(ümög): Ing.

In ipso actu et flagranti: magában a cselekményben és tettben

In praedicamento: lat.; előzetes utalásban

In reliquo nihil: lat.; → ad reliqua nihil

Inactált: lat.; (per)iratba foglalt

Incarcerált: lat.; bebörtönzött

Inclytus: lat.; tekintetes

Incola: lat.; lakos

Inctae (incattus): lat.; alperes

Infra scripta: lat.; alul írottak

Inhabitor: lat.; lakos, lakó, bent lakó

Inqilinus: lat.; zsellér

Inquirál: lat.; nyomoz, kikérdez

Inquisitio: lat.; vizsgálat, vallatás

Inquisitio Collateralis: lat.; közös tanúvallatás

Inquisitio magistratualis: lat.; tiszt (hatósági) vizsgálat

Inscriptos: lat.; lejegyzett, leírt, írásba tett

Instantia: lat.; kérelem, panasz

Interes: lat.; kamat

Interrogatoria: lat. kérdések

Investigatio: lat.; vizsgálat

Judex primarius: lat.; főbíró

Judlium (judex nobilium): lat.; → szolgabíró

Juramento mediante fatetur: lat.; esküjénél fogva vallja (→ adjuratus examinatus fassus est)

Jurassor: lat.; esküdt

Juratus examinatus fassus: lat.; → adjuratus examinatus fassus est

Kaloda: Két cölöpre erősített és három lyukkal ellátott, deszkákból készített szégyenfa. Az elítélt az egyik lyukon a fejét, a másik kettőn karjait dugja át, s így van nyilvánosan kiállítva, illetve tulajdonképpen kiültetve.

Kankó: Többféle jelentésben ismert kifejezés. Kötetünkben a szűrposztóból készült, egyszerű, bő szabású, elől végig nyitott, felölthető ujjú, gyakran gallér nélküli férfikabátot jelenti.

Kaputrok: Posztóból készült, rövid férfikabát.

Kisded: Kicsi, kicsike, kis méretű.

Kitta (kita): Vidékenként különböző, a megmunkálás különféle szakaszaiban vagy gerebenezés utáni állapotban levő kender csomója, mint egység, kb. 4 kilogramm.

Környülállás: körülmény

Lábravaló: nadrág

Lánna (ezüstből): Többféle jelentésben ismert kifejezés. Kötetünkben a kötött csipke egyik fajtáját jelenti, amelyet ezüst szálakkal díszítettek.

Levata: lat.; ügyfelvétel, perfelvétel (a törvénytársi jegyzőkönyvek mindig ezzel kezdődnek)

Libertinus: lat.; Szabados. A földesúrral kötött megegyezés alapján, valamilyen szolgálat fejében, esetleg pénzért szabadabb jogi és adózási helyzetbe került jobbágyok. A 18. század első felében gyakran lettek szabadosok a telepesek, illetve az ún. inscriptionalisták, akik a földesúrnak adott kölcsön fejében nyertek kedvezményeket.

Literale instrumentum: lat.; okirat (→ Littera Testimoniales)

Littera Testimoniales: lat.; testimonialis levél, bizonyságlevél

Ludimagister: iskolamester, tanító

Ludvérc (lidérc): A népi hiedelmekben többféle, de egymáshoz hasonló jelentésben élő kifejezés. Lidércfény. Különbőféle formákban megjelenő, varázserejű, többnyire ártó szándékú, természetfölötti lények. Tünetmény, ártó szellem, boszorkány. Varázserejű, képzeletbeli állat. Valakinek a hóna alatt hordott tojásból kikelt varázserejű tyúk, vagy más alakban megjelenő szellem, amely nemcsak árthat az embernek, hanem szerencsét is hozhat neki, vagy szolgálhatja.

Mente: A legbecesebb női és férfi, térdig érő posztóujjas, melyet esetenként nők és férfiak felváltva viseltek. Rendszerint kék vagy fekete, ritkábban zöld vagy veres színű, s többnyire bélelt. Bélése és szegése bárányprémből, a módosabbaké rókaprémből készült.

Mercenarius: → béres

Mola: lat.; malom

Molitor: lat.; molnár

Muniál: lat.; megerősít

Nihil: lat.; semmi

Nobilis: lat.; nemes

Notarius: lat.; jegyző

Nyakravaló: Férfiak nyakra tekert, elöl megkötött kendője. Pamutból, selyemből, gyapjúból, klottból készült. Általában keskeny, s a végén rojtos.

Nyírő: A szótárak szerint birkanyíró, illetve posztónyíró, de kötetünkben más értelemben fordul elő: a varázsló, bűbájos, boszorkány kifejezésekkel rokon jelentésű.

Observál: lat.; megőriz, megjegyez

Obsitos: szolgálati ideje letelte után elbocsátott katona

Omnes: lat.; minden, összes, valamennyi

Oppidum: lat.; mezőváros

Ordinarius iudlium: lat.; főszolgabíró

Ordinarius jurassor: lat.; főesküdt

Ordinarius Juratus Notarius: lat.; főjegyző

Ordinarius Vice Comes: lat.; első alispán

Pamuk: → pamut

Pamutos materia: Kender- és pamutfonálból szőtt anyag, kelme. A tiszta kendervászonnal szemben az a vászonfajta, melynek keresztszála pamutból, hosszanti szála pedig kender- vagy lenfonálból van.

Patyolat ingváll: A patyolat finom szövésű, fehér lenvászon. Az ingváll bő szabású, rövid női ing, melynek a vállrésszel egybeszabott ujjja van.

Per expressum: lat.; futár által, gyorspostával

Persona: lat.; személy

Possessio: lat.; birtok, helység, falu

Praxis Criminalis: Magyarországon Praxis criminalis néven vált ismertté Alsó-Ausztria 1656-ban kiadott törvénykönyve. 1687-ben Nagyszombatban Kollonics esztergomi érsek kinyomatta és ezután kezdték a hazai bűnperek során használni. Az 1728/29-es országgyűlés nem fogadta el ezt a törvénykönyvet, ennek ellenére használata nem szűnt meg.

Praedicatio: lat.; szentbeszéd

Praefati (praefatus): lat.; előre mondott, előbb említett

Praefectus (camerae): lat.; A prefektus szó többféle értelemben volt használatos, leginkább az uradalmi gazdatisztek egy csoportjának megjelölésére. Kötetünkben magas méltóságnak számító kamarai prefektus értelmében találkozunk vele, aki a Magyar Kamara tisztségviselője.

Praescripta: lat.; előbb írt, fentebb írt

Praesentál: lat.; bemutat, bead, kinevez

Praetendál: lat.; követel, állít, erősít, mond

Praevie: lat.; eleve, előzőleg

Processus criminalis: lat.; büntető per

Processus: lat.; per, eljárás

Proscribál: lat.; száműz, kitilt, kiír, kitöröl

Providus: lat.; gondos, gondviselő

Provisor: lat.; tisztartó (uradalomban); felügyelő (városi vagy vármegyei vonatkozásban)

Publica notitia: lat.; nyilvános észrevétel, nyilvános megjegyzés, köztudomás

Punctum: lat.; pont, kérdőpont

Purger: ném.; polgár, városlakó

Quártély (quártíl) ház: szállás; kötetünkben olyan mezővárosi épület, ahol a katonákat szállásolták el

Rationista: lat.; számvevő

Recognitio: lat.; megismerés, kikémlelés, emlékezet, elismervény

Recognitionalis levél: → recognitio

Recognoscál: → recognitio

Relicta: lat.; özvegy, hátrahagyott

Responsoria: lat.; feleletek

Reversalis: lat.; kötelezvény

Rokka: Lábmeghajtós szerkezet, amely egyidejűleg sodorja a szálakat fonallá és tekeri fel a kész fonalat a csévére. Más jelentésben a kendernek, lennek, gyapjúnak összecsavart, fonásra előkészített csomója.

Salvis auribus: lat.;

Sedis criminalis (Sedes judiciaria criminalia): lat.; büntető törvényszék; általában összevonva: sedria

Sedis Notarius: lat.; törvényszéki jegyző

Sententia: lat.; határozat, végzés, ítélet

Sequitur: lat.; következik

Servitor: lat.; szolga

Sigla: lat.; a rövidítésnek az a módja, amikor csak a szavak kezdőbetűjét írják ki

Signatum: lat.; kelt(ezés)

Sodalis: lat.; segéd, legény

Sodomia: lat.; homoszexualitás

Söveg (süveg): Magas, hengeres férfi fejfedő.

Specifikált: lat.; számbavett, kimutatott, feljegyzett

Sub: lat.; alatt, alá

Subordinarius: lat.; alárendelt, másod

Substitutus: lat.; helyettes, másod, al

Super praemissis: lat.; előbb említettek, előre bocsátottak

Suprafati: lat.; fent említett, előbb mondott

Supremus iudex nobilium: lat.; főszolgabíró

Szabados: → libertinus

Számvető: Az uradalmi gazdatisztek egyike, aki a rendszeresen vezetett számadásokat, pénzügyi elszámolásokat ellenőrizte.

Szelem futa: Selyemből készült kelmefajta, kötény vagy színes szalagöv. A futa szó legkorábban Szalavóniában fordul elő a 16. században, női ünnepi viselet részeként „színes öv” jelentésben. Kötetünkben feltehetően valamilyen kelmét jelenthet.

Szent Mihály napja: szeptember 29.

Szent Simon Júdás napja: október 28.

Szolgabíró: Judex servientium, judex nobilium, összevonással judlium; a nemesi vármegye önkormányzatának elsőként megjelent, 1232 óta ismert tisztviselője; a szolgabírói tisztség módosult formákban 1950-ig fennállt; a 16. század óta a járások, azon belül pedig a kerületek a szolgabírók alá tartozó területi egységek; a 18. században egy-egy járásban általában 2-3 szolgabíró működött, a rangidős volt a járás főszolgabírója, a többiek az alszolgabírók; a 19. századi forrásokban gyakran nevezik őket főbíróknak, illetve bírónak; végrehajtó és igazságszolgáltató feladatokat egyaránt elláttak, s résztvettek a vármegyei törvénykezésben is; a járásokban a 18. századra kialakult a szolgabírói ítélőszék (forum judlium).

Szuszék: Az ácsolt ládák egyik fajtája. Fejszével hasított deszkából ácsolt láda, melynek vízszintes deszkáit négy sarokpillér fogja össze. A fedél gyakran háztető alakú vagy domború. A díszítés nélküli, nagyméretű, gabona és liszt tárolására használt ácsolt ládákat nevezték szuszéknak.

Taxa: bér, díj, adó, váltság

Taxalista: Kötetünkben taksás jobbágyokat jelent, akik szabad költözési joggal rendelkeztek, s földesúri szolgáltatásaik egy részét (főként a robotot) évi meghatározott pénzösszegért váltották meg.

Terminus: lat.; határidő, határnap

Testimonialis (testium, testimonium): → Littera Testimoniales

Testis: lat.; tanú

Tiszttartó: Eredetileg az uradalmak élén álló tisztségviselő. A 18-19. században a több uradalmat irányító jószágigazgatókat is gyakran nevezték így.

Titulus: lat.; név, cím, jogcím

Tizedes: A hadnagyhoz hasonlóan többféle jelentésben élő, eredetileg katonai kifejezés. Kötetünkben olyan személyre értendő, aki a mezővárosokban egy-egy néhány utcából álló városrész, mint igazgatási egység élén áll, s a bírót segíti.

Tömlöc: börtön

Tömlöctartó: börtönőr

Tripartitum: → Hármaskönyv

Tutor: lat.; gyám, pártfogó

Ut supra: lat.; mint fent (keltezésben)

Uxor: lat.; feleség

Váll (ruhadarab): → patyolat ingváll

Vármegyei Törvényszék: A nemesi vármegye igazságszolgáltatási szerve, sok helyen csak a 18. században vált külön a vármegyei közgyűléstől; a 17. századtól vált gyakorlattá a polgári és büntető ügyek külön tagozaton való tárgyalása; a vármegyei törvényszék első fokon ítélezett a nemesek ügyeiben, melyek a Királyi Táblához és a Hétszemélyes Táblához voltak fellebbezhetőek; másodfokon véglegesen ítélezett a jobbágyság olyan ügyeiben, amelyek az → úriszéktől fellebbezhetőek voltak; 1836-ban a földesúr és jobbágya közötti vitás ügyek elintézését a vármegye által kiküldött bírákra bízta, fellebbezési fórum a vármegyei törvényszék maradt.

Venerabilis: lat.; tisztos, tiszteletes, főtiszteletű

Verbuvál: lat.; toboroz

Vero: lat.; mégis, ugyan; valóban, valósággal, csakugyan; igazmondó, igazat beszélő (tanú)

Vice: al-, másod

Vice ispán: → alispán

Pénznemek és mértékegységek

Arany: a Károly Róbert pénzreformjával bevezetett szilárd értékű, körmöci arany néven is ismert pénznem a nagybani kereskedelemben és számítási egységként 1784-ig volt forgalomban; ennél $1/28$ -dal volt kisebb értékű az ún. császár aranya.

Dénár: Magyarországon Szent László király óta létező ezüstpénz. Ezüstartalma többször megváltozott, a 18. században $1/5$ alá esett, sőt rézből is vertek dénárokat. A 18. század első felében $1 \rightarrow$ ezüstforintra 100 dénárt számítottak. Az 1760-as években Mária Terézia beszüntette a kibocsátását, s a váltópénz véglegesen a \rightarrow krajcár lett.

Ezüstforint: a 18. században Magyarországon a leggyakrabban használt pénz a rhénes, azaz rajnai forint volt; eredetileg aranypénz, a 17. század végén váltották ezüstre, 3 ilyen rajnai ezüst forint ért 1 tallért; a 18. században gyakran nevezték német forintnak, 1753-tól konvencióss forintnak vagy pengőforintnak is nevezték így különböztetve meg az 1762-ben kibocsátott papírpénztől, a bankócédulától, amelyet hívtak bankóforintnak és papírbankónak is; a 19. század első felében gyakran találkozunk a rajnai ezüstforint neveként a pengőpénz kifejezéssel is; a rajnai ezüstforint váltópénze a garas és a krajcár volt: $1 \text{ rajnai ezüst} = 20 \text{ garas} = 60 \text{ krajcár}$

Forint: több ország valutája a történelem folyamán, Magyarországon 1325-től folyamatosan pénznem volt 1900-ig; értéke változó volt, aranyból és ezüsből is verték; forrásainkban jelentheti az ezüstforintot, vagy a váltóforintot

Garas: Károly Róbert idején cseh mintára bevezetett ezüstpénz, az aranyforint nagyobb váltópénze; a Habsburgok által a 17. században kibocsátott garas értéke kisebb volt, 3 krajcár ért 1 garast, s 20 garas 1 ezüstforintot

Krajcár: keresztalakú verésmintázatáról cruciatus, crucifer (jelölése innen: x, xr, xcr); Magyarországon a 16. században jelent meg, az 1659. évi Habsburg birodalmi pénzreformtól kezdve a legfontosabb váltópénz lett; 1857-ig a rajnai \rightarrow ezüstforint $1/60$ része volt

Máriás, máriás: a 18. században elterjedt ezüst váltópénz, amelyet veretképerő, a gyermek Jézust tartó Máriáról neveztek el; más váltópénzekhez viszonyított értéke nem volt egységes, a 17 és 20 krajcárosok egyaránt máriások voltak, utóbbiakat ezüst→ húszasoknak is nevezték

Peták: a szláv pety: öt szóból; a 18. században, illetve később 1848-ig vert, réz aprópénz. Értéke többször változott, a 18. század első felében 5 krajcárt ért, II. József korában 7 krajcárral számolták, a 19. század elején ismét 1:5 lett az értékarány.

Poltura (poltra): a lengyel poltorak:másfél szóból; másfél krajcárt érő váltópénz 1695-től a 18. század végéig. 1761-ig többnyire ezüstműből verték, utána rézből. Kibocsátását II. József szüntette meg.

R(h)énes forint: → ezüstforint

Tallér: a 16. századtól elterjedő Habsburg birodalmi ezüstpénz, 1 tallér 3 rajnai forintot ért; a 18. században értéke leromlott, 1807-ben kivonták a forgalomból, de az ún. császár tallért vagy Mária Terézia tallért a 19. század második felében is verték, régi kedveltsége miatt és a balkáni pénzforgalom számára

Ice: Időszakonként és területenként változó, elsősorban a kocsmai italméréseknél használt országos bormérték, 2 meszely. A 17. század közepétől Magyarországon a budai ice volt a legelterjedtebb, amely 0,95 liter.

Kitta:

Rőf, réf: Eredetileg a kinyújtott kar hossza. Sokfelé Európában az egyik leggyakoribb kereskedelmi mérték, főként textíliák mérésére. Nagysága 58,3 – 78,3 centiméter. Legelterjedtebb változata az ún. magyar és királyi rőf, 62,2 és 62,5 centiméter.

Vég: Egész Európában elterjedt textilmérték. Nagysága területtől, időszaktól és textílfajtától függően változott. Vászonféléknél átlagosan 28, posztóféléknél 20 centiméter.

Rövidítések jegyzéke

Levéltárak rövidítései:

- AMK = Archív Mesta, Kassa (Košice)
BAZML = Borsod –Abaúj – Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc
BAZML(S) = Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár
Sátoraljaújhelyi Fióklevéltára (Zemplén megye levéltára)
BML = Baranya Megyei Levéltár, Pécs
HML = Heves Megyei Levéltár, Eger
HBML = Hajdú-Bihar Megyei Levéltár
SML = Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár
SOA = Štatny Oblastný Archív, Kassa (Košice)
SzSzBML = Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza

A forrásszövegekben előforduló, fel nem oldott rövidítések:

- A = actor (felperes)
A° = anno (évben)
Cottus = comitatus (vármegye)
I = Inclytus (tekintetes)
I = Incattus (alperes)
(LS) = locus sigilli (pecsét helye; ha az irat másolat, azaz nincs rajta ténylegesen pecsét, s annak helyét a másolat egykorú készítője és nem a szöveg mai közlője jelzi)
mp. (mpia) = manu propria (saját kezével)
PS. = post scriptum (utóirat)
SV. = salva venia; sit venia verbo (bocsánat a kifejezésért)
x = aláírásoknál az írni nem tudók jele, korabeli kifejezéssel „keze keresztvonása” (gyakran jelölték így a krajcárt is)

Egyéb rövidítések és jelek:

- fasc. = fasciculus (iratcsomó)
l. = lásd
lat. = latin
[LS] = locus sigilli (pecsét helye; ha az irat nem másolat, azaz az iraton ténylegesen van pecsét, s annak helyét a szöveg mai közlője jelzi)

ném. = német

nro. = numero (szám)

sz. = szám

ún. = úgy nevezett

[---] = az íróanyag hibája, károsodása vagy egyéb ok miatt nem olvasható, bizonytalan olvasatú, továbbá utólag feleslegesnek ítélt, kihúzott vagy átjavított szavak, szövegrészek jelzése

() = siglák és egyéb rövidítések (csonkítás, összevonás) feloldásának jelzése